

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav sociálních studií

Postoj české společnosti k pěstounské péči

Diplomová práce

Autor: Bc. Alžběta Postrachová
Studijní program: Specializace v pedagogice (N7507)
Studijní obor: Sociální pedagogika
Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Slaninová, Ph.D.
Oponent práce: PhDr. Kučírek Jiří, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Alžběta Postrachová

Studium: P19K0361

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: **Postoj české společnosti k pěstounské péči**

Název diplomové práce AJ: Attitudes of Czech Society to Foster Care

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce bude směřovat do problematiky pěstounské péče ve vztahu k české společnosti. Cílem práce je s oporou o odbornou literaturu popsat pěstounskou péči včetně procesu jejího zprostředkování a aktuální situace, dále popsat současnou českou společnost a objasnit pojem postoje, ve výzkumném šetření zjistit postoje české veřejnosti k pěstounské péči se zřetelem k osobní rovině a zvažování pěstounské péče respondentem. Bude využito kvantitativní výzkumné strategie, metodou sběru dat bude dotazník, data budou analyzována za využití deskriptivní a induktivní statistiky.

BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. ISBN 978-80-87455-19-7

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

KRAUS, Blahoslav. *Životní styl současné české rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-544-8.

PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Slaninová, Ph.D.

Oponent: PhDr. Jiří Kučírek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 13.1.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením své vedoucí samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Podpis:

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí mé diplomové práce Mgr. Gabriele Slaninové, Ph. D. za její ochotu, vstřícnost, pohotovost a cenné rady. Děkuji také všem, kteří se zapojili do výzkumu. Děkuji i své rodině za podporu.

Anotace

POSTRACHOVÁ, Alžběta. *Postoj české společnosti k pěstounské péči*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022. 100 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá postojem české společnosti k pěstounské péči se zřetelem k osobní rovině respondentů, tedy zda by sami respondenti byli ochotní uvažovat o pěstounské péči. V úvodní části je popsána pěstounská péče, dále je představena současná česká společnost a také je věnována pozornost pojmu postoje v kontextu problematiky diplomové práce. Ve výzkumném šetření je zjišťováno, jaké je povědomí české veřejnosti o pěstounské péči, kolik procent respondentů je o takové péči ochotných uvažovat a zda vůbec vědí, jak by měli postupovat. Také je zjišťováno, co respondenty od pěstounské péče nejčastěji odrazuje, co by bylo určující při výběru dítěte a co by respondentům mohlo pomoci, aby se chtěli stát pěstouny. Výzkumné šetření využívá kvantitativní výzkumnou strategii, metodou sběru dat je dotazník. Data jsou zpracována za využití deskriptivní a induktivní statistiky.

Klíčová slova: pěstounská péče, současná česká společnost, postoje

Annotation

POSTRACHOVÁ, Alžběta. *Attitudes of Czech Society to Foster Care*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2022. 100 pp. Diploma Thesis.

The thesis deals with the attitude of Czech society towards foster care with regard to the personal level of the respondents, i.e. whether the respondents themselves would be willing to consider foster care. In the introductory part, the foster care is described, then the contemporary Czech society is introduced and the concept of attitude is also discussed in the context of the thesis. The research survey finds out the Czech public's awareness of foster care, what percentage of respondents are willing to consider such care and whether they even know how they should proceed. It also investigates what most often discourages respondents from foster care, what would be the determining factors in choosing a child and what would help respondents to become foster parents. The research uses a quantitative research strategy, the method of data collection is a questionnaire. The data is processed using descriptive and inductive statistics.

Keywords: foster care, contemporary Czech society, attitudes

Obsah

Úvod	8
1 Stav poznání a teoretická východiska	10
2 Pěstounská péče	13
2. 1 Pěstounská péče v systému náhradní rodinné péče.....	13
2. 2 Sociálně-psychologická hlediska pěstounství	18
2. 3 Zprostředkování pěstounské péče z pohledu žadatelů	22
2. 4 Obor sociální pedagogika ve vztahu k pěstounské péči.....	25
2. 5 Aktuální problémy pěstounské péče u nás.....	26
3 Současná česká společnost	31
3.1 Populace a veřejnost	31
3.2 Stav současné české společnosti	36
4 Postoje	44
4.1 Charakteristika postojů, jejich složky a funkce	44
4.2 Postoje české společnosti k pěstounské péči	46
5 Kvantitativní výzkumné šetření	48
5.1 Výzkumný cíl a stanovení hypotéz	49
5.2 Použitá metoda sběru dat	56
5.3 Realizace výzkumu	57
5.4 Výzkumný vzorek.....	57
5.5 Prezentace a interpretace výsledků výzkumu	61
5.6 Shrnutí výsledků výzkumného šetření	82
Závěr	85
Seznam použité literatury	87
Seznam dalších zdrojů	90
Seznam použitých zkratk	94
Seznam grafů a tabulek	95
Přílohy	97

„Kvalitních zájemců o pěstounskou péči není nikdy dost!“

(Pazlarová, 2016, s. 23)

Úvod

V životě existují dva druhy vztahů. Jeden z nich je genetického rázu, např. vztah s biologickými rodiči a dalšími příbuznými. Tento vztah trvá bez ohledu na vnější okolnosti. Druhý však představuje spojení, na jehož počátku je slib. Takovým vztahem může být manželství nebo právě náhradní rodičovství. Na počátku takového vztahu je rozhodnutí milovat cizího člověka. (Schooler, Kovařík, 2002)

Ve své diplomové práci se zabývám problematikou pěstounské péče ve vztahu k současné české společnosti. Vyrostla jsem v rodině, kde moji rodiče kromě mě a mého biologického bratra vychovávali ještě další čtyři děti formou pěstounské péče. První dítě rodiče přijali, když mi bylo pět let a v průběhu let přijali ještě další tři děti. S těmito sourozenci jsem mnohdy zažívala situace, ve kterých se projevovaly důsledky jejich rané citové deprivace a zanedbávání. Pocítila jsem, co s člověkem dovede udělat odmítnutí vlastních rodičů, pobyt v ústavu a zároveň jak léčivou sílu může mít náhradní rodina, kde je bezpečné prostředí. Problematika opuštěných dětí je mi díky této zkušenosti velmi blízká a ráda bych se jí zabývala i v budoucnosti ve svém profesním životě.

Aby mohly v rodinách vyrůstat i děti, jejichž rodiče se o ně nechtějí, neumí nebo nemohou starat, je potřeba dostatek náhradních rodin. Jednou z vhodných alternativ je právě pěstounská péče. V České republice se však dlouhodobě potýkáme s nedostatkem pěstounů, a to zejména těch tzv. dlouhodobých. V době, kdy jsem psala tuto práci, odborníci opakovaně apelovali na poslance a ministryni Maláčovou, aby dali prioritu projednávání novely zákona o ohrožených dětech, která by měla mimo jiné zlepšit podmínky pěstounství. Tuto novelu se následně podařilo schválit.

Já si kladu otázky, jaký je postoj současné české společnosti k pěstounské péči? Kolik lidí je ochotných o pěstounské péči uvažovat? Jak vypadá současná rodina a kde je hranice mezi tím, kdo potřebuje pomoci a tím, kdo je schopen ji poskytnout? Cílem diplomové práce je s oporou o odbornou literaturu popsat a analyzovat pěstounskou péči včetně procesu jejího zprostředkování a aktuální situace, dále přiblížit stav současné české společnosti, podobu současné rodiny, objasnit pojem postoje a ve výzkumném

šetření zjistit postoje respondentů k pěstounské péči se zřetelem k osobní rovině a zvažování pěstounské péče respondentem. To znamená, že se ptám nejen na názor respondenta na pěstounskou péči, ale také na to, zda by sám respondent byl ochoten přijmout dítě do pěstounské péče.

Ve výzkumném šetření zjišťuji, jaké je povědomí české veřejnosti o pěstounské péči, kolik procent respondentů je ochotných uvažovat o pěstounské péči a zda vůbec vědí, jak by měli postupovat. Dále zjišťuji, co respondenty od pěstounské péče nejčastěji odrazuje, co by bylo určující při výběru dítěte a co by respondentům mohlo pomoci, aby se chtěli stát pěstouny. Vzhledem k cíli práce jsem zvolila kvantitativní výzkumnou strategii. Metodou sběru dat je dotazník. Data jsou statisticky zpracována.

Diplomová práce by mohla přinést praktická zjištění k otázce nedostatku pěstounů u nás. Práce by dále mohla být přínosem například organizacím, které se zabývají propagací a podporou pěstounské péče. Podobný výzkum byl proveden v roce 2018 společností Median pro Nadaci Sirius, která se aktivně zapojuje do systému péče o ohrožené děti. Rodina má zásadní roli ve výchově dítěte a já se raduji z naděje, kterou opuštěným dětem pěstounská péče přináší. Každé jedno dítě, které nemusí vyrůstat v ústavu, ale v rodině, je důležité.

1 Stav poznání a teoretická východiska

Téma opuštěných dětí řeší snad každá společnost už od počátku. I když je každému dítěti, které přichází na svět, nejlépe v kruhu jeho nejbližších, některé děti se ocitají bez rodiny. Těmto dětem se ostatní dospělí snaží pomoci, a tak se v historii různě vyvíjí náhradní rodinná péče.

V českých zemích se poprvé s organizovanou pěstounskou péčí, jak ji chápeme dnes, setkáváme na konci 18. století v tzv. nalezincích. V nalezincích byla poměrně vysoká úmrtnost dětí, a tak byla snaha děti svěřovat „na venkov“, do pěstounské péče, kde mělo být zajištěno zdravější prostředí. Vzhledem k nedostatku pěstounů byly děti svěřovány i pražským pěstounům. Pěstouni se museli zavázat, že budou o dítě pečovat jako o vlastní. Péči zajišťovali za úplatu. (Macela, 2019) Zde vidíme dva problémy, se kterými se setkáváme již od počátku pěstounské péče až do současnosti, a tedy špatné prospívání dětí v ústavní péči a nedostatek pěstounů.

Následně se pěstounská péče různě vyvíjela a kromě rozvoje náhradní rodinné péče docházelo také k zakládání nových ústavů. Nejvíce po roce 1948, kdy byla pěstounská péče zrušena a preferovanou se stala péče kolektivní, tedy ústavní. Trvalo poměrně dlouhou dobu, než došlo k určité revizi této preference. V zahraničí a následně i v Československu se začaly objevovat výzkumy dokumentující negativní dopady institucionální péče na vývoj dítěte. (Macela, 2019)

Považuji za důležité v práci stručně popsat i tyto negativní dopady a význam jedné pečující osoby, pro lepší pochopení nezastupitelné role pěstounské péče, případně jiné náhradní rodinné péče. Význam citového pouta k pečující osobě a negativní dopad na vývoj zdravé osobnosti při jeho absenci jako první popsal John Bowlby ve své teorii attachmentu.

V Československu lze za přelomovou označit knihu Zdeňka Matějčka a Josefa Langmeiera *Psychická deprivace v dětství*, která vyšla poprvé v roce 1963 (Macela, 2019). Zdeněk Matějček se i nadále věnoval studiu podmínek vývoje dětí v ústavech a stal se nejen světově uznávaným dětským psychologem, ale i reformátorem péče o děti, zdůrazňující nezastupitelnou úlohu rodiny (Databáze knih, 2021). Je autorem

nebo spoluautorem mnoha publikací týkajících se pěstounské péče, tato práce z jeho publikací čerpá. Hlavní odborníci na teorii attachmentu je u nás v současnosti Petra Winnette, dříve Vrtbovská.

Práce často vychází také z Bubleové, která se již dlouho věnuje oblasti náhradní rodinné péče a ve svých publikacích mimo jiné shrnuje základní informace o pěstounské péči včetně sociálních a psychologických hledisek pěstounství. Dalšími autorkami, ze kterých práce vychází, jsou Zezulová, jež sama vychovala několik dětí v pěstounské péči, a Pazlarová, která učí na Katedře sociální práce FF UK a téměř 20 let se profesně zaměřuje na sociální práci s rodinami, systém péče o ohrožené rodiny a děti, včetně péče o děti v náhradní rodinné i institucionální péči.

Kvalitní údaje pro tuto práci poskytla také publikace Dobrý pěstoun, vydaná v roce 2018 Asociací poskytovatelů sociálních služeb ČR. Kniha shrnuje poznatky z oblasti náhradní rodinné péče (dále NRP) v ČR. Má formu sborníku, k jehož vydání se podařilo soustředit velmi pestrý autorský kolektiv, dle mého názoru předních odborníků v oblasti pěstounské péče u nás. V neposlední řadě práce vychází přímo ze zákonů. K nejvýznamnějším právním předpisům, kde je zakotvena pěstounská péče, patří dnes zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“) a zákon č. 359/1999 Sb., o sociální právní ochraně dětí.

Práce se zabývá postojem české společnosti k pěstounské péči. V souladu s cílem práce je potřeba popsat tedy nejen pěstounskou péči, ale podívat se také na stav současné české společnosti a podobu české rodiny. Tímto tématem se u nás zabývá Blahoslav Kraus, který tyto poznatky předává srozumitelně, logicky je dává do souvislostí a reaguje na nejnovější trendy. Jeho publikace na téma současné společnosti a rodiny patří k nejnovějším. Blahoslav Kraus přednáší a publikuje především v oborech sociální pedagogika a sociální patologie. Dále je naším významným sociologem, ze kterého práce čerpá a který se mimo jiné zabývá sociální změnou a sociologií rodiny, Ivo Možný. Rodinu a společnost dává i do souvislostí s demografickými údaji, jež hrají taktéž významnou roli. Práce čerpá také z Potůčka a Maškové (2009) nebo Průchy (2015).

Nejvýznamnějším zdrojem pro demografická data je český statistický úřad, jenž eviduje významná statistická data týkající se naší země a klíčové dokumenty, jako jsou výroční

zprávy, legislativa, vnitřní strategické dokumenty atd. Zároveň český statistický úřad spolupracuje s dalšími institucemi. Je ústředním orgánem státní správy České republiky. (ČSÚ, © 2021) Dále existuje mnoho učebnic o demografii, tato práce při objasnění pojmu populace využívá poznatků Kalibové, Pavlíka a Vodákové (2009).

Pokud hovoříme o veřejném mínění, s tímto pojmem se lze setkat spíše ve spojení s konkrétními výzkumy veřejného mínění, nejčastěji v oblasti politiky, médií a průzkumu trhu. O výzkumu českého veřejného mínění jako takového se můžeme dozvědět v publikaci od autorů Červenky, Kunštáta, ed. (2006), která „přináší profilové představení témat, jimž se věnuje Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu Akademie věd České republiky (CVVM).“ (Červenka, Kunštát, ed., 2006, s. 9)

Posledním významným pojmem, který je potřeba ve vztahu k cíli práce přiblížit, je postoj. Postoje představují dle Nakonečného (2009) zvláštní prvky ve struktuře osobnosti. O postojích se tedy více dozvídáme ve zdrojích zabývajících se psychologií osobnosti a sociální psychologií. Z našich autorů krom Nakonečného čerpám ze Sociální psychologie od Výrosta, Slaměníka a Sollárové (2019), ze zahraničních autorů využívám poznatků Hogg, Vaughan (2002), Hewstone, Stroebe (2006) a také Ajzen, Fishbein (2005), kteří se mimo jiné zabývali vlivem postojů na chování.

Pro výzkumnou část byly významné zejména dva výzkumy provedené v České republice. Jedná se o průzkum veřejného mínění Postoje k pěstounské péči realizovaný společností Median v roce 2018 a analýza Pěstounské rodiny v České republice provedená v roce 2019 Nadací Sirius a Asociací Dítě a Rodina. Téma pěstounské péče je poměrně oblíbené i v závěrečných pracích, většinou se však jedná o témata přímo se týkající pěstounské péče, nikoli postoje společnosti k tomuto institutu. Jediný podobný výzkum provedl ve své bakalářské práci Štěpán Bartyzal. Zde se podařilo najít použitelná data jen částečně. Také se podařilo najít podobný zahraniční výzkum z USA, kde však s porovnáváním dat musíme být opatrní vzhledem k odlišnému systému náhradní rodinné péče.

Vzhledem k tomu, že se diplomová práce zabývá pěstounskou péčí v České republice ve vztahu k české společnosti, převažují české zdroje.

2 Pěstounská péče

Cílem této kapitoly je představit pěstounskou péči (dále PP) v České republice. Blíže se zaměřím na způsob jejího zprostředkování, budu se věnovat charakteristice pěstounů i dětí, které do PP přicházejí. Dále v této kapitole představím možnosti působení sociálního pedagoga a aktuální problémy v oblasti PP.

2.1 Pěstounská péče v systému náhradní rodinné péče

Každé dítě potřebuje lásku, potřebuje cítit, že někam patří. Každé dítě má právo vyrůstat v rodině. O některé děti však jejich biologičtí rodiče nemohou, nechtějí nebo neumí pečovat. Pro tyto děti je v České republice systém sociálně-právní ochrany dětí, kterou zajišťuje orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Ten najdeme v každé obci s rozšířenou působností. Úkolem OSPOD je dle Bubleové (2014, s. 6) „vyvinout veškeré úsilí, aby situace ohroženého dítěte byla vyřešena co nejrychleji a v jeho zájmu. Ideálně tak, aby se mohlo vrátit zpět do své původní rodiny.“ Pro dobu, kdy dítě nemůže být ve své biologické rodině, fungují v České republice systém ústavní a systém náhradní rodinné péče.

Jak již bylo řečeno, k nejvýznamnějším právním předpisům, kde je zakotvena pěstounská péče, patří dnes zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.

Náhradní rodinná péče by měla mít vždy přednost před péčí ústavní a stejně tak má dle občanského zákoníku přednost osoba příbuzná nebo osoba dítěti blízká, pokud je to v souladu se zájmy dítěte. Teprve další volbou je hledání rodiny, kterou dítě nezná, ale je ochotná a schopná dítě přijmout (Novotná In: Dobrý pěstoun, 2018).

Formy náhradní rodinné péče

Zákon č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku vymezuje tyto formy náhradní rodinné péče:

a) Osvojení

Na rozdíl od ostatních forem NRP vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový vztah, jaký je mezi rodičem a dítětem. O osvojení rozhoduje soud na návrh osoby,

kteřá chce dítě osvojit. Osvojitelem se můžou stát manželé, jeden z manželů nebo výjimečně i jiná osoba. Osvojitel tedy nabývá krom rodičovské odpovědnosti i vyživovací povinnosti.

b) **Poručenství**

Pokud ani jeden z rodičů nevykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, soud jmenuje dítěti poručníka. Ten má vůči dítěti všechny práva a povinnosti jako rodič, ale nemá k němu vyživovací povinnost. O náhradní rodinnou péči se jedná tehdy, když poručník o dítě osobně pečuje. V tom případě poručníkovi náleží hmotné zabezpečení jako pěstounovi.

c) **Svěření dítěte do péče jiné osoby**

Pokud o dítě nemůže pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud dítě svěřit do péče jiné osoby. Její práva a povinnosti vymezí soud, jinak se přiměřeně použijí ustanovení o pěstounství. Tato forma se využívá v případě, že *„se najde v okruhu dítěte někdo z jeho příbuzných či osob dítěti blízkých, kdo je schopen a má zájem se dítěte ujmout.“* (Středisko NRP, 2021)

d) **Pěstounská péče**

Pokud o dítě nemůže pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud dítě svěřit do osobní péče pěstounovi. Soud může dítě svěřit i do pěstounské péče na přechodnou dobu. § 962 uvádí, že *„Kdo se má stát pěstounem, musí skýtat záruky řádné péče, mít bydliště na území České republiky a musí souhlasit se svěřením dítěte do pěstounské péče.“*

Popis pěstounské péče

Věduna Bubleová (2014) popisuje pěstounskou péči podobně jako již o patnáct let dříve Zdeněk Matějček (1999). Pěstounská péče je dle nich formou náhradní rodinné péče, při níž pěstoun o dítě osobně pečuje a je zodpovědný za jeho výchovu. Je to forma náhradní rodinné výchovy, kterou řídí a kontroluje stát, zajišťuje hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu pěstouna. Dítě může být svěřeno jednotlivci nebo manželům. Následně mají pěstouni právo rozhodovat o běžných věcech dítěte. K výkonu

mimořádných záležitostí je potřeba souhlas rodičů nebo rozhodnutí soudu, neboť z právního hlediska mezi pěstounem a dítětem nevzniká takový poměr, jaký je mezi rodičem a dítětem, jak je tomu v případě osvojení.

Bubleová (2014) dále mluví o povinnosti pěstounů udržovat, případně rozvíjet vztah dítěte s jeho biologickými rodiči. Důležité je to hlavně v případě, kdy je pěstounská péče zvolena jako krizové opatření a počítá se s návratem dítěte do biologické rodiny. Tato povinnost může být individuálně konkrétněji upravena soudem.

Typy pěstounské péče

Základní dělení pěstounské péče je dle délky trvání na dvě formy:

a) Pěstounská péče (PP)

Také je označována jako klasická nebo tzv. dlouhodobá pěstounská péče. Do této formy jsou svěřovány děti, které v pěstounské péči s největší pravděpodobností zůstanou až do zletilosti. Předpokládá se, že k nim biologičtí rodiče již nemají rodičovskou odpovědnost, nebo ji mají velmi omezenou. Tímto způsobem můžou být umístěny i sourozenecké dvojice či skupiny. Péče je zde koncipována jako dlouhodobé a stabilní opatření. Oficiálně končí sice zletilostí dítěte, ale ve funkčních pěstounských rodinách mívají přijaté děti podobné postavení jako vlastní a zůstávají tak dlouho, dokud se neosamostatní. (Novotná In Dobrý pěstoun, 2018)

b) Pěstounská péče na přechodnou dobu (PPPD)

Někdy je označována také jako profesionální pěstounská péče. Tato forma byla zřízena jako krizový a přechodný institut, a ačkoliv byla do právního řádu zavedena už v roce 2006, novela měla takové nedostatky, že reálně začala fungovat až po přijetí novely zákona v roce 2013. Zatímco k 1. 1. 2013 bylo v PPPD pouhých 33 dětí, k 31. 12. 2015 to bylo už 543 dětí a k 31. 12. 2020 dokonce 732 dětí (MPSV, 2005-2021).

Účelem PPPD je poskytnout okamžitou pomoc ohroženým dětem a urychlit jejich cestu do náhradní rodiny. Děti zde setrvávají do doby, než si jejich biologičtí rodiče upraví poměry tak, aby byli znovu schopni převzít dítě do své péče, nebo dokud se pro děti nenajde jiná vhodná rodina jako dlouhodobé opatření. Jedná se tedy o dočasnou péči, děti

zde setrvávají max. jeden rok, výjimečně déle. Převážně jsou do této formy svěřovány děti do 3 let. Evidenci osob, které jsou připraveny přijmout dítě do PPPD, vede krajský úřad. (Bubleová, 2014, Macela, 2019, Novotná In Dobrý pěstoun, 2018)

Další dělení

Dále můžeme pěstounskou péči dělit dle příbuznosti na příbuzenskou a zprostředkovanou. Ačkoli příbuzenská pěstounská péče tvoří značnou část, vzhledem k cíli práce se zde zabýváme péčí zprostředkovanou, což znamená, že jsou děti svěřeny do péče cizí osoby.

Třetí a poslední dělení je dle počtu přijatých dětí, a to na individuální nebo skupinovou. Individuální znamená jedno až dvě přijaté děti do pěstounské péče, u skupinové se jedná o větší počet dětí. Tady hovoříme o velkých pěstounských rodinách nebo o SOS vesničkách. (Koluchová, Matějček, ed., 2002, Novotná In Dobrý pěstoun, 2018)

Dávky pěstounské péče

Sociální zabezpečení zajišťuje v ČR stát skrze dávky pěstounské péče. Ty se dělí na několik příspěvků:

1. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Je to pravidelný měsíční příspěvek, který slouží k pokrytí potřeb dítěte, které je v péči pěstounů. Má na něj nárok nezletilé nezaopatřené dítě svěřené do pěstounské péče nebo zletilé nezaopatřené dítě do 26 let věku, které trvale žije a společně uhrazuje náklady na své potřeby s osobou, která byla do dosažení jeho zletilosti osobou pečující. (Středisko NRP, 2021)

V následující tabulce vidíme výši tohoto příspěvku.

Tabulka č. 1: Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte za kalendářní měsíc v roce 2021

Věk dítěte	Částka
do 6 let	4 950 Kč
od 6 do 12 let	6 105 Kč
od 12 do 18 let	6 985 Kč
od 18 do 26 let	7 260 Kč

Zdroj: Zákon č. 359/1999 Sb. § 47f

Pokud jde o dítě, které je podle zákona o sociálních službách osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, je příspěvek vyšší.

2. Odměna pěstouna

Odměna pěstouna je taktéž pravidelným měsíčním příspěvkem, a tak spolu s příspěvkem na potřeby dítěte tvoří základní hmotnou péči.

Nárok na příspěvek má osoba pečující nebo osoba v evidenci. Osoba pečující je fyzická osoba odpovědná za výchovu dítěte a jedná se zde o tzv. dlouhodobou pěstounskou péči, případně poručník, který o dítě osobně pečuje. Osoba v evidenci je fyzická osoba, která je vedena v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Odměna pěstouna náleží jak tomu, kdo právě pečuje o dítě, tak i tomu, kdo je v pohotovosti dítě do PPPD přijmout. (Středisko NRP, 2021) Odměna pěstouna je vyplácena jako měsíční příspěvek.

Tabulka č. 2: Výše odměny pěstouna v roce 2021

Počet dětí	Osoba pečující (PP)	Osoba v evidenci (PPPD)
1	12 000 Kč	20 000 Kč
2	18 000 Kč	
3 a více nebo alespoň 1, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II, III nebo IV	30 000 Kč	

Zdroj: Zákon č. 359/1999 Sb. § 47j

Další příspěvky jsou jednorázové podle věku dítěte nebo podle počtu dětí:

3. Příspěvek při převzetí dítěte
4. Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla
5. Příspěvek při ukončení pěstounské péče

2. 2 Sociálně-psychologická hlediska pěstounství

Kromě obecné charakteristiky pěstounské péče a podmínek vyplývajících ze zákona, je potřeba pozornost nyní obrátit také k sociálně-psychologickým hlediskům. „Výkon pěstounské péče je mimořádně náročný“ (Pazlarová, 2016, s. 61). Mezi dítětem v pěstounské péči a pěstounem nevzniká právní statut biologického potomka, jako je tomu u adopce, přesto však vytvořený vztah často pokračuje celý život.

Motivace k pěstounství

Motivace k rodičovství obecně je dle Vágnerové (2012) různá a ovlivňují ji i různé faktory. Výchova dětí mnohé vyžaduje, ale zároveň mnoho nabízí. Děti rodičům přinášejí nové zážitky a zkušenosti, jsou vděčným zdrojem citové odezvy, dítě může uspokojovat potřebu seberealizace, může se stát smyslem existence a je pokračováním života svých rodičů. Nedobrovolná bezdětnost může být výraznou životní zátěží. (Vágnerová In: Postrachová, 2019)

S motivací k náhradnímu rodičovství je to složitější. Matějček (1999) a Vágnerová (2012) se shodují, že nejčastější motivací k adopci je neplodnost. U pěstounské péče mohou být důvody k rozhodnutí stát se pěstounem různé. Kromě touhy mít dítě je častým motivem touha pomoci opuštěnému dítěti. Dále to může být potřeba pořídit sourozence dětem (vlastním či již přijatým). Mezi motivy se může objevit i ekonomický přínos rodině. Bubleová (2014) ještě přidává motiv zúročit své vychovatelské dovednosti, kdy rodiče mají své děti již vychované, ale ještě nechtějí mít „prázdné hnízdo“. Někdy může být inspirující životní příběh jiné pěstounské rodiny. (Postrachová, 2019)

Zahraniční výzkumy potvrzují motivaci zaměřenou na dítě taktéž jako nejčastější. Většina amerických pěstounů uvádí jako důvody, proč se stát pěstouny, že chtějí pomoci dítěti, chtějí poskytnout dítěti lásku a dobrý domov, poskytnout domov dítěti, které

by jinak bylo v ústavu. Pěstouni chtějí být milujícími rodiči a chtějí děti uchránit před další újmou. Čtvrtina amerických pěstounů pak uvádí také důvody zaměřené na sebe, jako je touha setrvat v roli rodiče i po odchodu vlastních dětí nebo nemožnost mít vlastní děti. Jen několik málo pěstounů uvedlo ekonomické důvody. Zajímavé je, že motivy zaměřené na dítě korelují s větší úspěšností pěstounské péče oproti péči, kde převažují motivy vycházející z potřeb pěstouna. (Maeyer et al., 2014, Rodger, Cummings a Leschieda, 2006)

Zezulová (2012) také mluví o altruistickém pozadí rozhodnutí přijmout dítě do pěstounské péče a dodává také možná rizika. Ta dle ní souvisí s možným přeceněním vlastních sil a snahou zachránit co nejvíce dětí na úkor vlastní rodiny, přecenění svých možností a zdrojů energie, bez které to nejde. Pokud se v takovém případě vynaložená investice neseťká s úspěchem, je dle ní o to vyšší riziko odvržení dítěte. Sama za sebe na otázku, proč se stali pěstouny, říká: „Asi proto, že nám nebyl osud dětí v ústavní výchově lhostejný.“ (Zezulová, 2012, s. 19)

Motivace příbuzenských pěstounů bývá odlišná. Příbuzenští a nepříbuzenští pěstouni však tvoří dvě odlišné skupiny, přičemž ke každé z nich je potřeba přistupovat jinak (Postrachová, 2019). V této práci se zabývám zprostředkovanou pěstounskou péčí, tedy nepříbuzenskou.

Osobnost pěstouna

Dle Vrtbovské (2010) jsou rodiče tím nejdůležitějším faktorem ve vývoji dítěte. Interakce mezi dítětem a jeho rodičem nebo pečovatelem určuje, jak se projeví genetický vklad dítěte. Úloha rodiče nebo primárního pečovatele je tedy nesmírně důležitá. Kromě zajištění všeho potřebného ke správnému vývoji a přežití dítěte, dávají dítěti jeho emocionální základnu.

Děti, které přicházejí do pěstounské péče, za sebou mají různé osudy. Je však jisté, že být opuštěn vlastním rodičem z jakéhokoli důvodu je vždy traumatizující. Úkol pěstounů tedy není jen být obyčejným rodičem, ale být náhradním rodičem dítěti, které má za sebou mnohá úskalí.

Pazlarová (2016, s. 55) uvádí **základní nároky na osobnost pěstounů**. „Měli bychom očekávat, že budou:

- osobnosti zralé, stabilní, s dostatečnými životními zkušenostmi,
- osobnosti dostatečně integrované do svého sociálního prostředí, které přijímají a jsou jím přijímány,
- osobnosti, které jsou schopny upřednostnit uspokojování potřeb pěstounských dětí před potřebami svými,
- osobnosti, které jsou schopny vytvořit láskyplný, bezpečný a stabilní vztah s vědomím, že může být kdykoliv přerušen,
- osobnosti, které jsou schopny spolupracovat a mají dostatečný náhled na své schopnosti i aktuální situaci.“

Obvykle velmi náročný výkon pěstounské péče tedy vyžaduje, aby žadatelé o pěstounskou péči byli nejen odborně vyškoleni, ale aby měli také odpovídající charakteristiky a sociální i materiální zázemí. Výše uvedené charakteristiky samy o sobě definují osobnost, která je stabilní a zralá. (Pazlarová, 2016)

Dítě, které přichází do pěstounské péče

Děti skutečně osiřelé přicházejí v současnosti do pěstounské péče jen velmi zřídka. V takových situacích se děti obvykle ujímá někdo z rodiny. Dnešní systém náhradní rodinné péče řeší nejčastěji osudy tzv. sociálně osiřelých dětí, tedy dětí, které mají alespoň jednoho z rodičů, ale žádný z rodičů se o ně nemůže, nechce nebo neumí starat. Do nové rodiny tyto děti přicházejí z porodnic, nemocnic, kojeneckých ústavů, dětských domovů či jiných zařízení. (Koluchová, Matějček, ed., 2002)

Nově díky rozvoji pěstounské péče na přechodnou dobu děti často přicházejí z biologické rodiny přímo do přechodné náhradní rodiny (jedná se o PPPD) a do adopce nebo do dlouhodobé pěstounské péče následně tedy nepřicházejí z ústavu, ale již od přechodných pěstounů. To považuji za velký krok dopředu.

Winnette (2016), která je dnes jedním z hlavních odborníků zabývajících se teorií citové vazby u nás, uvádí, že pro zdravý vývoj osobnosti je nezbytně nutné, aby dítě po celou dobu svého vývoje zažívalo „blízkost, interakci, důvěru, radost se svým nejbližším

pečovatelem, ideálně rodičem“ (Winnette, 2016, s. 29). Absence primárního pečovatele může dle ní vést k vážným poruchám ve vývoji a k celoživotním problémům v oblasti chování, zdraví i ve vztazích s lidmi. Primárním pečovatelem tedy nemusí být nutně matka, může ji zastoupit např. otec nebo náhradní pečovatel, v oblasti pěstounské péče se primárním pečovatelem může stát právě pěstoun.

Bowlby (2010, s. 9), který je otcem teorie citové vazby, formuloval zásadu, že „pro duševní zdraví je nezbytné, aby kojeneček a později malé dítě prožívalo vřelý, intimní a nepřerušovaný vztah s matkou (nebo s její trvalou náhradou), v němž oba nacházejí uspokojení a radost.“ Pokud je od matky odebráno dítě v raném věku, kdy je k matce přirozeně vášnivě připoutáno, je to pro něho jako by se mu zhroutil celý svět (Bowlby, 2013). Následkem může být právě citová deprivace, trauma a různé poruchy.

Kromě deprivací a různých poruch mají některé děti, které potřebují náhradní rodinu, ještě vrozený handicap. Na náhradní rodiče čekají děti různé barvy pleti, chlapci i dívky, sourozenecké skupiny a je na žadatelích o pěstounskou péči, aby zvážili, jaké dítě nebo děti jsou schopni s láskou přijmout a vychovávat.

Klimeš (2008) hovoří o tom, že každý mladý člověk stojí před těžkým úkolem najít a vybudovat si vlastní identitu. Děti v náhradní rodinné péči mají tento úkol o to těžší, že část jejich identity je odlišná od identity náhradních rodičů. Při výchově je nutné na toto pamatovat, identitu svěřeného dítěte budovat aktivně a cílevědomě a v případě dítěte jiného etnika je velmi dobré seznamovat ho s prostředím a kulturou, ze kterého pochází. Nelze očekávat, že zdravá identita vznikne sama.

Bubleová (2014) upozorňuje na to, že každý žadatel by se měl před přijetím dítěte dobře zamyslet nad svou motivací, nad tím, zda by dokázal přijmout situaci, že by se dítě mohlo vrátit do své biologické rodiny, zda má dostatek sil na celou dobu péče, zda je empatický, velkorysý a schopný přijmout dítě i s jeho limity a zda ustojí nepochopení ze strany okolí. Dále se má člověk zamyslet nad svou ochotou vzdát se pohodlí a přizpůsobit životní styl celé rodiny potřebám přijatého dítěte, včetně možné potřeby plné pozornosti za cenu ztráty kariéry.

2. 3 Zprostředkování pěstounské péče z pohledu žadatelů

Být pěstouny není lehký úkol, jak vyplývá z výše uvedeného. Zatímco příbuzní pěstouni jsou „hození do vody“, aniž by se pro pěstounskou péči vědomě rozhodli, lidé, kteří se rozhodnou vzít si domů cizí dítě, mají před sebou dlouhou cestu českým systémem. Žájemci stojí před „faktickým zahájením procesu zprostředkování, prověření a následné přípravy před přijetím dítěte“ (Pazlarová, 2016, s. 31).

1. Podání žádosti o zprostředkovanou pěstounskou péči a posuzování žadatelů obecním úřadem obce s rozšířenou působností

Proces zprostředkování v České republice zajišťují krajské úřady. První kroky zájemců o pěstounskou péči však musí vést na obecní úřad obce s rozšířenou působností, kde sociální pracovnice poskytnou bližší informace, pomohou s vyplněním žádosti a zajištěním všech příloh. Sociální pracovnice založí žadatelům vlastní spis. Ze zájemců jsou žadatelé. (Hrabáčková, Rychlik In Dobrý pěstoun, 2018)

Žádost může podat fyzická osoba, která je občanem České republiky a má zároveň na jejím území trvalý pobyt, případně cizinec podle § 20 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Podáním této žádosti se žadatelé dostávají do prvního formálního kontaktu s orgány zodpovědnými za zprostředkování NRP. „Součástí úkonů při podávání žádosti je i provedení sociálního šetření. Jedná se o první kvalifikovaný, ucelený a odborný pohled na žadatele, jeho postavení ve společnosti, v rodinném systému, širší zapojení do pracovních vztahů a společnosti obecně apod.“ (Hrabáčková, Rychlik In Dobrý pěstoun, 2018, s. 33)

Obecní úřad vypracovává souhrnnou zprávu pro účely odborného posouzení žadatelů krajským úřadem a vyjadřuje své stanovisko. Po shromáždění všech potřebných dokladů sociální pracovnice odesílá kopii kompletního spisu na krajský úřad. (Bubleová, 2014, Hrabáčková, Rychlik In Dobrý pěstoun, 2018, Pazlarová, 2016)

2. Posuzování žadatelů o zprostředkování pěstounské péče krajským úřadem a jejich příprava

Krajský úřad provádí tzv. odborné posuzování, to znamená, že zajistí:

a) Posouzení bezúhonnosti

Úřad disponuje nejen výpisem z rejstříku trestů, ale posuzuje i obsah tzv. opisu, kde jsou zaznamenány i činy, které se ve výpisu z rejstříku trestů již neobjevují. Krom žadatele se z hlediska bezúhonnosti posuzují ještě další členové domácnosti. (Hrabáčková, Rychlík In Dobrý pěstoun, 2018)

b) Posouzení zdravotního stavu žadatele

Posuzuje se, zda zdravotní stav žadatele z hlediska duševního, tělesného i smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě. (Bubleová, 2014, MPSV, 2021)

c) Psychologické posouzení

Posuzuje se charakteristika osobnosti žadatele, psychický stav, jeho motivace k podání žádosti, stabilita v rodině a předpoklad vychovávat dítě. (Bubleová, 2014, MPSV, 2021)

Součástí odborného posouzení je i zhodnocení přípravy žadatelů k přijetí dítěte do rodiny. Jejich účast na této přípravě je zároveň jednou z podmínek pro zprostředkování pěstounské péče. Přípravu zajišťuje krajský úřad nebo pověřená osoba a každý žadatel musí absolvovat určitý počet hodin odborné přípravy. U žadatelů o pěstounskou péči je to 48 hodin, u žadatelů o PPPD je to pak 72 hodin. (Bubleová, 2014, Pazlarová, 2016)

Příprava by měla dát žadatelům hlubší porozumění náhradní rodinné péči, reálnou představu o dětech, které přicházejí do PP, a o jejich potřebách, možných problémech a v neposlední řadě by měla příprava nabídnout představu o fungování spolupráce s biologickou rodinou. (Vávrová, 2012)

Dle metodického doporučení MPSV č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče je cílem přípravy:

1. poskytnout žadatelům přístupnou a pozitivní formou dostatek odborných informací o specifikách náhradní rodinné péče,

2. umožnit žadatelům utvářet si konkrétní představu o budoucím fungování jejich rodiny v souvislosti s příchodem „nevlastního“ dítěte,
3. získat kvalifikované informace o žadatelích, jejich chování a prožívání a vyhodnotit je ve vztahu k možnému přijetí dítěte.

Bubleová (2014) ještě doplňuje, že v rámci příprav si mohou žadatelé ujasnit svoji představu o tom, jaké dítě jsou schopni a ochotni přijmout. Případně je možné žádost v průběhu vyřizování písemně přerušit nebo vzít úplně zpět.

3. Vydání rozhodnutí

Rozhodnutí o zařazení nebo nezařazení do evidence žadatelů o zprostředkování pěstounské péče vydá na základě odborného posouzení příslušný krajský úřad, nebo Magistrát hl. m. Prahy. Proti zamítavému rozhodnutí mají žadatelé možnost se odvolat. Krajské úřady vedou evidenci žadatelů o zprostředkování pěstounské péče i evidenci osob vhodných vykonávat PPPD. (Bubleová, 2014)

Důvody pro zamítnutí žádosti mohou být různé. Vždy se týkají buď zdravotní, psychologické, nebo sociální stránky. V oblasti zdraví je potřeba, aby lékař vyloučil závažná onemocnění bránící žadatelům v péči o dítě. V sociální oblasti mohou být důvodem nevyhovující bytové podmínky a z psychologického hlediska jsou vážnými důvody pro zamítnutí např. nestabilita rodiny, partnerský nesoulad, přítomnost psychopatologických rysů v osobnostech žadatelů, neadekvátní motivace a nereálná očekávání nebo třeba nedostatečná odolnost rodinného systému. (Půlpánová In. Neckař, 2009)

4. Proces párování

Posledním klíčovým krokem je proces párování, tedy výběr vhodného pěstouna ke konkrétnímu dítěti, ne naopak. I tento krok zajišťuje krajský úřad, který vede evidenci dětí i žadatelů. Krajský úřad vyhledává pro děti ze své evidence nejprve žadatele ve vlastní evidenci a až potom žadatele v evidencích jiných krajů. Snahou všech zúčastněných je vybrat pro dítě co nejvhodnější rodinu, která je připravena přijmout dítě takové, jaké je. Následuje podání informací žadatelům a navazování kontaktu žadatelů

s dítětem. Na základě seznámení se s dítětem se žadatelé rozhodují, zda požádají soud o svěřeni dítěte do předpěstounské péče. (Bubleová, 2014, Pazlarová, 2016)

Proces zprostředkování pěstounské péče je tedy poměrně složitý a zdlouhavý. Každý žadatel je pečlivě prověřen různými odborníky, a to na velmi osobní úrovni. Tento proces vyžaduje odhodlání a trpělivost. Výchova dítěte v náhradní rodinné péči je však obvykle velmi náročná a potenciální pěstoun má během zdlouhavého procesu dostatek času sám zvážit, zda se opravdu chce stát pěstounem a zda je ochoten pro to podstupovat i určité oběti.

2. 4 Obor sociální pedagogika ve vztahu k pěstounské péči

Sociální pedagogiku můžeme řadit ke společenským vědám. Je chápána buď v užším, nebo v širším pojetí. Většina autorů u nás (J. Haškovec, P. Klíma, B. Kraus a další) zastává širší pojetí sociální pedagogiky, podle něhož se tato disciplína nezaměřuje pouze na problémy patologického charakteru, okrajových skupin, dětí a mládeže ohrožených ve svém vývoji a potenciálně deviantně jednajících, ale především na celou populaci ve snaze vytvářet soulad mezi potřebami jedince a celé společnosti. Mezi autory, kteří se kloní spíše k užšímu pojetí, lze řadit například Z. Mouchu a S. Klapilovou. Pro S. Klapilovou je sociální pedagogika především teorií životní pomoci ohrožené mládeži. Z. Moucha dokonce spojuje obsah sociální pedagogiky s ústavní výchovou a náhradní rodinnou péčí. (Kraus cit. dle Postrachová, 2019)

Obor sociální pedagogika je v České republice možné studovat na mnoha vysokých školách, a to v bakalářském i navazujícím magisterském studijním programu.

Sociální pedagog jako pracovník v oblasti pěstounské péče

Dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí (359/1999, § 49a) je jedním ze způsobů získání odborné způsobilosti k poskytování sociálně-právní ochrany pověřenými osobami „řádně ukončené vysokoškolské studium ve studijních programech v oblasti pedagogických a společenských věd zaměřených na sociální péči, sociální politiku, sociální práci, pedagogiku, právo, psychologii, vychovatelství nebo ošetřovatelství, a v oblasti lékařství zaměřených na všeobecné a dětské lékařství“.

V oblasti pěstounské péče je tedy absolvent oboru sociální pedagogika právně způsobilý působit např. na pozici klíčového pracovníka v rámci doprovázení pěstounských rodin, dále může být sociální pedagog sociálním pracovníkem nebo kurátorem působícím na některém z úřadů, kde je pracovníkem OSPOD a má významnou funkci při ochraně dětí a rodiny.

Pokud se člověk se vzděláním sociálního pedagoga rozhodne pro pěstounskou péči, má ze zákona stejná práva i povinnosti jako všichni ostatní žadatelé o pěstounskou péči, případně později jako všichni ostatní pěstouni. Oproti člověku s nižším vzděláním nebo se vzděláním v jiné oblasti má však některé vědomosti navíc. Během studia se již setkal s náhradní rodinnou péčí, s vývojovou psychologií a s dalšími tématy týkajícími se oblasti pěstounské péče. (Postrachová, 2019, s. 26)

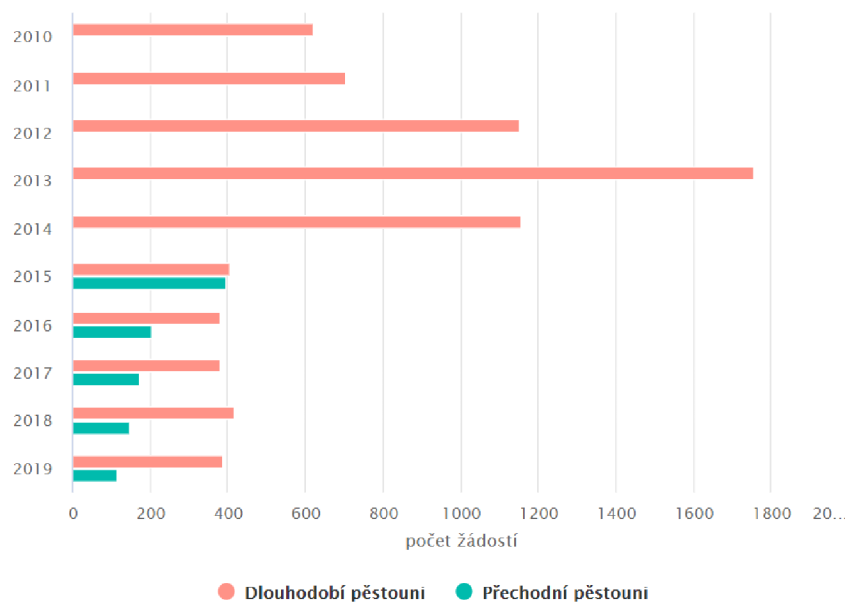
2. 5 Aktuální problémy pěstounské péče u nás

Významným mezníkem pro pěstounskou péči v České republice byla novela zákona v roce 2013. Od té doby můžeme pozorovat mnoho přínosů této novely, jako např. uvedení PPPD do praxe, podpora pěstounských rodin formou doprovázení, ale objevují se i některé nedostatky. Pazlarová (2016) vidí jako nedostatek nejasně nastavená pravidla pro příbuzenské pěstouny, což se ukazuje jako oprávněná výtky. Vznikají rozdíly mezi jednotlivými příbuzenskými pěstouny. Zda pobírají odměnu pěstouna, je na subjektivním uvážení pracovníků OSPOD, kteří píšou pro každého pěstouna posudek, na jehož základě vydává soudce rozhodnutí (Pazlarová, 2016). Zároveň odměna příbuzenských pěstounů včetně prarodičů, již mají v PP svá vnoučata, je stejně vysoká, jako u zprostředkovaných pěstounů, kteří si museli projít zdlouhavým procesem zprostředkování včetně vzdělávání a berou si do PP „cizí“ dítě.

Současným, a přitom už dlouho trvajícím problémem, je nedostatek pěstounů, zejména těch dlouhodobých. Hovoří o tom např. Půlpánová (In Neckař, s. 6, 2009): „*Děti vhodných k pěstounské péči je mnoho, ale žadatelů málo.*“ V dalších letech tento problém nemizí, naopak se prohlubuje. V roce 2020 se Česko stále potýká s nedostatkem pěstounů a např. v Královéhradeckém kraji se nedaří sehnat náhradní rodiny pro téměř tři sta dětí (Český rozhlas, © 1997-2021). To neznamená, že pěstounů a žádostí o pěstounskou péči nepřibývá. Přibývá, ale ne takovou měrou, jako přibývají opuštěné děti vyžadující pomoc.

V následujícím grafu vidíme počet žádostí o pěstounskou péči v průběhu let.

Graf č. 1: Žádosti o pěstounskou péči (MPSV in Český rozhlas, © 1997–2021)

V grafu vidíme zvýšený zájem o pěstounskou péči v roce 2013. Poté pokles a stagnaci. Můžeme doufat, že další novela přinese další pozitivní změny.

Mnoho odborníků i zástupců veřejnosti již dlouho volá po zrušení kojeneckých ústavů. Dnes máme již dostatek informací o jejich škodlivosti, jak jsme se mohli dočíst i v předchozích kapitolách této práce. ČR je přitom jednou z posledních zemí Evropy, kde je možné malé děti posílat do ústavních zařízení. Někteří zastánci kojeneckých ústavů ale namítají, že vzhledem k nedostatku pěstounů nebude některé děti kam umístit. Plánovaná novela nabízí řešení.

Novela o sociálně právní ochraně dětí 2021

V době, kdy píšete tuto práci, odborníci opakovaně apelují na poslance a ministryni Maláčovou, aby dali prioritu projednávání novely zákona o ohrožených dětech, která právě reaguje na nedostatky a problémy, které se v této oblasti objevují. Novela by měla mimo jiné zlepšit podmínky pěstounství, měla by jasněji vymezit formy pěstounské péče a nastavit podmínky pro příbuzenské pěstouny a měla by konečně zrušit kojenecké ústavy.

Iniciativa Dobrý start vypracovala tzv. argumentář pro přijetí novely. Hovoří zde o tom, že dostat malé děti z ústavů není žádný experiment, ale promyšlený realistický záměr. „Plné dvě třetiny dětí se z kojeneckých ústavů vrací zpátky do svých biologických rodin a umístění do náhradní péče lze předejít. Náhradní rodiny potřebujeme zhruba jen pro třetinu dětí. To zvládneme. Návrh jde navíc ruku v ruce s lepší odbornou a finanční podporou pěstounů, aby jich bylo dost i v budoucnu.“ (Dobrý start, 2021)

Dále zde poukazují na zajímavý fakt, že novorozenců a kojenců do 1 roku je v době tvorby tohoto argumentáře v kojeneckých ústavech 33, přitom vedle toho je 58 volných přechodných pěstounských rodin připravených okamžitě a kdekoliv přebrat dítě do péče. Iniciativa Dobrý start také hovoří o několikanásobné finanční nákladnosti ústavů oproti PP a připomíná, že se v novele nezapomíná ani na handicapované děti, pro které budou vznikat další komunitní domácnosti. (Dobrý start, 2021)

V září 2021 senát tuto novelu o sociálně právní ochraně dětí schválil. Po dlouhých letech argumentace odborníků z řad dětských psychologů, vědců zaměřených na psychosomatický vývoj člověka, lékařů i sociálních pracovníků přináší tato novela zcela zásadní přínosy:

- stanovuje od roku 2025 věkovou hranici 3 let pro umístění dětí do ústavní péče;
- navyšuje odměnu pro pěstouny, včetně výpočtu dle min. mzdy zajišťující valorizaci částky;
- omezuje tzv. smluvní pobyty dětí ve všech typech ústavních zařízení;
- navyšuje příspěvek pro zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP);
- sjednocuje praxi pro děti v náhradní rodinné péči a ústavní péči tzv. zaopatřovacím příspěvkem. (Asociace Dítě a Rodina, 2015)

V následující tabulce vidíme přehled i nově nastavených odměn pěstouna.

Tabulka č. 3: Přehled odměn pěstouna dle novely 2021 (MPSV, 2021).

Přehled odměn pěstouna v korunách:

	1 dítě	1 dítě ve st. záv. I	2 děti	3 děti	1 dítě ve st. záv. II-IV	Za každé další dítě	Přechodní pěstouni
Stávající odměna pěstouna (v „hrubém“)	12 000	12 000	18 000	30 000	30 000	+ 6 000	20 000
NOVÁ ÚPRAVA							
Zprostředkovaná pěstounská péče (v „hrubém“)	1,0xMM (15 200)	1,2xMM (18 240)	1,5xMM (22 800)	2,0xMM (30 400)	2,0xMM (30 400)	+0,5xMM * (7 600)	1,8xMM** (27 360)
Nezprostředkovaná pěstounská péče (osoby blízké, tety, strýcové a další) (nezdaňuje se – v „čistém“)	2,3xŽM (8878)	2,3xŽM (8878)	2,3xŽMx2 (17 756)	2,3xŽMx3 (26 634)	5,5xŽM (21 230)	+2,3xŽM (+8878), resp. 5,5xŽM	-
Prarodiče (nezdaňuje se – v „čistém“)	1,8xŽM (6 948)	1,8xŽM (6 948)	1,8xŽMx2 (13 896)	1,8xŽMx3 (20 844)	5,5xŽM (21 230)	+1,8xŽM (6 948), resp. 5,5xŽM	-
+ příspěvek na úhradu potřeb dítěte	<ul style="list-style-type: none"> • 4 950 Kč pro dítě ve věku do 6 let • 6 105 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let • 6 985 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let • 7 260 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let 						

Vysvětlivky: MM – minimální mzda, ŽM – životní minimum, *příspěvek na další dítě se bude lišit také podle stupně závislosti, ve stupni závislosti III a IV bude 0,7násobek minimální mzdy,

** odměna se bude lišit podle počtu dětí a podle toho, v jakém jsou stupni závislosti.

„Jde o první koncepční úpravu od roku 2013, která by měla nastavit a znovu nastartovat náhradní rodinnou péči v Česku. Zájem pěstounů v posledních letech stagnoval a tato novela by měla situaci zásadním způsobem změnit,“ věří ministryně práce a sociálních věcí Jana Maláčová (In Tisková zpráva MPSV, 2021).

Po schválení novely se objevuje její kritika a některé kontroverzní body jsou předmětem diskuze. Diskutuje se především o rozdělení pěstounské péče na zprostředkovanou a nezprostředkovanou, diskutuje se také o výši finančních příspěvků a o příspěvcích po dovršení zletilosti dítěte v pěstounské péči atd.

Propagace pěstounské péče

Dle Pazlarové (2016) může aktivní oslovení zájemců probíhat na třech úrovních. Na první úrovni je to národní plošná kampaň, často spojená také se zvyšováním obecného povědomí o tématu. Další úrovní jsou regionální a lokální kampaně, které jsou obvykle zaměřeny na získávání pěstounů z dané lokality a informování o činnosti konkrétních organizací. Na této úrovni jsou zejména v posledních letech stále aktivnější kraje. Poslední úrovní a zároveň nejbližší potenciálnímu pěstounovi je individuální oslovení

na místní úrovni. Tím může být funkční pěstounská rodina, která je součástí komunitního života a ostatní mohou přirozeně pozorovat realitu každodenního života této rodiny. Právě tato úroveň je v praxi jednou z nejlepších reklam na pěstounskou péči.

U nás se na propagaci náhradní rodinné péče podílí řada organizací a ve spolupráci s nimi i řada slavných osobností. Často jsou to i neziskové organizace, které zároveň doprovázejí pěstouny. Jednou z nejnámějších se stala kampaň „Hledáme rodiče“, za kterou stojí Nadace J&T. Další větší projekt s názvem „...díky pěstounství“ vytvořila iniciativa Dobrý start. V neposlední řadě se na propagaci NRP podílí i samotné Ministerstvo práce a sociálních věcí, které provozuje web Právo na dětství, stojí za projektem „Buď in pěstoun“ nebo pak jednotlivé kraje. Např. Krajský úřad Královéhradeckého kraje – odbor sociálních věcí, oddělení sociálně-právní ochrany dětí je autorem stránek stansenahradnimrodicem.cz, kde nalezneme také spoustu užitečných odkazů.

Pokud se někdo začne zajímat o pěstounskou péči, je dnes dostatek lehce dostupných a dobře zpracovaných informací.

3 Současná česká společnost

Diplomová práce se zabývá postojem české společnosti k pěstounské péči. Ptám se tedy na názor široké české veřejnosti. Abychom lépe pochopili českou společnost a okolnosti formující postoje respondentů, je cílem této kapitoly přiblížit podobu současné české společnosti. Nejprve se budu zabývat pojmy populace, veřejnost a veřejné mínění, blíže se vzhledem k výzkumnému šetření podíváme na vzdělanostní strukturu českého obyvatelstva a sídelní strukturu. Dále považuji za stěžejní soustředit se na charakteristiky současné české společnosti, její hodnotovou orientaci, na aktuální situaci a v neposlední řadě na podobu současné české rodiny.

3.1 Populace a veřejnost

Pojem populace pochází z latinského *populus*, což může být přeloženo jako lid, obyvatelstvo nebo také veřejnost (Sociologická encyklopedie, 2018). Kalibová, Pavlík, Vodáková (2009) uvádějí, že populace je soubor jedinců žijících a reprodukujících se na určitém území. Pojem populace má dle nich biologický základ a vztahuje se i na ostatní živočišné druhy.

Současné lidské populace zpravidla vznikly důsledkem migrací a míšením různých původních populací. Základem dnešních populací je obvykle dlouhá existence na společném území, ale zároveň stále probíhá proces přetváření. Vznikají nové populace, jiné zanikají. Jednotlivé populace mají zpravidla společný jazyk, společnou kulturu a podobné psychické založení, tedy mentalitu. Mohou tvořit samostatné etnikum nebo národ, případně stát. Proto je často užíván termín obyvatelstvo jako synonymum populace, obyvatelstvo se ale ve skutečnosti může skládat z různých populací. Studium populací se zabývá demografií. (Kalibová, Pavlík, Vodáková, 2009)

Populace České republiky

Populací České republiky tedy rozumíme soubor jedinců žijících a reprodukujících se na území České republiky. Ta má rozlohu 78 866 km²; počet obyvatel je zde v současnosti přibližně 10,7 milionu. Demografický vývoj v celém poválečném období byl u nás nepravidelný a po roce 1989 se demografické procesy v krátké době připodobnily

západoevropskému modelu: prodloužila se naděje dožití, poklesla porodnost, zvýšil se věk při sňatku a věk ženy při prvním porodu. Dále se Česká republika stejně jako některé další evropské státy potýká s demografickým stárnutím obyvatelstva. (European Commission, 2021)

Cizí státní příslušníci s povolením k pobytu na území České republiky tvořili na konci roku 2019 5,5 % obyvatelstva. Nejvíce byli zastoupeni Ukrajinci, Slováci, Vietnamci, Rusové a Němci. Etnickou menšinou jsou u nás Romové. Jejich skutečný počet však nelze spolehlivě stanovit, protože záleží, zda se jako Romové deklarují, či nikoli. Úředním jazykem je čeština, jak víme. (European Commission, 2021)

Oficiální náboženství zde neexistuje, stát je tedy konfesně neutrální, přičemž religiozita obyvatelstva je poměrně nízká. Sociologické výzkumy však opakovaně potvrzují, že otázka nízké religiozity u české populace je komplikovanější. Velká část Čechů (mezi 40 a 50 %) totiž věří v nějakou formu transcendentna (Bůh jako síla, duch či energie). Svoboda vyznání je zaručena listinou základních práv a svobod. (European Commission, 2021, Václavík, Hamplová, Nešpor, 2016)

Vzdělanostní struktura

Počátky české vzdělanosti jsou spojovány se dvěma procesy, které probíhaly souběžně v 9. století. Prvním bylo ovlivňování formujícího se českého státu ze strany východofranské říše, které vedlo k přijetí křesťanství a latinské liturgie. Souběžně s tím to bylo působení mise Cyrila a Metoděje na Velké Moravě. Toto působení přineslo na teritoria Čech a Moravy první písmo na bázi staroslověnštiny. (Průcha, 2015)

Pokud se posuneme do 20. století, narazíme zde na tzv. „rozporuplnou epizodu“ ve vývoji české vzdělanosti, a to v období socialismu mezi lety 1948-1989. Rozporuplnou proto, že toto období zaznamenává nesporný rozvoj vzdělanosti české populace, ale zároveň útisk a diskriminaci některých skupin lidí a likvidaci některých institucí vytvářejících vzdělanost. (Průcha, 2015)

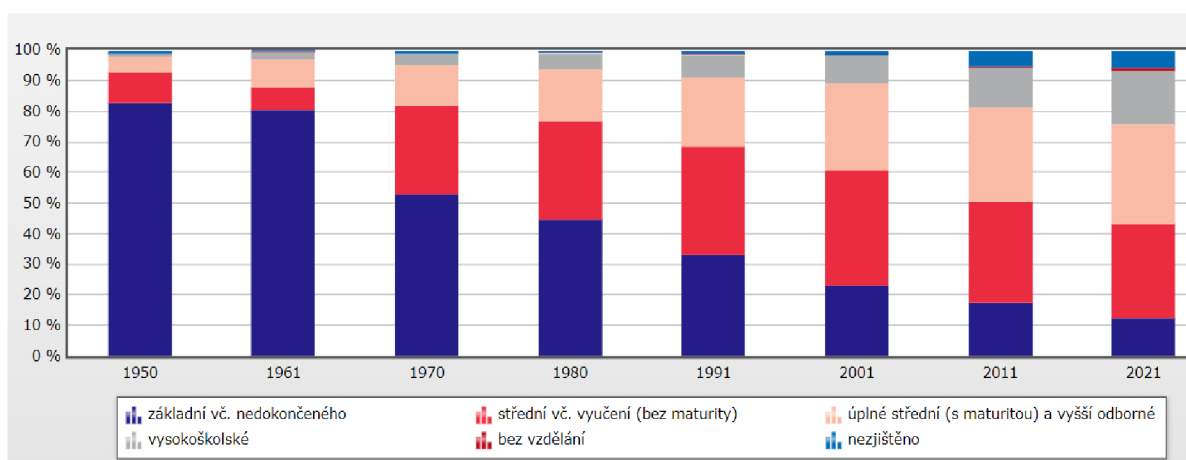
Orgánem státní správy ve školství je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. V České republice tvoří formální vzdělávací systém čtyři základní stupně vzdělávání. Prvním stupněm je předškolní vzdělávání. Právní nárok na předškolní vzdělávání mají

děti od 3 let věku, od 5 let věku je potom předškolní vzdělávání povinné. Dalším stupněm je základní vzdělávání neboli primární a nižší sekundární vzdělávání realizované většinou na prvním a druhém stupni základních škol, případně na víceletých gymnáziích nebo konzervatořích. Konzervatoře jsou specifickým druhem školy, které uskutečňují nižší a vyšší sekundární a vyšší odborné (terciární) vzdělávání s uměleckým zaměřením. (MŠMT, © 2013-2021)

Třetím stupněm je vyšší sekundární vzdělávání neboli střední vzdělávání. Absolventi zde dosahují některého z těchto stupňů vzdělání: střední vzdělávání s maturitní zkouškou, střední vzdělávání s výučním listem, střední vzdělání. Čtvrtým stupněm je terciární vzdělávání, které poskytují vyšší odborné a vysoké školy. (MŠMT, © 2013-2021)

V následujícím grafu vidíme obyvatelstvo ČR podle nejvyššího dosaženého vzdělání od roku 1950 do roku 2021.

Graf č. 2: Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího dosaženého vzdělání (ČSÚ, 2021)

Z grafu vyplývá, že v České republice stále vzrůstá zastoupení osob s vyššími stupni vzdělání. V roce 2021 bylo pouhých 13,1 % obyvatel ve věku 15 a více let bez vzdělání nebo se základním vzděláním vč. neukončeného. 31 % mělo střední vzdělání vč. vyučení, bez maturity, 30,9 % pak dosáhlo úplného středního vzdělání s maturitou, vč. nástavbového a pomaturitního. Pouze 1,6 % mělo vyšší odborné vzdělání nebo konzervatoř a 17,6 % potom dosáhlo vysokoškolského vzdělání. U 5,8 % nebylo dosažené vzdělání zjištěno. (ČSÚ, 2021)

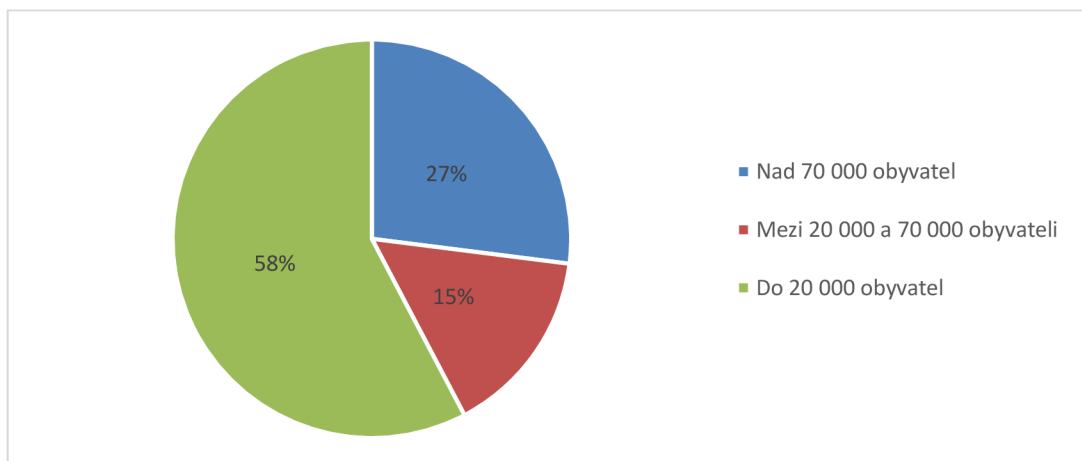
Sídelní struktura České republiky

Sídelní síť naší země je poměrně stará; většina dnes existujících sídel pochází z období raného až vrcholného středověku, sídla v úrodných oblastech i z dob podstatně starších. Osídlení území dnešního Česka bylo až na výjimky dokončeno zhruba do konce 16. století, a přestože i v dalších staletích docházelo ke vzniku a zániku jednotlivých sídel, sídelní síť Česka se dodnes zachovala převážně v podobě, jakou měla v období po třicetileté válce. Procesy urbanizace a vyliďňování venkova, které proběhly v posledních dvou staletích, na tento poměrně stabilní systém navázaly a zároveň výrazně proměnily jeho velikostní strukturu a míru koncentrace obyvatelstva v jednotlivých skupinách sídel. (ČSÚ, 2014)

V současnosti se sídelní struktura České republiky vyznačuje značnou roztržštěností, jež je dána zejména jejím dlouhým historickým vývojem. Typický je velký počet relativně malých obcí. Ve velikostních skupinách do 2 000 obyvatel se v roce 2001 nacházelo 90,0 % všech obcí a žilo v nich 26,1 % obyvatelstva. Naopak pouhých 131 obcí mělo více než 10 000 obyvatel, v těchto obcích byla soustředěna více než polovina (54,2 %) obyvatel ČR. Přitom v pěti velkoměstech nad 100 000 obyvatel žilo více než jedna pětina (20,8 %) obyvatelstva. Zbývající část souboru tvořilo 493 obcí a malých měst o velikosti 2 000–9 999 obyvatel s 19,7 % populace. (ČSÚ, 2014)

Následující graf znázorňuje rozložení obyvatelstva ČR dle velikosti obcí podle údajů z roku 2021.

Graf č. 3: Rozložení obyvatelstva dle velikosti obcí

Česká republika dnes čítá približne 10,7 miliónu obyvateľ. Dle údajů z roku 2021 je zde 12 měst s počtem obyvateľ nad 70 000, v nichž žije 27 % populace. Ve 49 městech, která mají mezi 20 000 a 70 000 obyvateľi, žije pak 15,3 % obyvateľ. V obcích do 20 000 obyvateľ dnes žije 57,7 % obyvateľ. (ČSÚ, 2021)

Populace, kterou chápeme jako veřejnost

Jak již bylo řečeno, jedním z původních významů populace může být i veřejnost. Jak ale rozumět pojmu veřejnost? Tento pojem lze chápat ve více vzájemně souvisejících významech. Může sloužit k označení takového prostoru k jednání, který má být všem „na očích“, přičemž tato veřejná sféra se všech dotýká. Dále je tento pojem vnímán jako předpoklad transparency určitých jednání nebo rozhodování, která jsou zveřejněna, tedy „dána na veřejnost“. V posledním významu je veřejnost chápána jako seskupení jedinců, kteří dohromady vytvářejí jakési publikum. Tyto jedince dohromady spojuje společný zájem nebo téma. (Červenka, Kunštát, ed., 2006)

Pokud tedy hovoříme o české veřejnosti, máme na mysli seskupení jedinců žijících na společném území České republiky, stejně jako u populace. Spojujícím prvkem české veřejnosti je společný stát a společným tématem veřejné dění v něm. Především takové dění, které je všem na očích a všech se dotýká. Petrušek, Linhart, Vodáková, Maříková (1996, s. 1382) potom veřejnost ještě konkretizují a chápou ji jako „větší část společnosti (resp. národa, lidu) zainteresovaná na výsledcích ekon. a spol. aktivit s obecnějším dopadem, na řešení určitého spol. problému, resp. na spol. dění jako takovém. Je to skupina, o jejíž přízeň se uchází decizní sféra, polit. strany, masmédiá, producenti a distributoři spotřebního zboží.“ Veřejné mínění má dle nich ve společnosti funkci sociální kontroly.

Veřejné mínění

Veřejné mínění chápeme jako zpětnou vazbu na určité dění ve společnosti. Význam názoru veřejnosti byl zaznamenán již ve starověku, kdy se užívalo úsloví „Vox populi, vox dei – Hlas lidu je hlasem božím.“ (Ftorek, 2009, s. 18) Toto pojetí se v průběhu let změnilo a v současnosti se termín veřejné mínění používá pro označení názorů či postojů veřejnosti k různým společenským či politickým tématům. Dle autorů Červenky,

Kunštáta, ed. (2006, s. 9) je veřejné mínění „specifickou odezvou veřejnosti, agregátem subjektivních úsudků jednotlivců.“ V sociologii se dále pak dle autorů míněním většinou rozumí „reflektované vyjádření člověka k určitým jevům, zahrnující širokou paletu pocitů, domněnek, racionálních poznatků atd., které mají do určité míry hodnotící charakter.“ (Červenka, Kunštát, ed., 2006, s 9)

Zajímavé však je, že téměř o všech zájmech ve veřejné agendě platí, že to, čím se občané zabývají, je zprostředkovaná skutečnost, je to realita poskládaná ze zpráv novinářů (McCombs, 2009). Tuto představu zastávají i Hartl a Hartlová (2010, s. 310), kteří veřejné mínění definují jako „společností rozšířený soubor soudů určité populace nebo skupiny o různých jevech nebo skutečnostech; výrazně ovlivňováno prostředky masové komunikace.“

Pro výzkum veřejného mínění se využívají různé metody. Specifické metody a výzkumné nástroje výzkumu veřejného mínění navrhl a rozpracoval Paul Lazarsfeld. Dvěma hlavními podobami výzkumu veřejného mínění v České republice však zůstávají standardizované dotazování a samovyplňování dotazníku. (Červenka, Kunštát, ed., 2006)

V této první části kapitoly byla česká společnost představena z pohledu demografického, dozvěděli jsme se více o pojmech veřejnost a veřejné mínění. V druhé polovině kapitoly je důležité obrátit naši pozornost na českou společnost také ze sociálně-psychologického hlediska, přičemž bude využito i demografických údajů týkajících se rodiny.

3.2 Stav současné české společnosti

„Žijeme ve světě, který prochází mnohazměrným a mnohoznačným vše prostupujícím procesem společenské transformace.“ (Kraus, 2014, s. 43) Současný stav společenského prostředí je výsledkem jeho dosavadního vývoje. Česká společnost se v průběhu let různě proměňovala, vyvíjela a potýkala se s rozličnými historickými událostmi, které ji ovlivnily.

Mühlpachr (In Kraus, 2014) v současné společnosti vnímá dva výrazné momenty. Těmi jsou individualismus, který narůstá do obludných forem a projevuje se přemrštěnou touhou po osobní svobodě, individuálních lidských právech, ekonomickým sobectvím a atomizací společnosti. Druhým je dynamismus, tedy vnitřní tendence společnosti

k samovývoji. Sociální a ekonomický dynamismus vede k neustálému urychlování vývoje, kterému člověk nemůže stačit, a tak se pro něho stává zdrojem stále silnějších stresů. Kraus (2014) dává tyto momenty do souvislosti také s otázkou svobody.

Současná společnost se od druhé poloviny 20. století potýká také s vědecko-technickou revolucí a s tím spojeným prudkým rozvojem ekonomiky. Rozvoj techniky a ekonomiky, který napomohl odstranění hladu a bídy v klasickém slova smyslu, souvisí s dalším civilizačním rysem současné doby, s tzv. konzumní společností. Ta má dva rozměry. V prvním musí stále rostoucí výroba najít masového spotřebitele, v druhém se jedná o hédonismus, který se stává dalším rysem dnešní společnosti. (Kraus, 2014)

Dalším rysem je postupující sekularizace společnosti, tedy ústup vlivu velkých náboženství. S tím může souviset rozkolísání morálky a rozvoj materialismu. Krom toho si můžeme všimnout ztráty zodpovědnosti vůči sobě, partnerovi, rodině, obci, vůči celé společnosti i životnímu prostředí. (Kraus, 2014)

Dále Kraus (2014) vymezuje několik oblastí, v nichž došlo k nejradikálnějším posunům:

1. *Stále se zvyšující životní tempo*, kdy většina lidí neustále „nestíhá“. Souvisí to s již zmíněným dynamismem a zvyšujícími se nároky na člověka.
2. *Generační problémy*, jež jsou důsledkem výrazných změn situace ve společnosti i v rodinách, důsledkem zvyšujícího se životního tempa a technického pokroku, ale i prodlužujícím se věkem odchodu do důchodu. Objevují se potíže v komunikaci a vytrácí se úcta vůči stáří.
3. *Ekologická situace* – Dle Kellera (1992) se kulturní rozvoj a civilizační pokrok dostávají do rozporu s kapacitou přírodních zdrojů, jež máme jako lidstvo k dispozici. O'Connor et al. (2020) uvádí, že krize biologické rozmanitosti a klimatická krize jsou vzájemně propojené a vyžadují společné společenské reakce. Změna klimatu urychluje ztrátu biodiverzity alarmujícím tempem a mění rozložení života na Zemi samotné. K řešení této existenční krize je dle něj naléhavě nutná globální transformační změna. Mezinárodní organizace IPCC i IPBES vyzvaly k naléhavým a dramatickým společenským krokům, ke snížení lidské ekologické stopy a dekarbonizace globální

ekonomiky. Tyto změny se však nedaří realizovat v takovém rozsahu, v jakém by byly potřeba, budoucnost planety Země z pohledu ekologie je tedy velmi nejistá.

4. *Informační exploze*, kdy se současná společnost stává tzv. „společností informační“. Ve druhé polovině 20. stol. pozorujeme enormní nárůst poznatků, v této souvislosti se rozvinuly také mezinárodní informační systémy, což společně s technizací vede k přechodu do virtuální reality a zahlcení informacemi.

5. *Globalizační tendence*, což znamená, že společnost začala fungovat v celosvětovém měřítku. Svět se „zmenšuje“, společnost se unifikuje a makrosociální jevy mají celosvětové souvislosti.

6. *Diferenciace společnosti*, jíž jsme svědky zejména v posledních desetiletích. Ve většině vyspělých zemí dochází k tzv. „rozevírání nůžek“ v sociální i ekonomické oblasti. S tím souvisí i atomizace společnosti a již zmíněný individualismus.

7. *Společenské role z pohledu gender* jsou stále aktuálním tématem. Emancipace ženy je v neustálém vývoji a často v nerovnováze. Mění se postavení žen i mužů a také jejich role.

8. *Hodnoty a hodnotová orientace*, jež jsou významným zdrojem motivace, chování a také jsou to základy, od kterých se odvíjí způsob života, kultura a rozvrstvení společnosti.

Hodnotové preference se v České republice vyvíjely podobně jako ve zbytku Evropy. Dle Matouška a Kroftové (1998, s. 94) jsou pro novověkou západoevropskou civilizaci příznačné následující hodnotové důrazy:

- racionální pochopení skutečnosti spojené s vysokou prestiží vědy a s postupným slábnutím vlivu náboženství,
- vysoká míra osobní svobody jednotlivce regulovaná odpovědností vůči lidskému společenství a doplněná ideálem stejného postavení všech lidí před zákonem,
- ideálem, pokud jde o jednotlivce, bylo donedávna poznávání pravdy a mravní zdokonalování,
- ideálem sociálním je dobře fungující společnost řízená na základě racionálního poznání společenských zákonitostí.

Podle Lehmanové (In. Matoušek, Kroftová, 1998) se naše kultura dostala do krize proto, že se jednostranná orientace na rozvoj materiálních podmínek civilizace v praxi dostala do rozporu s původním hodnotovým směřováním evropské společnosti.

Potůček a Mašková (2009) prezentují velmi zajímavé srovnání vývoje hodnotových struktur v české společnosti v období před rokem 1989 a po něm jako východisko charakteristiky budoucích trendů. Hodnotami, které byly významné po celé sledované období, jsou následující: konformita, rovnostářství, etatismus, prorodinné hodnoty, náboženské hodnoty a nejbližší sociální zasazení, tedy přátelé a známí.

K hodnotám, jejichž váha po roce 1989 výrazně vzrostla, patří dle Potůčka a Maškové (2009) zejména hédonismus, individualismus, liberalismus, aktivita a volný čas. Hodnoty, jejichž váha naopak po roce 1989 oproti předchozímu období klesla, jsou skromnost a práce.

Vnímám, že všechny uvedené oblasti jsou navzájem propojeny, ovlivňují se a jedna může být důsledkem druhé. Aktuálně se nejen české společnosti výrazně dotkla pandemie koronaviru, při které jsme taktéž mohli pozorovat projevy některých charakteristik současné společnosti. Shpiegel et al. (2022) hovoří o některých následcích pandemie. Zjistilo se, že karantény, příkazy zůstat v místě bydliště a další sociální distancování měly neúměrný dopad, a to zejména na znevýhodněnou část populace. Ukazují se negativní dopady v oblastech jako je vzdělání, zaměstnání, bydlení, finance a fyzické a duševní zdraví. Najdeme však i pozitivní dopady.

Dalším výrazným aktuálním děním je válka na Ukrajině, kterou s napětím sleduje nejen česká společnost. V době, kdy píšete tuto práci můžeme pozorovat vlnu solidarity vůči Ukrajině. Otázkou v tuto chvíli zůstává, jak se bude situace vyvíjet a jak to ovlivní Českou republiku a její občany.

Charakteristiky současné české společnosti se odrážejí také na podobě současné české rodiny a její charakteristiky se s charakteristikami současné rodiny prolínají.

Podoba současné české rodiny

Rodina je primární sociální skupinou, představuje základní sociální útvar, který v souladu se společensko-politickými a kulturními změnami prochází vlastním vývojem. Rodina tedy reflektuje stav společnosti a podmínky, které pro ni společnost vytváří. V posledních desetiletích se rodina podstatně proměňuje ve všech rozvinutých zemích naší civilizace. Objevují se nové trendy, jež rodinu podstatně ovlivňují. (Kraus, 2015, Možný, 2008) Kučírek (In Socialia, 2010, s. 228) uvádí, že „Současná rodina ztrácí zakotvenost v sociálním prostoru, domov přestává být genius loci a stává se místem změny a rizika. Jistota lokality domova spjatá s identitou jedince se nyní stává nerozlišitelnou od okolí, to vše jako důsledek modernizace. Moderní vědomí se stává ‘vědomím bez domova’.“

Dle Možného (2008, s. 258) se dokonce mění „samy základní souřadnice jejího postavení jako sociální instituce.“ Tyto změny se samozřejmě týkají i české rodiny. Ta má sice oproti evropskému vývoji zpoždění, to se ale dynamicky vyrovnává od okamžiku, kdy se Česko v devadesátých letech znovu otevřelo světu. Namísto tradiční vícegenerační domácnosti dnes vstupuje nukleární rodina, kdy je základem domácnosti jeden manželský pár a jejich děti, nejčastěji dvě. Krom tohoto typu rodinného uspořádání a bydlení, který stále dominuje, přibývá ale domácností v čele s jedním dospělým, nejčastěji matkou, a zejména domácností jednotlivců. (Možný, 2008)

Domácnosti jednotlivců jsou nejčastěji mladí muži žijící „single“ nebo rozvedení muži. Osamělé mladé ženy mají totiž obvykle děti a pak je tato domácnost evidována jako „neúplná rodina“. Pokud hovoříme o současných mladých ženách, jejich reprodukční chování se výrazně liší od reprodukčních strategií jejich matek. Díky otevření společnosti a ekonomiky se nově nabídla možnost cestovat, podnikat, zvýšila se dostupnost univerzitního vzdělání a objevily se nejrůznější konzumní příležitosti. Ve chvíli možnosti svobodného rozhodování ztratilo rozhodnutí pro sňatek a rodičovství v brzkém věku přitažlivost. Mladí lidé začali odkládat sňatek a rodičovství, stoupl věk prvního sňatku i věk prvorodiček. (Možný, 2008)

Manželství má u Čechů stále ještě vysoký status a většina nejmladší generace považuje život v manželství za nejsprávnější formu rodiny (Možný, 2008). Navzdory tomu sňatečnost v posledních desetiletích postupně stále klesala. „V sedmdesátých

a osmdesátých letech jen tři ze sta žen a pět ze sta mužů zůstávalo celý život svobodných. Mezi lety 1989 a 2000 poklesl počet sňatků v České republice téměř na polovinu.“ (Možný, 2002, s. 41) Po roce 2000 pozorujeme stagnaci a pokles, od roku 2014 pak můžeme vidět mírný nárůst, který pozastavila koronavirová pandemie. (Statistika a my, 2021)

Možný (2002) dále hovoří o výrazném zvýšení rozvodovosti, která dosahuje přes 50 rozvodů na 100 uzavřených sňatků. Zároveň přibývá počet párů žijících v nesezdaném soužití, přičemž se postupně mění i povaha takového soužití. Zatímco dříve bylo bráno jako „manželství na zkoušku“ a směřovalo k sňatku, případně sňatek legitimizoval narození dítěte, dnes spolu partneři žijí v nesezdaném soužití, zakládají rodinu bez potřeby manželství a tento způsob života je veřejným míněním všeobecně přijímán. (Možný, 2008)

Dle Kučírka (In Socialia, 2004) však nemůžeme tvrdit, že by současná volná, nesezdaná soužití absentovala lásku. Láska zůstává, ale díky trendu státní podpory nemanželských rodin, se mění postoj k institucionalizované formě vztahů.

Důsledkem modernizace rodiny se kromě vzestupu rozvodovosti naopak snížila porodnost. Velkou změnu způsobil na konci 20. století vynález a všeobecné rozšíření antikoncepce. Žena rozhoduje o tom, kdy a zda vůbec bude mít dítě, aniž by ji to jakkoli omezovalo v sexuálním životě. Navíc případné nezamýšlené těhotenství lze korigovat umělým přerušением těhotenství. Spolu s tím se vytrácí kult mateřství, který chránil ženu a rodinu. (Možný, 2002) „Za společenské změny, které otevřely ženám bránu na cestě ze soukromého světa rodiny do veřejného světa širší společnosti, platí naše civilizace častějším úpadkem rodinného života a celkovým poklesem porodnosti pod míru prosté reprodukce.“ (Možný, 2002, s. 22) Současná porodnost je přibližně 1,7 živě narozeného dítěte na jednu ženu.

- *Základní rodina ztrácí svoji ritualizovanou podobu.* Legalizace partnerského soužití v současnosti již není podmínkou rodinného života a narůstá podíl rodin založených na soužití partnerů bez uzavření manželství. Charakteristická je vysoká společenská tolerance vůči novým formám soužití;

- *Diskontinuita generací a změna struktury rodiny.* Klesá nejen počet dětí v rodině, ale omezuje se také vícegenerační soužití a narůstá počet osob žijících v jednočlenných domácnostech; Pokles stability rodiny. V posledních desetiletích z důvodů objektivních (emancipační proces, nárůst ateismu) nebo subjektivních (manželství je zakládáno na emotivní bázi), dochází k nárůstu rozvodovosti. Většina rozvádějících se manželství má děti. V důsledku toho narůstá počet dětí žijících v neúplných rodinách;
- *Rozvoj zaznamenává antikoncepce a plánované rodičovství.* Ubývá „nechtěných“ těhotenství, přičemž postoje k umělému přerušení těhotenství jsou značně liberální. Růst významu a dostupnosti antikoncepce při plánování rodičovství způsobují v konečném důsledku sníženou porodnost;
- *Změny v organizaci rodinného cyklu.* Rodiči se stávají osoby ve vyšším věku, děti začínají rodit až po uplynutí určité doby manželství či partnerského soužití. Starými rodiči se stávají stále starší osoby, které jsou však často zapojeny do pracovního procesu;
- *Dvoukariérová manželství.* Růst vzdělanosti a kvalifikovanosti, a tím i zaměstnanosti žen způsobuje, že se zkracuje doba rodičů strávená s dětmi a s ostatními členy rodiny. Kromě nedostatku času je problémem způsob trávení volného času, ale také omezené možnosti na bezprostřední kontakt a „společný“ život, celkově vypjatý životní styl a nesoulad mezi pracovními a rodinnými povinnostmi;
- *Prodlužuje se délka života, a tím i trvání rodiny po odchodu dětí.* Delší je také doba, po kterou žijí děti s rodiči v jedné domácnosti. Vzrůstá tak socializační dosah mladé generace na starší příslušníky rodiny;
- *Sekularizace.* Snížil se vliv církve na rodinu, prosazuje se světský způsob života a následný ateismus;
- *Vyšší důraz na materiální hodnoty.* Evidentní je snaha vyrovnat se životní úrovni jiným vyspělým státům a zajistit si větší pohodlí, soukromí a bohatství;
- *Množství funkcí rodiny převzaly jiné sociální instituce* – škola převzala od rodiny vzdělávání, lékaři, nemocnice a síť sociálních zařízení převzali od rodiny péči o nemocné, staré a postižené. Mimořádný význam nabyly dvě funkce rodiny: prvotní socializace a emocionální funkce. (Mendelová, 2014, s. 12–13)

Aby byly zabezpečeny potřeby všech členů rodiny a aby mohlo dojít ke správnému vývoji dítěte nebo dětí v rodině, měla by rodina plnit určité základní funkce. Pokud rodina tyto funkce neplní, hovoříme o poruchách funkcí rodiny. Rozlišujeme čtyři typy rodin dle jejich funkčnosti:

1. *Funkční rodina*, ve které je zabezpečen správný vývoj jedince.
2. *Problémová rodina*; vyskytují se v ní poruchy některých, nebo všech funkcí, rodina je však schopna problémy řešit nebo kompenzovat sama.
3. *Dysfunkční rodina* je rodina, ve které se vyskytují závažné poruchy některých, nebo všech funkcí, přičemž rodina není schopna tyto problémy řešit vlastními silami. Může dojít až k zabavení rodičovských práv.
4. *Afunkční rodina* neplní své základní funkce vůbec, naopak rodina dítěti škodí, nebo ho až ohrožuje v jeho existenci. Zde je jediným řešením odebrání dítěte z rodiny a následné umístění do náhradní rodinné péče, případně jinam. (Kraus, 2015)

Dítě přicházející do pěstounské péče pochází pravděpodobně z dysfunkční, nebo afunkční rodiny. Předpokládáme, že náhradní rodina, která nabízí místo pro „cizí“ dítě, by měla být rodinou funkční. Pokud bychom hovořili o příbuzenské pěstounské péči, je to něco jiného. V této diplomové práci se však zabýváme zprostředkovanou pěstounskou péčí, rodina si tedy bere právě ono „cizí“ dítě.

4 Postoje

„Lidé se milují a nenávidí, souhlasí či nesouhlasí spolu, mají a nemají se rádi, přou se a přesvědčují, a někdy dokonce jeden druhého přesvědčí. Každodenně se stáváme cílem bezpočtu pokusů ovlivňování v osobní komunikaci i v masmédiích, jejichž cílem je změna či posílení našich postojů. Koncept postojů je jedním z hlavních témat v dějinách sociální psychologie.“ (Hewstone, Stroebe, s. 282, 2006) Cílem této kapitoly je přiblížit pojem „postoj“ v souladu s cílem práce a podívat se, co tedy znamená postoj české společnosti vůči určitému jevu, v našem případě vůči pěstounské péči.

4.1 Charakteristika postojů, jejich složky a funkce

Dle Nakonečného (2009) nejsou psychologové zajedno v tom, co se pojmem postoje vlastně vyjadřuje. Sám vymezuje postoj jako hodnotící vztah, kdy předmětem postoje může být cokoli, např. bytost, věc, událost, idea. Postoj dle něj „vyjadřuje hodnocení objektu subjektem, které se pohybuje v kontinuu, jehož krajní póly tvoří naprosto pozitivní a naprosto negativní vztah, například naprostý souhlas či nesouhlas s určitým výrokiem, naprostá přitažlivost nebo odpudivost a podobně.“ (Nakonečný, 2009, s. 234) Výrost, Slaměnik a Sollárová (2019, s. 101) vymezují postoje podobně, postoje dle nich „nejsou neutrální, vyjadřují současně náš hodnotící vztah k různým sociálním objektům v našem prostředí, tedy co upřednostňujeme, respektive co nemáme rádi.“ Část postojů může být vrozená, ale většinu získáváme v průběhu života prostřednictvím osobní zkušenosti s objekty nebo zprostředkovaně, případně také sociálním učením.

Hogg, Vaughan (2002) potom chápou postoje jako relativně trvalý systém přesvědčení, pocitů a tendencí chovat se určitým způsobem vůči společensky významným objektům, skupinám, událostem nebo symbolům. Dále jako celkový pocit nebo hodnocení (pozitivní nebo negativní) vztahující se k nějaké osobě, předmětu nebo problému. Ajzen (2005) uvádí, že postoj je dispozice reagovat příznivě, nebo nepříznivě na objekt, osobu, instituci nebo událost. I když se formální definice postoje mírně liší, většina současných sociálních psychologů souhlasí s tím, že charakteristickým atributem postoje, je jeho hodnotící povaha. (Ajzen, 2005)

Každý jedinec má svůj systém postojů, postoje jsou určitým způsobem uspořádány a propojeny, přičemž kritéria uspořádání jsou subjektivní. Tento systém postojů jednotlivce vytváří osobní ideologii, tedy subjektivní pojetí a hodnocení světa, života, mezilidských vztahů atd. K hlavním determinantám postojů patří zpracování informací důležitých pro postoj a předchozí chování. Ve snaze o zachování kognitivní konzistence se stává, že lidé mění své postoje tak, aby byly v souladu s jejich chováním. Ukazuje se také, že postoje ovlivňují všechna stadia zpracování informací od pozornosti až k vybavování. (Hewstone, Stroebe, 2006, Nakonečný, 2009)

Postoje jsou tedy komplexní a relativně trvalé, rozeznáváme následující složky:

- *kognitivní* (poznávací): subjekt má o objektu určité informace,
- *afektivní* (emocionální, citovou): subjekt vůči objektu postoje něco cítí/uje,
- *behaviorální* (konativní): subjekt má sklon se vůči objektu postoje chovat určitým způsobem. (Hartl, Hartlová, 2010, Nakonečný, 2009)

Hewstone a Stroebe (2006) hovoří také o několika úrovních, kdy na úrovni jedince ovlivňují postoje vnímání, myšlení a chování. Na interpersonální úrovni své postoje běžně zjišťujeme a odhalujeme. Pokud navzájem známe své postoje, svět je předvídatelnější a částečně ovlivnitelný. Na meziskupinové úrovni jsou postoje k vlastní skupině a k ostatním skupinám jádrem meziskupinové spolupráce a konfliktu.

Výrost, Slaměník a Sollárová (2019) uvádějí pět funkcí postojů. Dvěma základními funkcemi jsou *poznávací* – postoje organizují zkušenosti, a funkce *instrumentální* – maximalizace zisků a minimalizace ztrát. Dalšími třemi funkcemi jsou: *funkce výrazu hodnot* – postoje jako nástroj vyjádření hodnot člověka, *funkce sociální adjustace* – postoje jako zprostředkovatel vztahu člověka k ostatním lidem, *funkce sebeobranná* – postoje jako prevence proti hrozbám z prostředí člověka, pomáhají udržovat stabilitu sebeobrazu člověka a tím umožňují lépe zvládat konflikty a náročné životní situace.

Nakonečný (2009) upozorňuje na rozdíl mezi postoji a motivy, kdy motivy aktivizují chování a postoje se projevují v jeho obsahu. Vidí rozdíl také mezi postojem a behaviorálním vzorcem, tedy způsobem chování vůči určitému objektu. Tento způsob chování je určován situací, v níž probíhá, a ve způsobu chování se uplatňují nejen postoje, ale i kognitivní zpracování situace. Uplatňují se také schopnosti a rysy temperamentu.

Ajzen a Fishbein (2005), kteří se zabývají vlivem postojů na chování, také dochází k závěru, že postoje jsou vhodným prediktem pro chování pouze za předpokladu, že bereme ohled také na další kritéria, jako jsou situační faktory, osobnostní rysy nebo vlastnosti samotného postoje. Způsob chování dle něj také koreluje s naučenými vzorci chování.

4.2 Postoje české společnosti k pěstounské péči

Postoj české společnosti jako celku je tvořen postoji jednotlivců. V souladu s výše uvedenými definicemi, se tedy jedná o hodnotící vztah zaujímaný jednotlivcem vůči pěstounské péči. Můžeme jej chápat jako celkový pocit nebo hodnocení pěstounské péče. Zahrnuje dispozici chovat se či reagovat vůči této problematice relativně stabilním způsobem. Z hlediska složek postojů má jedinec, který je subjektem, o objektu, tedy o pěstounské péči, určité informace. Dále má jedinec vůči pěstounské péči určité emoce a v neposlední řadě má sklon se vůči této oblasti chovat určitým způsobem.

Postoje vůči pěstounské péči se každému jednotlivci utvářejí v průběhu života na základě informací, spontánního učení v různých prostředích a na základě vlastních zkušeností. Tyto postoje mohly být spoluutvářeny také médií nebo právě osobním setkáním s pěstounskou rodinou, případně s některým jejím členem. Dle Rodgera, Cummिंगse a Leschieda (2006) patří mezi způsoby, jak se dozvědět o pěstounské péči nejčastěji: znát jiné pěstounské rodiny, dále znát jiné pěstounské děti, mít rodiče, kteří poskytovali pěstounskou péči a až poté slyšet o pěstounské péči v médiích.

Postoje jakožto prvky ve struktuře osobnosti úzce souvisí také s hodnotami jedince. Hodnoty mají mezi osobnostními dispozicemi zásadní postavení. Hodnota je to, čeho si člověk váží a co miluje. Každá hodnota zaujímá určité místo uvnitř osobnosti. Hodnoty dávají energii, iniciují a zaměřují aktivitu. (Cakirpaloglu, 2012) Pokud se vrátíme k podobě současné české společnosti (viz kapitola Současná česká společnost), zjistíme, že k hodnotám, jejichž váha vzrostla, patří hédonismus, individualismus, liberalismus, aktivita a volný čas. Hodnoty, jejichž váha naopak klesla, jsou skromnost a práce. (Potůček, Mašková, 2009)

Postoje jednotlivců budou pravděpodobně korelovat s celkovým nastavením společnosti. Postoje k pěstounské péči tedy budou jistě ovlivněny i současnými trendy. Pokud bude mít jednatel pozitivní postoje k pěstounské péči, ještě to neznamená, že bude ochoten reálně uvažovat o pěstounství v osobní rovině. Musíme brát v úvahu také ostatní kritéria, jak uvádějí Ajzen, Fishbein (2005). Budou zde hrát roli také situační faktory, osobnostní rysy a s tím spojený „hodnotový žebříček“ jedince. Jako další rys současné společnosti byl uveden dynamismus a s ním spojené stále se zvyšující životní tempo, kdy většina lidí neustále „nestíhá“. Pokud má tedy například jednatel pozitivní postoje k pěstounské péči, ale zároveň životní styl, ve kterém nemá dostatek času ani na vlastní děti, těžko bude reálně uvažovat o přijetí dítěte do pěstounské péče.

Z výzkumu Medianu, který zkoumal postoje k pěstounské péči v ČR v roce 2018, vyplývá, že „pěstounská péče“ evokuje respondentům nejčastěji náhradní rodinu pro dítě, které není pokrevním příbuzným náhradních rodičů. Respondenty nejčastěji od pěstounské péče či adopce odrazují vlastní neznalost, jak postupovat, složitost získání dítěte, skryté zdravotní problémy dítěte a náročnost péče o takové dítě. Dohromady by o pěstounské péči nebo adopci uvažovala téměř třetina respondentů. Ti, kteří by spíše uvažovali o adopci dítěte či dlouhodobém pěstounství, ale váhají. Vnímají jako významné bariéry složitost systému získání dítěte a potřebné zázemí pro péči o takové dítě (bytové podmínky, finanční zajištění a celkově vyšší náročnost než péče o dítě vlastní). Ti, kteří neuvažovali o adopci dítěte či dlouhodobém pěstounství, označují ve velké míře jako hlavní bariéru, že o tom nikdy neuvažovali či vnímají jako překážku svůj věk. (Median, 2018)

Ze zahraničních výzkumů se podařilo najít výzkum provedený na Floridě, ve kterém se jako nejčastější překážky k pěstounské péči ukazují: přílišná zaneprázdňenost, předchozí závazky vůči rodině, přátelům nebo práci, finanční zátěž a obavy z chování. (Davi, Jones a Gillen, 2021)

Jaký je dnes postoj české společnosti k pěstounské péči, se podíváme ve výzkumném šetření této diplomové práce.

5 Kvantitativní výzkumné šetření

Člověk je tvor zvědavý a již od útlého dětství touží poznávat a prozkoumávat zákonitosti tohoto světa. Dle Leedyho (cit. dle Gavora, 2000, s. 11) je výzkum „systematický způsob řešení problémů, kterým se rozšiřují hranice vědomostí lidstva.“ Kvantitativní výzkum pracuje hlavně s číselnými údaji, které lze matematicky zpracovat. Zjišťuje množství, rozsah nebo frekvenci výskytu určitých jevů, respektive jejich míru. Výzkumník by si během kvantitativního šetření měl zachovat určitý odstup pro nestrannost pohledu. Kvantitativní výzkum je verifikační, výzkumník tedy potvrzuje nebo vyvrací většinou již existující poznatky. (Gavora, 2000) Filozofickým základem kvantitativního výzkumu je pozitivismus, resp. novopozitivismus. Dle pozitivismu musí vědecké poznávání vycházet z toho, co je dané, skutečné, pozitivní. Poznávat tedy můžeme pouze to, co je přístupné naší zkušenosti (Chráška, 2007, Sociologická encyklopedie, 2018).

Výzkum musí začít vymezením výzkumného problému. Výzkumný problém určuje základní orientaci výzkumu. Další informace potřebné ke směřování výzkumu se stanoví v hypotézách, které následně vedou linii celého výzkumu. Ten se soustřeďuje na potvrzení nebo vyvrácení stanovených hypotéz. (Gavora, 2000) O přijatelnosti hypotézy rozhodujeme u kvantitativních výzkumů „pouze na základě rozsáhlého shromáždění (sběru) dat, jejich tříděním, zpracováním a vyhodnocováním.“ Tato data získáváme empirickými metodami, k nimž patří i dotazník. (Chráška, 2007, s. 19)

Při zpracování dat v pedagogických výzkumech i při interpretaci získaných výsledků zaujímá významné místo matematická statistika, jež plní dva základní úkoly. Prvním se zabývá tzv. popisná (deskriptivní) statistika, která shromážděná data popisuje tak, abychom o měřených jevech získali co nejlepší informaci. Druhý úkol plní tzv. induktivní statistika, která pomáhá při rozhodování o tom, zda mezi sledovanými jevy (proměnnými) je či není vztah. (Chráška, 2007)

V tomto výzkumném šetření bude tedy nejprve stanoven vědecko-výzkumný problém, dále budou pojmenovány cíle šetření a formulovány hypotézy. Seznámíme se s použitou metodou a bude následovat samotná realizace výzkumu. Po shromáždění potřebných dat bude představen výzkumný vzorek a následně budou nasbíraná data analyzována a interpretována. Na závěr budou shrnuty výsledky výzkumného šetření.

Vědecko-výzkumný problém je formulován otázkou: Jaký je postoj současné české společnosti k pěstounské péči?

Teoretické východisko pro tento výzkum poskytly úvodní kapitoly práce.

5.1 Výzkumný cíl a stanovení hypotéz

Cíle šetření

Cílem výzkumného šetření je zjistit postoje respondentů k pěstounské péči se zřetelem k osobní rovině a zvažování pěstounské péče respondentem. To znamená, že se ptáme nejen na názor respondenta na pěstounskou péči, ale také na to, zda by sám respondent byl ochoten přijmout dítě do pěstounské péče. Prostřednictvím dotazníku vlastní konstrukce zjišťuji, jaké je povědomí české veřejnosti o základních formách náhradní rodinné péče a jaký je jejich postoj k pěstounské péči. Šetření si klade mj. za cíl odpovědět na otázky, co respondenty od pěstounské péče nejčastěji odrazuje, co by bylo určující při výběru dítěte a co by respondentům mohlo pomoci, aby se chtěli stát pěstouny.

Dále jsem určila několik dílčích cílů výzkumného šetření:

1. Zjistit, zda respondenti znají rozdíl mezi pěstounskou péčí, pěstounskou péčí na přechodnou dobu a adopcí a zda vědí, jak postupovat, když se chce člověk stát pěstounem.
2. Zjistit, jaký je rozdíl mezi muži a ženami v jejich postoji k pěstounské péči.
3. Zjistit, jaký je rozdíl mezi lidmi žijícími v malých obcích a lidmi žijícími ve městech v jejich postoji k pěstounské péči.
4. Zjistit, jaký je rozdíl mezi respondenty, kteří mají zkušenost s pěstounskou péčí a respondenty, kteří nemají tuto zkušenost, v jejich postoji k pěstounské péči.
5. Prozkoumat vztah mezi dosaženým stupněm vzdělání a ochotou přijmout dítě do pěstounské péče.
6. Zjistit, zda se zvýší počet respondentů ochotných přijmout dítě do pěstounské péče, pokud se zvýší odměna pěstouna, a co dalšího by mohlo pomoci zvýšit míru ochoty respondentů přijmout dítě do pěstounské péče.
7. Zjistit, co respondenty od pěstounské péče nejčastěji odrazuje.
8. Zjistit, co by pro respondenty bylo určující při výběru dítěte.

Stanovení hypotéz

Pro výzkum jsem na základě výzkumného cíle a na základě dostupných informací stanovila ústřední hypotézu, dále pět hypotéz a dva výzkumné předpoklady.

Nejprve byla formulována ústřední hypotéza, která zastřešuje všechny ostatní hypotézy a zároveň koresponduje s tématem diplomové práce a odpovídá na vědecko-výzkumný problém tohoto šetření.

Ústřední hypotéza H_U: Postoje české společnosti k pěstounské péči jsou spíše kladné.

Údaje pro tvorbu pěti konkrétních hypotéz a výzkumných předpokladů poskytly zejména dva výzkumy provedené v České republice. Prvním je průzkum veřejného mínění „Postoje k pěstounské péči“ z roku 2018 realizovaný společností MEDIAN s.r.o. exkluzivně pro Nadaci Sirius. Druhým je analýza „Pěstounské rodiny v České republice“ (dále jen analýza Pěstounské rodiny v ČR) provedená v roce 2019. Realizátory této analýzy jsou Nadace Sirius a Asociace Dítě a Rodina. Tato analýza byla provedena v reakci na průzkum Medianu. „V okamžiku, kdy Nadace chtěla porovnat tyto představy s reálnými daty, nenašla žádné oficiální statistiky, ze kterých by se dalo čerpat. Proto se rozhodla ve spolupráci s Asociací realizovat průzkum pěstounské péče.“ (Asociace Dítě a Rodina, 2019, s. 2)

Hypotézy budou testovány na základě hladiny významnosti. Pomocí tohoto postupu ověřujeme, zda mezi proměnnými existuje statisticky významný vztah (závislost, souvislost, rozdíl). Pokud tedy konstatujeme, že výsledek šetření je statisticky významný (signifikantní), znamená to, že je velmi nepravděpodobné, že by byl způsoben pouhou náhodou. (Chráska, 2007)

Nulová hypotéza předpokládá, že vztah mezi proměnnými neexistuje. Pokud však vymezujeme situaci odlišnou od nulové hypotézy, formulujeme tzv. alternativní hypotézu. Pravděpodobnost (riziko), že neoprávněně odmítneme nulovou hypotézu, a tedy nesprávně přijmeme alternativní hypotézu, se nazývá dosažená hladina významnosti (signifikace). (Chráska, 2007, Zvárová, 1998)

Postupuje se tak, že se zvolí jistá mezní hodnota, říká se jí hladina významnosti. Za tuto mezní hodnotu se často bere 0,05 (neboli 5 %). (Zvárová, 1998, s. 95) V tomto výzkumu je ve všech případech zvolena hladina významnosti také 0,05. „Badatel se při realizaci testů významnosti může dopustit dvou druhů chyb. Chyba prvního druhu spočívá v tom, že neoprávněně odmítneme nulovou hypotézu, ač je správná. Velikost této chyby je dána zvolenou hladinou významnosti. Chyba druhého druhu spočívá v tom, že neoprávněně přijmeme nulovou hypotézu, ač není správná. Velikost obou chyb spolu souvisí. Jestliže např. při daném rozsahu výběru snížíme chybu prvního druhu (např. místo hladiny významnosti 0,05 použijeme hladinu významnosti 0,01), zvýšíme tím současně chybu druhého druhu. Zmenšování obou chyb současně lze dosáhnout jedině zvětšováním rozsahu výběru.“ (Chráska, 2007, s. 70)

Zde máme čtyři tzv. alternativní hypotézy (hypotézy č. 1, 3, 4, 5), které tvrdí, že oproti nulové hypotéze existuje určitý vztah mezi proměnnými. Také je formulována jedna nulová hypotéza (hypotéza č. 2), která žádný vztah nepředpokládá.

Hypotéza č. 1 (H1): Ženy jsou nakloněny pěstounské péči více než muži.

První hypotéza se opírá o výsledky analýzy Pěstounské rodiny v ČR. 63 % zde tvořili pěstouni jednotlivci. Z této skupiny jednotlivců se v 89 % jednalo o ženy, v 11 % se jednalo o muže. (Asociace Dítě a Rodina, 2019) Tuto hypotézu podporují i výsledky výzkumu Štěpána Bartyzala (2017, s. 42): „Z výsledků výzkumu dále můžeme vyčíst, že přes 70 % mužů o přijetí nikdy neuvažovalo, zatímco téměř 62 % žen ano.“

Hlavní otázkou pro první hypotézu je otázka č. 1 ve vztahu k otázce č. 10. Doplnující otázkou pro tuto hypotézu je otázka č. 8. Hypotéza bude testována na hladině významnosti. Aby byla hypotéza uznána platnou, je potřeba, aby na otázku č. 10. odpovědělo kladně alespoň o 5 % více žen nežli mužů.

1. Jste (muž/žena)

8. Kde si myslíte, že je lépe dětem, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině?

10. Uvažovali byste o dlouhodobém pěstounství nebo pěstounské péči na přechodnou dobu po vychování vlastních dětí?

Hypotéza č. 2 (H2): Vztah mezi dosaženým stupněm vzdělání respondentů a uvažováním o pěstounské péči po vychování vlastních potomků neexistuje.

Z analýzy Pěstounské rodiny v ČR vyplývá, že „Rozložení vzorku pěstounů víceméně odpovídá rozložení vzdělání celé populace. Dá se tedy usuzovat, že pěstouny se nestávají častěji lidé ze žádné specifické skupiny dle úrovně vzdělání, jak někdy bývá naznačováno v médiích. Pěstouni se rekrutují ze všech vzdělanostních skupin rovnoměrně.“ (Asociace Dítě a Rodina, 2019, s. 11) Proto druhá hypotéza předpokládá, že respondenti ochotní přijmout dítě do pěstounské péče budou rovnoměrně rozloženi ve všech vzdělanostních skupinách.

Zároveň ale z analýzy vyplývá, že mezi pěstouny na přechodnou dobu je výrazně vyšší vzdělanostní úroveň než u ostatních typů pěstounské péče. „Téměř 70 % pěstounů má zde vzdělání středoškolské s maturitou nebo vyšší a žádný z nich neměl pouze základní vzdělání.“ (Asociace Dítě a Rodina, 2019, s. 12) Proto je pro druhou hypotézu zvolena doplňující otázka č. 11.

Ve vztahu k sociální pedagogice, jež patří ke společenským či humanitním vědám, je zde pro zajímavost doplňující otázka č. 4, která se ptá na typ vzdělání. Při vyhodnocování výzkumu se podíváme na to, jaký postoj mají respondenti se společenským či humanitním vzděláním k pěstounské péči v porovnání s ostatními respondenty.

Hlavní otázkou pro druhou hypotézu je otázka **č. 3** ve vztahu k otázce **č. 10**. Doplňujícími otázkami jsou otázka č. 4 a otázka č. 11. Aby byla hypotéza uznána platnou, je potřeba, aby vzdělanostní struktura respondentů, kteří odpoví kladně na desátou otázku, byla stejná nebo podobná (do míry 0,05) jako vzdělanostní struktura celého výzkumného vzorku.

3. Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

4. Je některé Vaše dosažené vzdělání v oblasti humanitních či společenských věd?

10. Uvažovali byste o dlouhodobém pěstounství nebo pěstounské péči na přechodnou dobu po vychování vlastních dětí?

11. Který typ péče je vám nejbližší?

Hypotéza č. 3 (H3): Lidé žijící v menších obcích jsou pěstounské péči nakloněni více, než lidé žijící ve městech nad 20 tis. obyvatel.

Za malou obec je v tomto případě považována obec do 20 tisíc obyvatel. Vycházíme z Analýzy pěstounských rodin a průzkumu Medianu. „Obecně se předpokládá, že pěstouni pocházejí častěji z venkova a menších měst, jak také ukazuje výzkum Medianu (Median, 2018 cit dle Asociace Dítě a Rodina, s. 12). Také vzorek pěstounů potvrzuje tento názor. Přes 60 % všech pěstounů ze vzorku žilo v obcích do velikosti 20 000 obyvatel, pouze pětina jich žije ve městech s více než 70 000 obyvateli.“ (Asociace Dítě a Rodina, 2019, s. 12)

Hlavní otázkou je zde otázka č. 5 ve vztahu k otázce č. 10. Doplnující otázkou pro třetí hypotézu je otázka č. 8. Hypotéza bude testována na hladině významnosti. Aby byla hypotéza uznána platnou, je potřeba, aby z respondentů, kteří bydlí v „malé obci“ odpovědělo kladně na otázku č. 10 alespoň o 5 % více než respondentů žijících ve městě nad 20 000 obyvatel.

5. Kolik obyvatel má obec, ve které trvale bydlíte?

8. Kde si myslíte, že je lépe dětem, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině?

10. Uvažovali byste o dlouhodobém pěstounství nebo pěstounské péči na přechodnou dobu po vychování vlastních dětí?

Hypotéza č. 4 (H4): Respondenti, kteří mají osobní či zprostředkovanou zkušenost s pěstounskou péčí, jsou pěstounské péči nakloněni více než ti, kteří žádnou zkušenost nemají.

Čtvrtá hypotéza vychází z průzkumu Medianu. „Adopci nebo pěstounství zvažují více lidé, kteří již nějakou zkušenost s osvojením mají, ať již osobní (určitě by ji zvažovalo 37 % těch, co již někoho adoptovali či byli pěstouny, a jen 7 % z těch, co nemají) či zprostředkovanou skrze své okolí (určitě by zvažovalo 12 % mají, z těch, co znají někoho, kdo adoptoval a jen 5 % z těch, co neznají).“ (Median, 2018, s. 9)

Hlavní otázkou je zde otázka č. 9 ve vztahu k otázce č. 10. Doplnující otázkou pro čtvrtou hypotézu je otázka č. 8. Čtvrtá hypotéza je také testována na hladině významnosti, tou je zde opět 0,05. Aby tedy byla hypotéza uznána platnou, je potřeba,

aby z respondentů, kteří mají osobní či zprostředkovanou zkušenost odpovědělo na desátou otázku kladně alespoň o 5 % více než respondentů, kteří žádnou zkušenost nemají.

8. Kde si myslíte, že je lépe dětem, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině?

9. Máte již nějakou zkušenost s pěstounskou péčí?

10. Uvažovali byste o dlouhodobém pěstounství nebo pěstounské péči na přechodnou dobu po vychování vlastních dětí?

Hypotéza č. 5 (H5): Počet respondentů ochotných přijmout dítě do pěstounské péče se zvýší, pokud se zvýší odměna pěstouna.

Pátá hypotéza reaguje na novelu zákona o sociálně právní ochraně dětí z roku 2021 a výrok Maláčové, tehdejší ministryně práce a sociálních věcí v ČR, který najdeme v tiskové zprávě z 9. září 2021. Tisková zpráva potvrzuje schválení novely a představuje její přínosy. Jedním z přínosů novely je právě zvýšení finanční odměny pěstounům a navázání této odměny na minimální mzdu a životní minimum.

„Upravená podoba novely zákona o sociálně právní ochraně dětí počítá se zvýšením odměn za pěstounskou péči. „Jde o první koncepční úpravu od roku 2013, která by měla nastavit a znovu nastartovat náhradní rodinou péči v Česku. Zájem pěstounů v posledních letech stagnoval a tato novela by měla situaci zásadním způsobem změnit,“ věří ministryně práce a sociálních věcí Jana Maláčová (ČSSD). „Očekáváme v dalších 5 letech až 40procentní nárůst zájemců o pěstounskou péči,“ předpokládá. „Stát se pěstounem je velké rozhodnutí a často mu stály v cestě i finanční důvody. Zvýšení odměn je nutností, životní náklady rostou dramaticky úplně všem,“ pokračuje dále Jana Maláčová. „Podařilo se navázat tyto odměny na minimální mzdu a životní minimum, což považuji za koncepční. Nebude totiž nutné o navýšení rozhodovat každý rok znovu a znovu,“ vyzdvihuje Jana Maláčová.“ (MPSV, 2021)

Hlavní otázkou pro poslední hypotézu je otázka **č. 14** ve vztahu k otázce **č. 10**. Otázka č. 10 je zde zároveň jako doplňující. Tuto souvislost ověříme hladinou významnosti 0,05. Odpovědi respondentů na otázku č. 10 budou porovnány s průzkumem veřejného mínění Medianu z roku 2018, který byl proveden ještě před novelou z roku 2021, zatímco

výzkum této diplomové práce se odehrál v době, kdy novela již vyšla v platnost. Je ale možné, že se informace o zvýšení odměny pěstouna nedostala k široké veřejnosti a je pravděpodobné, že zde budou i jiné okolnosti ovlivňující výsledek tohoto výzkumu oproti výzkumu z roku 2018, a tak je tato hypotéza ověřována hlavně otázkou č. 14 ve vztahu k otázce č. 10. Aby byla hypotéza uznána platnou, je potřeba, aby z respondentů, kteří odpověděli nerozhodně (tedy *spíše ano* nebo *spíše ne*) na desátou otázku, uvedlo alespoň 5 % v otázce č. 14 možnost *Vyšší finanční odměna pěstouna*.

10. Uvažovali byste o dlouhodobém pěstounství nebo pěstounské péči na přechodnou dobu po vychování vlastních dětí?

14. Je něco, co by Vám pomohlo, abyste se chtěli stát pěstouny?

První výzkumný předpoklad (VP1): Mezi důvody, které respondenty odrazují od pěstounské péče, patří zejména složitost procesu a náročnost péče.

První výzkumný předpoklad vychází z průzkumu Medianu (2018, s. 11). Na otázku: *Jaké důvody Vás odrazují od pěstounství či adopce dítěte?* nejvíce respondentů uvedlo jako hlavní nebo důležitý důvod odpověď: *Proces získání dítěte je velmi složitý*. Další dvě nejčastější odpovědi byly: *Péče o takové děti je výrazně náročnější než o vlastní děti, obávám se selhání* a *Nevím, jak bych měl(a) postupovat*. Ve výzkumném šetření této diplomové práce uvedu stejné možnosti odpovědí a stejnou otázku, jediným rozdílem bude, že se vzhledem k cíli šetření budeme ptát pouze na pěstounskou péči, nikoli na adopci.

Hlavní otázkou, která ověřuje první výzkumný předpoklad, je otázka č. 12. Doplnující otázkou je otázka č. 7.

7. Víte, jak byste měli postupovat, abyste se mohli stát pěstouny?

12. Jaké důvody Vás odrazují od pěstounství?

Druhý výzkumný předpoklad (VP2): Dvěma nejdůležitějšími faktory při výběru dítěte jsou zdraví dítěte a to, zda byli rodiče závislí na drogách.

Druhý výzkumný předpoklad vychází taktéž z průzkumu Medianu (2018, s. 12). Nejvíce respondentů zde uvedlo jako nejdůležitější faktor při výběru dítěte odpověď:

Je zdravé/nemá handicap, na druhém místě byla odpověď: *Jeho rodič nebyl závislý na drogách*. Další tři odpovědi byly vyrovnané: *Pochází z Česka*, *Je mu do 3 let*, *Je většinového etnika*. Nejméně důležitým faktorem bylo, že *Nemá žádné další sourozence*. Ve výzkumném šetření této diplomové práce uvedu stejné možnosti odpovědi i stejnou otázku, odpovědi budou porovnány s průzkumem Medianu.

Hlavní otázkou, která ověřuje druhý výzkumný předpoklad, je otázka č. 13.

13. Pokud byste se rozhodoval(a), jaké dítě do rodiny přijmout, které faktory by pro vás byly nejdůležitější?

5.2 Použitá metoda sběru dat

Jak bylo uvedeno, ve vztahu k cíli práce byla zvolena kvantitativní výzkumná strategie. Výzkumný problém této práce je deskriptivní, metodou sběru dat je dotazník vlastní konstrukce. Dvě položky dotazníku byly převzaty z výzkumu Medianu (2018) včetně shodných odpovědí. Dle Gavory (2000) je dotazník jednou z vhodných metod pro tento typ výzkumného problému a zároveň je nejfrekventovanější metodou zjišťování údajů. Osoba, která vyplní dotazník, se nazývá respondent.

Výzkum byl proveden pomocí online dotazníkového šetření, jež bylo realizováno pomocí Formulářů Google. Výhodou online dotazování je jednoduchost v šíření dotazníku a usnadnění při zpracování dat, naopak rizikem je nemožnost získat respondenty ze skupiny, která není aktivní na internetu, nebo rizikem může být zneužití dotazníku respondentem, který nepatří do zvoleného výzkumného vzorku. Takové respondenty měl odradit už úvodní text, kde je jasně vymezeno, pro koho je dotazník určen.

Dotazník obsahoval tři části. V úvodní části se respondenti seznámili s cílem výzkumného šetření a se základními pojmy. Hlavní část tvořilo 14 výzkumných otázek, jejichž vyplnění nemělo zabrat více než pár minut. Na závěr byl ponechán prostor pro zanechání zprávy výzkumníkovi a kromě poděkování zde byly uvedeny také možnosti, jak se o daném tématu dozvědět více v případě, že téma respondenta zaujalo.

5.3 Realizace výzkumu

Před spuštěním výzkumu byl realizován předvýzkum, který pomohl srozumitelně formulovat otázky a upravit dotazník do celkově lepší podoby. Předvýzkumu se zúčastnilo pět různých respondentů. Jeden muž a čtyři ženy, z toho jedna žena znala problematiku pěstounské péče.

Po upravení dotazníku do finální podoby byl spuštěn samotný výzkum. Ten probíhal tři týdny od 3. 3. do 24. 3. 2022. Dotazník jsem distribuovala zejména pomocí sociální sítě Facebook, která je hojně využívána potřebnou věkovou skupinou. Vzhledem k tomu, že se práce zabývá postojem české společnosti k pěstounské péči, snažila jsem se dotazník distribuovat ve skupinách s běžnou populací. Nejprve byl dotazník umístěn do skupin různě velkých měst napříč Českou republikou. Po dvou dnech, kdy vzorek čítal téměř 500 odpovědí a z toho bylo jen necelých 8 % mužů, jsem se zaměřila na distribuci dotazníku směrem k mužům. Během tohoto výzkumu byla znatelná výrazně větší ochota žen vyplňovat dotazník oproti ochotě mužů a stejně tak ochota vysokoškolsky vzdělaných lidí byla o něco větší než ochota příslušníků ostatních vzdělanostních skupin.

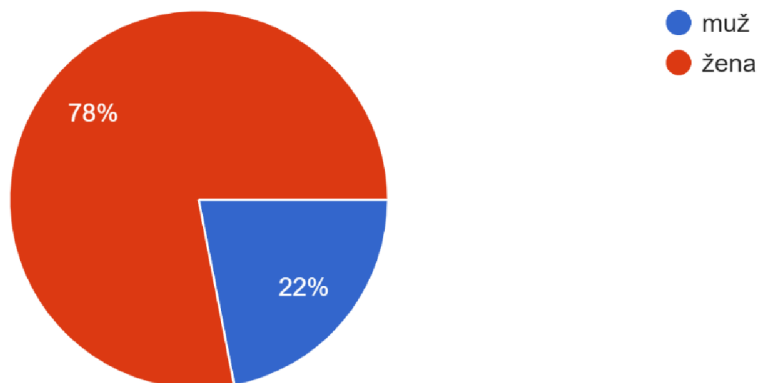
5.4 Výzkumný vzorek

Výzkumného šetření se mohl zúčastnit každý, kdo je občanem České republiky a patří do věkové skupiny 25–55 let. Toto věkové rozpětí bylo zvoleno na základě výzkumu Medianu (2018), se kterým budou mimo jiné naše data srovnávána a ve kterém se v části „Osobní postoj k pěstounství a adopci“ ptali pouze respondentů z této věkové skupiny. Zároveň ve vztahu k cíli výzkumu a k hypotézám tato věková hranice dává smysl.

Výzkumu se zúčastnilo 628 respondentů, přičemž všechny odpovědi jsou vyhodnocovány. Klíčové otázky byly povinné, a tedy kdo by neodpověděl, nemohl by dotazník ani odeslat. Následující grafy nám ukazují údaje o pohlaví, věku, vzdělání a místě bydliště respondentů.

Graf č. 4: Pohlaví respondentů

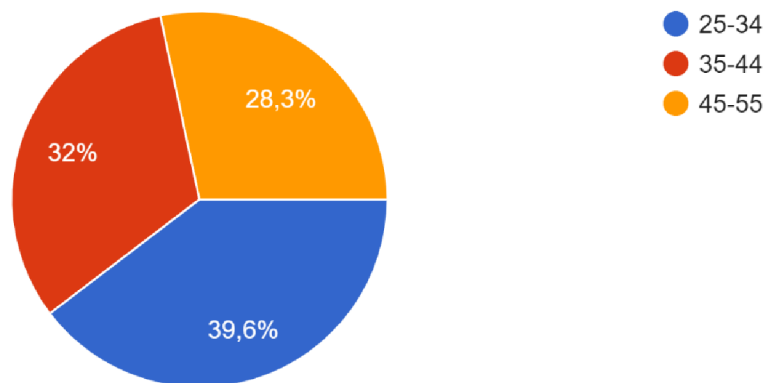
Otázka č. 1: Jste * (628 odpovědi)

Výzkumu se zúčastnilo 490 žen (78 %) a 138 mužů (22 %). Tento poměr neodpovídá poměru v běžné společnosti a při vyhodnocování dat na tento fakt bude brán ohled.

Graf č. 5: Věk respondentů

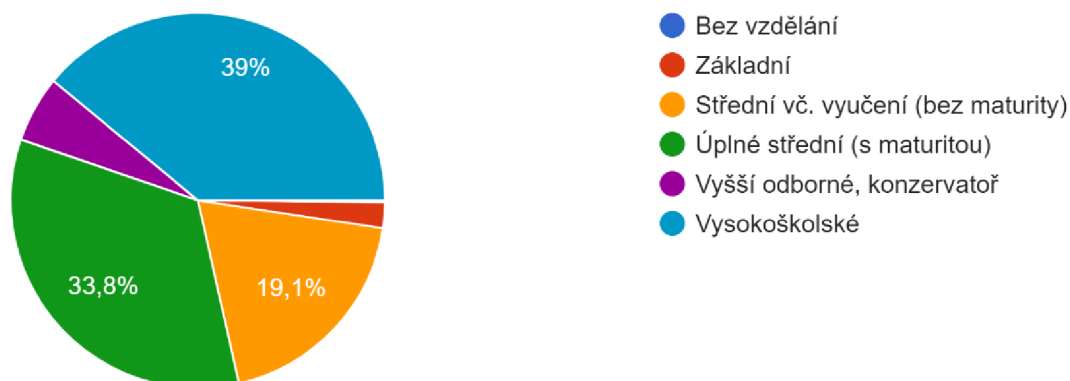
Otázka č. 2: Kolik Vám je let? * (628 odpovědi)

Nejvíce respondentů, tedy 249 (39,6 %) bylo z věkové skupiny 25–34 let, dále to byli respondenti z věkové skupiny 35–44 let, kterých bylo 201 (32 %) a nejméně, ale ne výrazně, bylo respondentů z věkové skupiny 45–55 let, což bylo 178 (28,3 %) respondentů.

Graf č. 6: Nejvyšší dosažené vzdělání

Otázka č. 3: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? * (628 odpovědí)

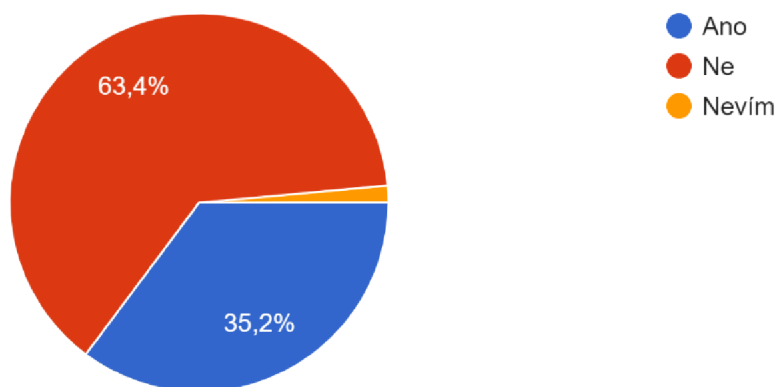

Respondentů bez vzdělání nebo pouze se základním vzděláním bylo jen 15 (2,4 %), respondentů se středním vzděláním bez maturity bylo 120 (19,1 %), s úplným středním to bylo potom 212 (33,8 %) respondentů. S vyšším odborným vzděláním nebo konzervatoří se zúčastnilo výzkumu 36 (5,7 %) respondentů a nejvíce respondentů, tedy 245 (39 %), bylo vysokoškolsky vzdělaných.

Tento vzorek také plně neodpovídá vzdělání běžné populace, o kterém se dozvídáme výše v části o české společnosti (s. 33). „V roce 2021 bylo 13,1 % obyvatel ve věku 15 a více let bez vzdělání nebo se základním vzděláním vč. neukončeného. 31 % mělo střední vzdělání vč. vyučení, bez maturity, 30,9 % pak dosáhlo úplného středního vzdělání s maturitou, vč. nástavbového a pomaturitního. Pouze 1,6 % mělo vyšší odborné vzdělání nebo konzervatoř a 17,6 % potom dosáhlo vysokoškolského vzdělání. U 5,8 % nebylo dosažené vzdělání zjištěno. (ČSÚ, 2021)“ V našem vzorku je tedy výraznější zastoupení vysokoškolsky vzdělaných respondentů na úkor respondentů s nižším vzděláním. Zastoupení respondentů s úplným středním vzděláním přibližně odpovídá. I na vzdělanostní úroveň vzorku budeme při vyhodnocování brát ohled.

Graf č. 7: Oblast vzdělání

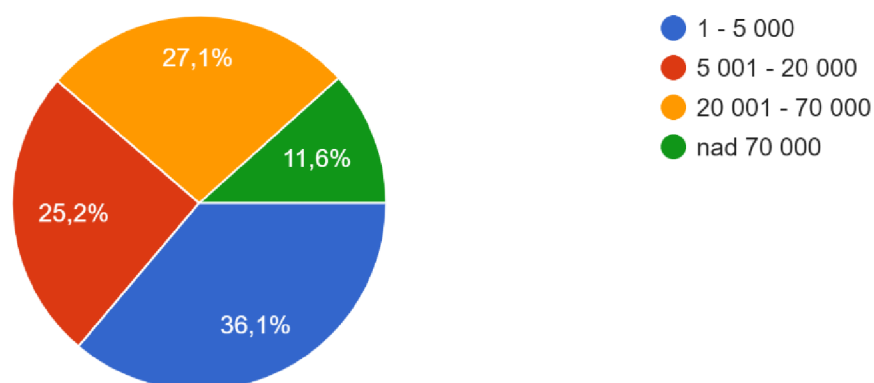
Otázka č. 4: Je některé Vaše dosažené vzdělání v oblasti humanitních či společenských věd? (625 odpovědi)

Vzhledem ke studovanému oboru nás zajímala i souvislost odpovědi s oborem, ve kterém respondent dosáhl některého svého vzdělání. 220 (35,2 %) respondentů uvedlo, že některé jejich dosažené vzdělání je v oblasti humanitních či společenských věd.

Graf č. 8: Velikost místa bydliště

Otázka č. 5: Kolik obyvatel má obec, ve které trvale bydlíte? * (628 odpovědi)

227 (36,1 %) respondentů uvedlo, že žijí v obci do pěti tisíc obyvatel. 158 (25,2 %) potom žije v obci od pěti do dvaceti tisíc obyvatel. V obcích do dvaceti tisíc je to tedy dohromady 61,3 % respondentů. V obci od dvaceti do sedmdesáti tisíc obyvatel žije 170

(27,1 %) respondentů a ve městech nad sedmdesát tisíc obyvatel to je 73 (11,6 %) respondentů.

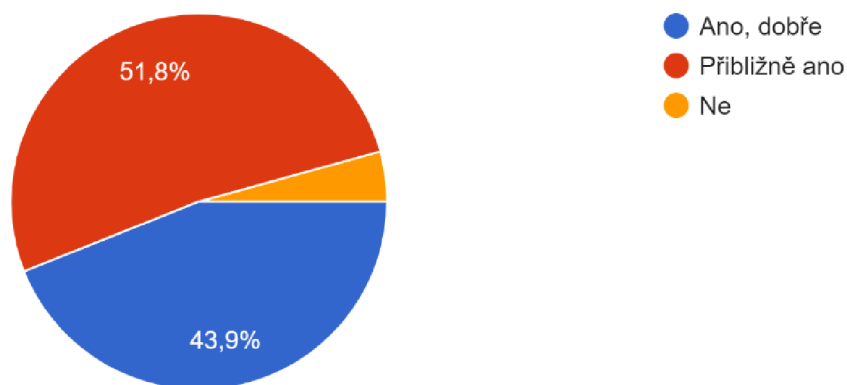
Zde můžeme údaje srovnat opět s údaji viz část o české společnosti (s. 34 - 35). „Česká republika dnes čítá přibližně 10,7 milionu obyvatel. Dle údajů z roku 2021 je zde 12 měst s počtem obyvatel nad 70 000 v nichž žije 27 % populace. Ve 49 městech, která mají mezi 20 000 a 70 000 obyvateli, žije pak 15,3 % obyvatel. V obcích do 20 000 obyvatel dnes žije 57,7 % obyvatel. (ČSÚ, 2021)“ V našem vzorku tedy přibližně odpovídá počet respondentů žijících v obcích do dvaceti tisíc obyvatel. Dále máme více respondentů z měst od dvaceti do sedmdesáti tisíc, a naopak méně respondentů z měst nad sedmdesát tisíc obyvatel.

5.5 Prezentace a interpretace výsledků výzkumu

Abychom mohli výzkum považovat za validní, potřebujeme z nasbíraných dat být schopni odpovědět na všechny dílčí výzkumné cíle a vyhodnotit pravdivost hypotéz a výzkumných předpokladů. „Validita znamená schopnost výzkumného nástroje zjišťovat to, co zjišťovat má.“ (Gavora, 2000, s. 71) První dílčí výzkumný cíl zajišťuje otázka č. 6, další dílčí cíle jsou splněny pomocí ověřování pěti stanovených hypotéz a dvou výzkumných předpokladů. Nejprve si tedy odpovíme na otázku č. 6 a poté budeme ověřovat hypotézy a výzkumné předpoklady.

Graf č. 9: Znalost pojmů pěstounská péče, pěstounská péče na přech. dobu a adopce

Otázka č. 6: *Věděl(a) jste, jaký je rozdíl mezi pěstounskou péčí, pěstounskou péčí na přechodnou dobu a adopcí? (628 odpovědí)*

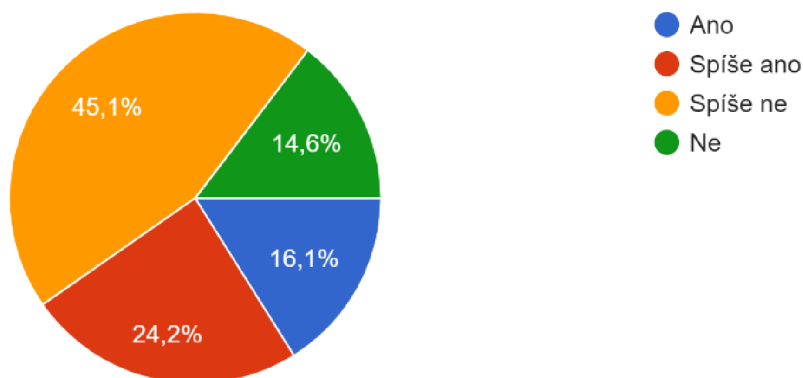
Otázka je formulována v minulém čase proto, že v úvodní části dotazníku s těmito pojmy respondenty seznamují. Pouze 27 (4,3 %) respondentů uvedlo, že neznali rozdíl mezi pěstounskou péčí, pěstounskou péčí na přechodnou dobu a adopcí. Zbytek respondentů tento rozdíl znalo alespoň přibližně nebo dobře. Pokud bychom se zajímali o to, zda je tato představa správná, můžeme nahlédnout např. do první části výzkumu Medianu (2018) „Obecné představy o pěstounské péči a formách osvojení“.

Hypotéza č. 1: Ženy jsou nakloněny pěstounské péči více než muži.

První hypotézu ověřovala otázka č. 1 ve vztahu k otázce č. 10, doplňující byla otázka č. 8. Následující grafy znázorňují odpovědi na otázky a vztah mezi otázkami. Poměr žen a mužů ve výzkumném vzorku již známe, začneme tedy otázkou č. 10.

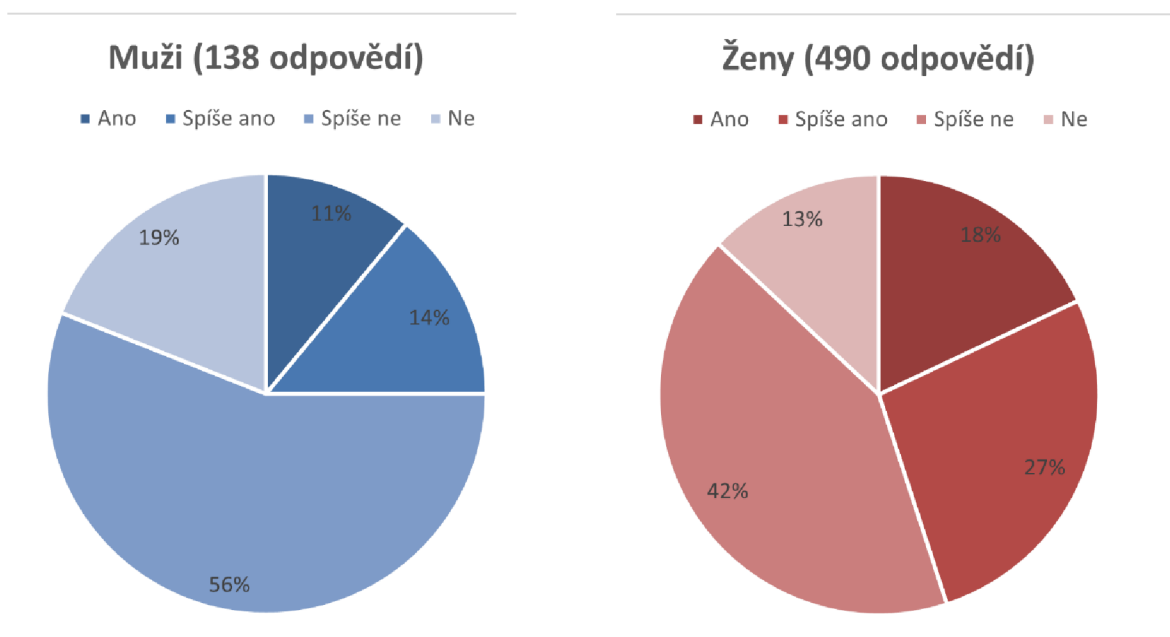
Graf č. 10: Ochota přijmout dítě do pěstounské péče

*Otázka č. 10: Uvažovali byste o dlouhodobém pěstounství nebo pěstounské péči na přechodnou dobu po vychování vlastních dětí? * (628 odpovědi)*

Na otázku č. 10 odpovědělo 101 (16,1 %) respondentů *ano*, 152 (24,2 %) *spíše ano*. Dohromady tedy 40,3 % respondentů na tuto otázku odpovědělo kladně, a tedy po vychování vlastních dětí by byli ochotni uvažovat o dlouhodobém pěstounství nebo pěstounské péči na přechodnou dobu. To je poměrně vysoké číslo. 283 (45,1 %) respondentů uvedlo, že *spíše ne* a 92 (14,6 %) respondentů jednoznačně *ne*. V následujících grafech vidíme zvlášť odpovědi mužů a žen.

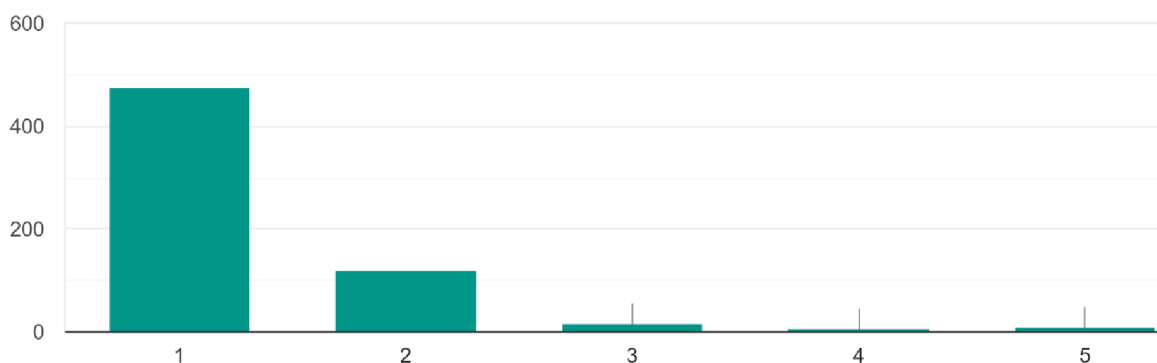
Grafy č. 11: Ochota přijmout dítě do pěstounské péče ve vztahu k pohlaví respondentů

Z grafů vyplývá, že na otázku číslo 10 odpovědělo kladně dohromady 25 % mužů a 45 % žen. To je značný rozdíl, který rozhodně přesahuje zvolenou hodnotu 5 %. **Toto zjištění potvrzuje hypotézu č. 1.** Dále se podíváme na doplňující otázku č. 8.

Graf č. 12: Postoj k pěstounské péči ve srovnání s ústavní péčí

*Otázka č. 8: Kde si myslíte, že je lépe dětem, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině? * (628 odpovědí) (1 = rozhodně pěstounská péče, 5 = rozhodně ústavní péče)*

Na otázku č. 8 jsme zjišťovali odpověď pomocí škály, kde 1 znamenala *Rozhodně pěstounská péče* a 5 znamenala *Rozhodně ústavní péče (např. dětský domov, dětské centrum)*. 476 (75,8 %) respondentů si myslí, že dětem, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině, je rozhodně lépe v pěstounské péči. 119 (18,9 %) respondentů si myslí, že je to spíše pěstounská péče, 18 (2,9 %) respondentů nevědělo. Pouze 6 (1 %) respondentů je nakloněno spíše ústavní péči a 9 (1,4 %) respondentů považuje ústavní péči pro tyto děti za rozhodně lepší variantu. Dohromady se tedy 94,7 % respondentů přiklání k pěstounské péči. To je dle mého názoru pozitivní výsledek vzhledem k tomu, že dosavadní poznatky dochází ke stejným závěrům (např. Bowlby, Matějček, Winnete). Zároveň je v pořádku i názor klonící se k ústavní péči a jak vyplývá z doplňujících odpovědí, může být ovlivněn třeba vlastní negativní zkušeností s pěstounskou péčí. Samozřejmě i ta může selhávat.

Většina respondentů se tedy přiklání spíše k pěstounské péči. V následující tabulce se na tyto respondenty podíváme z hlediska pohlaví.

Tabulka č. 4: Respondenti přiklánějící se k pěstounské péči oproti ústavní péči z pohledu pohlaví

Pohlaví	Četnost	Četnost v % z počtu žen/mužů	Četnost v % z celkového počtu
Žena	465	94,9	74,0
Muž	130	94,2	20,8

Z tabulky vyplývá, že 94,9 % žen a 94,2 % mužů se přiklání k pěstounské péči. Zde je tedy počet mužů i žen přiklánějící se spíše k pěstounské péči oproti péči ústavní velmi podobné.

Závěr k H1: Po vychování vlastních dětí by bylo o pěstounské péči ochotných uvažovat 25 % mužů a 45 % žen. Aby byla hypotéza uznána platnou, bylo potřeba, aby na otázku č. 10. odpovědělo kladně alespoň o 5 % více žen nežli mužů. V našem výzkumu je to dokonce rozdíl 20 %. **Hypotézu č. 1 můžeme tedy považovat za platnou.** Z doplňující otázky vyplývá, že se k pěstounské péči oproti péči ústavní přiklání velká většina mužů stejně jako žen.

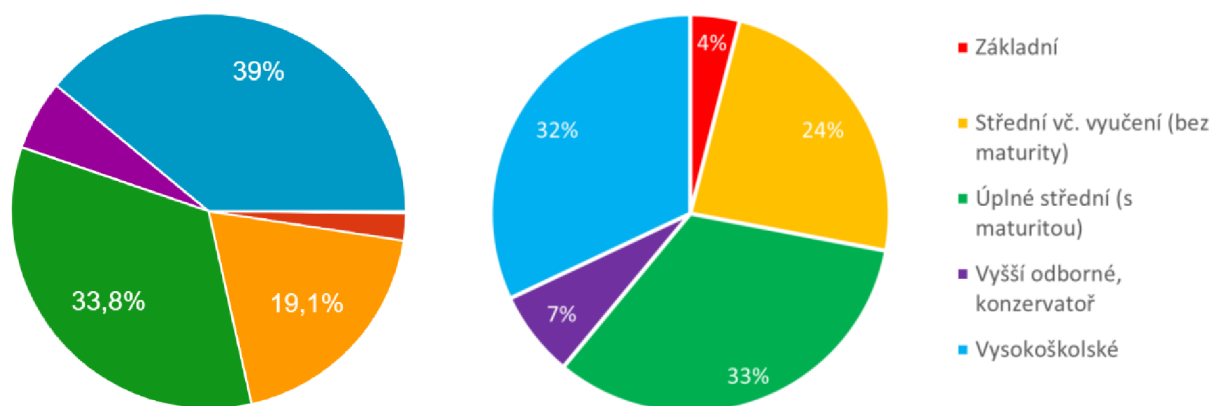
Hypotéza č. 2: Vztah mezi dosaženým stupněm vzdělání respondentů a uvažováním o pěstounské péči po výchování vlastních potomků neexistuje.

Druhou hypotézu ověřovala otázka č. 3 ve vztahu k otázce č. 10. Odpovědi respondentů na obě otázky v základní podobě již můžeme vidět výše. Doplnujícími otázkami byly otázky č. 4 a č. 11.

Grafy č. 13: Vzdělanostní struktura celého vzorku a respondentů ochotných uvažovat o PP

*Otázka č. 3: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? * (628 odpovědi)*

Všichni respondenti (628)	Respondenti ochotní uvažovat o PP (253)
---------------------------	---

Z grafu vidíme, že všechny vzdělanostní úrovně přibližně odpovídají kromě vysokoškolsky vzdělaných respondentů, kterých je v základním vzorku o 7 % více. Respondenti se středním vzděláním bez maturity se liší o 4,9 %. Aby byla druhá hypotéza uznána platnou, nesměl by žádný rozdíl přesáhnout zvolenou mez 5 %, což v našem případě neplatí. **Nemůžeme tedy potvrdit druhou, tzv. nulovou hypotézu.**

V následující tabulce se zaměříme na to, zda je v ochotě uvažovat o PP nějaký rozdíl mezi respondenty se vzděláním v oblasti humanitních či společenských věd a respondenty se vzděláním v jiných oblastech. V tabulce je četnost už pouze respondentů, kteří odpověděli na otázku č. 10 kladně.

Otázka č. 10: Uvažovali byste o dlouhodobém pěstounství nebo pěstounské péči na přechodnou dobu po vychování vlastních dětí? * (628 odpovědí, z toho 253 kladných)

Tabulka č. 5: Respondenti ochotní uvažovat o PP dle oboru vzdělání.

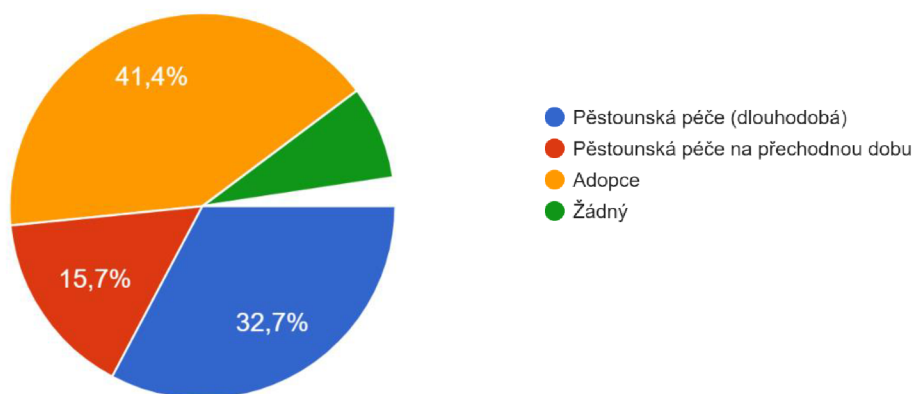
Vzdělání v humanitní/spol. oblasti	Četnost	Četnost v % z počtu v dané oblasti	Četnost v % z celkového počtu
Ano	86	39	13,7
Ne	161	40,1	25,6

Z tabulky vyplývá, že mezi lidmi se vzděláním v oblasti humanitních či společenských věd je přibližně stejný počet ochotných lidí uvažovat o PP jako mezi lidmi se vzděláním v jiné oblasti.

Poslední otázkou, na kterou se podíváme v souvislosti se vzděláním, je otázka č. 11.

Graf č. 14: Upřednostňovaná forma péče

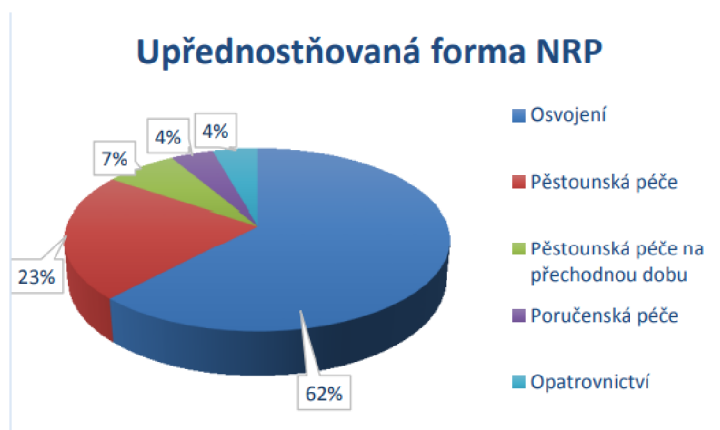
Otázka č. 11: Který typ péče je vám nejbližší? (626 odpovědi)

Pro 259 (41,4 %) je nejbližší typ péče adopce. 205 (32,7 %) respondentům je nejbližší dlouhodobá pěstounská péče a 98 (15,7 %) je to potom pěstounská péče na přechodnou dobu. 49 (7,8 %) respondentů uvedlo, že pro ně není blízký žádný typ péče. Značná část respondentů zde využila možnost odpovědi „jiné“. V těchto odpovědích se pak nejčastěji objevovala kombinace adopce a dlouhodobé pěstounské péče, dále výchova vlastních dětí

nebo různé komentáře k tématu. Tento graf můžeme srovnat také s výsledky výzkumu v bakalářské práci Štěpána Bartyzala (2017, s. 43).

Graf č. 15: Upřednostňovaná forma péče ve výzkumu Bartyzala

Nejvíce preferovanou formou je zde také osvojení (adopce). Následuje pěstounská péče a poté pěstounská péče na přechodnou dobu. Pořadí preferencí je tedy v obou výzkumech stejné, rozdíl je pouze v procentuálním rozložení, kdy v našem výzkumu je výraznější procentuální zastoupení pěstounské péče a pěstounské péče na přechodnou dobu na úkor adopce, která je oproti výzkumu Bartyzala (2017) zastoupena méně.

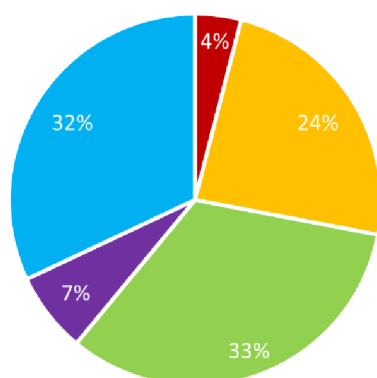
Následující grafy zobrazují respondenty, kteří odpověděli, že by byli ochotni uvažovat o pěstounské péči, a jejich vzdělanostní strukturu ve vztahu k preferované formě péče.

Grafy č. 16: Vzdělanostní struktura respondentů ochotných uvažovat o PP ve vztahu k preferované formě péče

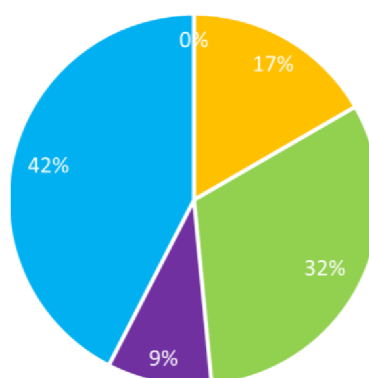
Otázka č. 11: Který typ péče je vám nejbližší? (626 odpovědi)

*Otázka č. 3: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? * (628 odpovědi)*

Respondenti ochotní uvažovat o PP
(253 respondentů)

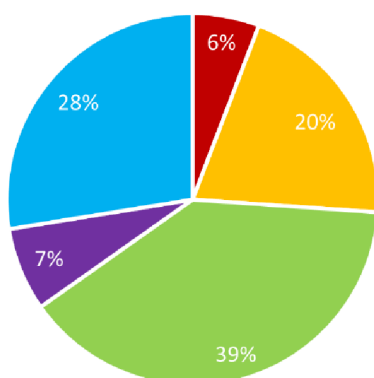

Pěstounská péče na přechodnou dobu
(66 respondentů)

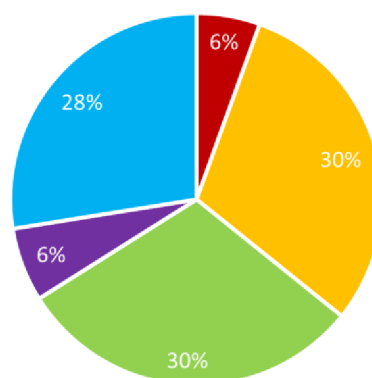

- Základní
- Střední vč. vyučení (bez maturity)
- Úplné střední (s maturitou)
- Vyšší odborné, konzervatoř
- Vysokoškolské

Adopce
(69 respondentů)

Dlouhodobá pěstounská péče
(109 respondentů)

- Základní
- Střední vč. vyučení (bez maturity)
- Úplné střední (s maturitou)
- Vyšší odborné, konzervatoř
- Vysokoškolské

Údaje v grafech jasně ukazují, že respondenti preferující pěstounskou péči na přechodnou dobu mají vyšší vzdělanostní úroveň oproti skupinám preferujícím ostatní formy. Toto zjištění je v souladu s výsledky analýzy pěstounských rodin, z níž také vyplývá, že mezi pěstouny na přechodnou dobu je výrazně vyšší vzdělanostní úroveň než u ostatních typů pěstounské péče. Téměř 70 % pěstounů má zde vzdělání středoškolské s maturitou nebo

vyšší a žádný z nich neměl pouze základní vzdělání.“ (Asociace Dítě a Rodina, 2019, s. 12)

Závěr k H2: Aby byla druhá hypotéza uznána platnou, bylo zapotřebí, aby vzdělanostní struktura respondentů, kteří odpoví kladně na desátou otázku, byla stejná nebo podobná (do míry 0,05) jako vzdělanostní struktura celého výzkumného vzorku. V našem výzkumu se vzdělanostní struktura lišila o 7 % u respondentů s vysokoškolským vzděláním. **Druhou hypotézu se tedy nepodařilo potvrdit.**

Alternativní hypotéza by zněla: „Vztah mezi dosaženým stupněm vzdělání respondentů a uvažováním o pěstounské péči po vychování vlastních potomků existuje“. Z našeho výzkumu vyplývá vztah, jenž by byl konkrétně popsán hypotézou: „Lidé s vysokoškolským vzděláním uvažují o pěstounské péči méně než lidé z ostatních vzdělanostních skupin.“

První hypotéza se opírala o výsledky výzkumu, ze kterého vyplynulo, že „Pěstouni se rekrutují ze všech vzdělanostních skupin rovnoměrně.“ (Asociace Dítě a Rodina, 2019, s. 11). Důvodem, že v našem výzkumu bylo menší procento ochotných respondentů uvažovat o PP z vysokoškolsky vzdělaných, může být rozdíl mezi uvažováním a reálným uskutečněním. Podle mého názoru je možné, že pokud se vysokoškolsky vzdělaný člověk rozhodne pro pěstounskou péči, může mít větší šanci úspěšně projít celým procesem zprostředkování oproti ostatním lidem. To je však pouze moje domněnka a důvody, proč se nepodařilo potvrdit první hypotézu a v našem vzorku je mezi vysokoškolsky vzdělanými lidmi méně respondentů ochotných uvažovat o PP, mohou být různé.

Hypotéza č. 3: Lidé žijící v menších obcích jsou pěstounské péči nakloněni více než lidé žijící ve městech nad 20 tis. obyvatel.

Třetí hypotézu ověřovala otázka č. 5 ve vztahu k otázce č. 10, doplňující byla otázka č. 8. V následujících grafech je zobrazena ochota respondentů přijmout dítě do PP dle místa bydliště.

Grafy č. 17: Ochota přijmout dítě do pěstounské péče dle místa bydliště

Otázka č. 10: Uvažovali byste o dlouhodobém pěstounství nebo pěstounské péči na přechodnou dobu po vychování vlastních dětí? * (628 odpovědi)

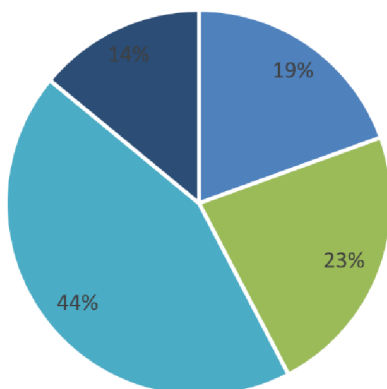

Z grafů je krásně vidět, že se vzrůstajícím počtem obyvatel obce klesá počet ochotných respondentů uvažovat o pěstounské péči. V následujících grafech už jsou respondenti pro ověření hypotézy rozděleni pouze do dvou skupin.

Grafy č. 18: Ochota přijmout dítě do pěstounské péče respondentů žijících v obci do 20 000 obyvatel a nad 20 000 obyvatel

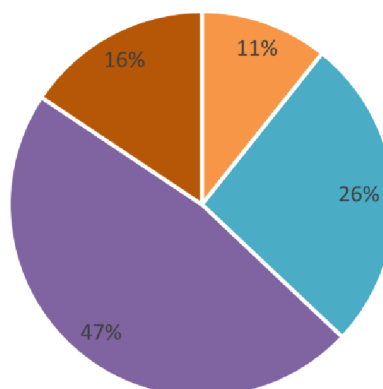
1 - 20 000 obyvatel (385 odpovědí)

■ Ano ■ Spíše ano ■ Spíše ne ■ Ne

nad 20 000 obyvatel (243 odpovědí)

■ Ano ■ Spíše ano ■ Spíše ne ■ Ne

V obcích do 20 tisíc obyvatel odpovědělo na otázku č. 10 kladně dohromady 42 % respondentů. V obcích nad 20 tisíc odpovědělo na otázku č. 10 kladně dohromady 37 % respondentů. Je zde tedy rozdíl hraničních 5 %. **Z toho vyplývá, že třetí hypotézu můžeme považovat za platnou.**

Tabulka č. 6: Respondenti příklánějící se k pěstounské péči oproti ústavní péči z pohledu místa bydliště

Obec	Četnost	Četnost v % z daného počtu	Četnost v % z celkového počtu
Do 20 tis. obyv.	361	93,8	57,5
Nad 20 tis. obyv.	234	96,3	37,3

V tabulce vidíme, že o něco málo více lidí z obcí nad 20 tisíc obyvatel se příklání k pěstounské péči než lidí z měst do 20 tisíc obyvatel. Jedná se zde však o tak malý počet těch, kdo se příklání k ústavní péči, že z toho nebudeme dělat žádné závěry.

Závěr k H3: Aby byla třetí hypotéza uznána platnou, bylo potřeba, aby z respondentů, kteří bydlí v „malé obci“, odpovědělo kladně na otázku č. 10 alespoň o 5 % více než respondentů žijících ve městě nad 20 000 obyvatel. V našem výzkumu odpovědělo

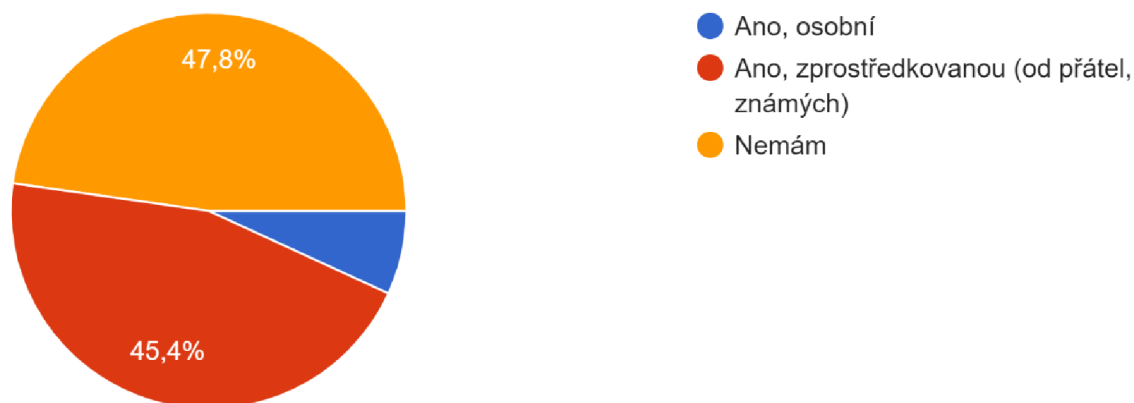
na otázku č. 10 právě o 5 % více respondentů žijících ve městech do 20 tisíc obyvatel oproti respondentům žijícím ve městech nad 20 tisíc obyvatel. **To znamená, že hypotéza č. 3 je tímto potvrzena jako platná.** Vzhledem k tomu, že je hodnota hraniční, riskujeme zde chybu prvního druhu, tedy že neoprávněně odmítneme nulovou hypotézu, a tedy bychom tuto alternativní hypotézu potvrdili neoprávněně. Zmenšení tohoto rizika bychom dosáhli, pokud bychom provedli výzkum většího rozsahu. V tomto výzkumu tedy budeme považovat hypotézu č. 3 za platnou. Z doplňující otázky vyplývá, že vysoké procento respondentů z obou skupin se přiklání spíše k pěstounské péči oproti péči ústavní, ze skupiny respondentů žijících ve městech nad 20 tisíc obyvatel je jich o 2,5 % více.

Hypotéza č. 4: Respondenti, kteří mají osobní či zprostředkovanou zkušenost s pěstounskou péčí, jsou pěstounské péči nakloněni více než ti, kteří žádnou zkušenost nemají.

Čtvrtá hypotéza byla ověřována otázkou č. 9 ve vztahu k otázce č. 10, doplňující je zde také otázka č. 8.

Graf č. 19: Zkušenost s pěstounskou péčí

*Otázka č. 9: Máte již nějakou zkušenost s pěstounskou péčí? * (628 odpovědí)*

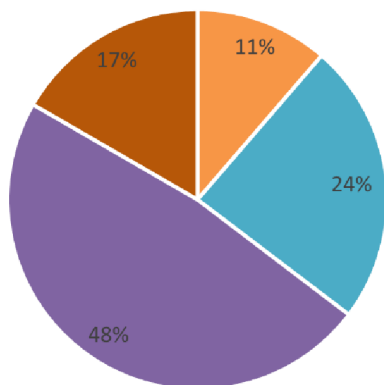
300 (47,8 %) respondentů uvedlo, že nemají žádnou zkušenost s pěstounskou péčí. 285 (45,4 %) respondentů má zkušenost zprostředkovanou, např. skrze přátele, známé. 43 (6,8 %) respondentů má potom s pěstounskou péčí přímo osobní zkušenost.

Následující grafy zobrazují otázku č. 9 ve vztahu k otázce č. 10.

Grafy č. 20: Ochota přijmout dítě do pěstounské péče ve vztahu ke zkušenosti s PP

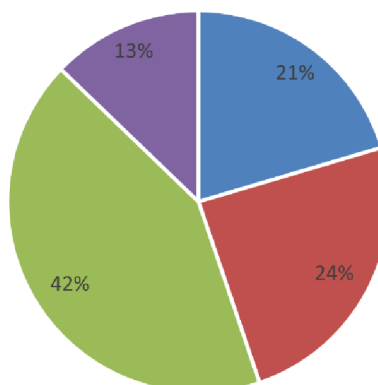
Nemají žádnou zkušenost (300 odpovědí)

■ Ano ■ Spíše ano ■ Spíše ne ■ Ne

Mají osobní či zprostředkovanou zkušenost (328 odpovědí)

■ Ano ■ Spíše ano ■ Spíše ne ■ Ne

Z respondentů, kteří s pěstounskou péčí nemají žádnou zkušenost, odpovědělo na otázku č. 10 kladně dohromady 35 % respondentů. Z respondentů, kteří mají osobní či zprostředkovanou zkušenost odpovědělo kladně 45 % respondentů. To znamená rozdíl 10 % mezi těmito skupinami. **Toto zjištění potvrzuje čtvrtou hypotézu.**

Tabulka č. 7: Respondenti příklánějící se k pěstounské péči oproti ústavní péči z pohledu zkušenosti s pěstounskou péčí

Zkušenost s PP	Četnost	Četnost v % z daného počtu	Četnost v % z celkového počtu
Ne	289	96,3	46,0
Ano	306	93,3	48,7

Mezi respondenty, kteří nemají zkušenost s pěstounskou péčí, se našlo o něco málo více těch, kteří se příklánějí k pěstounské péči, oproti respondentům, kteří tuto zkušenost mají. Zde může být právě ona souvislost s negativní zkušeností s PP, jak jsme zmínili už při celkovém vyhodnocování osmé otázky výše.

Závěr k H4: Aby byla čtvrtá hypotéza uznána platnou, bylo potřeba, aby z respondentů, kteří mají osobní či zprostředkovanou zkušenost, odpovědělo na otázku č. 10 kladně alespoň o 5 % více než těch, kteří žádnou zkušenost nemají. V tomto výzkumu byl onen rozdíl dokonce 10 %, a tedy **čtvrtou hypotézu můžeme považovat za platnou.** Z doplňující otázky vyplývá, že se našlo o 3 % více respondentů příklánějících se k pěstounské péči ve skupě respondentů, kteří nemají žádnou zkušenost s PP. Obě skupiny se však z velké části příklánějí k pěstounské péči.

Hypotéza č. 5: Počet respondentů ochotných přijmout dítě do pěstounské péče se zvýší, pokud se zvýší odměna pěstouna.

Pátou hypotézu ověřovala otázka č. 14 ve vztahu k otázce č. 10, otázka č. 10 je zde zároveň jako doplňující. Nejprve zobrazíme graf k otázce č. 14 v jeho základní podobě.

Tabulka č. 8: Možnosti zvyšující ochotu respondentů uvažovat o PP.

Otázka č. 14: Je něco, co by Vám pomohlo, abyste se chtěli stát pěstouny? (Lze vybrat více možností)

Odpověď	Četnost	Četnost v % z celkového počtu
Není	160	26,1
Jednodušší systém zprostředkování	178	29
Možnost vybrat si konkrétní dítě, které přijmu	170	27,7
Vyšší finanční odměna pěstouna	77	12,5
Obecně dostupnější bydlení pro rodiny s dětmi	131	21,3
Menší pravomoce biol. rodičů vůči dětem v PP	241	39,3
Vzor úspěšných/dobře fungujících pěst. rodin	135	22
Jiné	17	2,7

Nejvíce respondentů zvolilo na otázku č. 14 odpověď *Menší pravomoce biologických rodičů vůči dětem v pěstounské péči*, bylo to 241 (39,3 %) respondentů. Respondenti i v doplňujících odpovědích vyjadřují strach, že si biologický rodič „pískne“ a oni budou muset vrátit dítě, ke kterému si již vytvořili vztah. Z mé zkušenosti vím, že to nejde takto jednoduše a veškeré okolnosti jsou důsledně prošetřeny, ale je pravdou, že před soudem má biologický rodič přednost před pěstounem a že pěstoun má povinnost umožnit kontakt mezi dítětem a biologickým rodičem.

Druhou nejčastější odpovědí, kterou zvolilo 178 (29 %) respondentů, bylo: *Jednodušší systém zprostředkování*, hned za ní byla odpověď 170 (27,7 %) respondentů: *Možnost vybrat si konkrétní dítě, které přijmu*. Pro 160 (26,1 %) respondentů nic takového není. Další dvě odpovědi, které zvolilo 135 (22 %) a 131 (21,3 %) respondentů, byly: *Vzor úspěšných či dobře fungujících pěstounských rodin* a *Obecně dostupnější bydlení pro rodiny s dětmi*. Nejméně respondentů, tedy 77 (12,5 %), uvedlo jako motivující odpověď *Vyšší finanční odměna pěstouna*.

Část respondentů zde využila také možnost *Jiné*. Zde se pak nejčastěji objevovaly odpovědi ze tří kategorií:

1. Různé způsoby úpravy systému PP.
2. Větší podpora pěstounské rodiny ze strany sociálních pracovníků a psychologů.
3. Odpovědi týkající se osobního života.

V následující tabulce se podíváme, jak si vedla odpověď *Vyšší finanční odměna* ve vztahu k otázce č. 10, tedy ve vztahu k ochotě uvažovat o PP.

Tabulka č. 9: Četnost odpovědí *Vyšší finanční odměna* ve vztahu k ochotě přijmout dítě do PP

Ochota přijmout dítě do PP	Četnost odpovědí „Vyšší finanční odměna“	Četnost v % z daného počtu	Četnost v % z celkového počtu
Ano	12	11,9	1,9
Spíše ano	22	14,5	3,5
Spíše ne	19	13,0	3,0
Ne	6	6,5	1,0

V tabulce vidíme, že vyšší finanční odměna pěstouna je do jisté míry motivující pro všechny skupiny respondentů. Nejvíce motivující se zdá být pro skupinu respondentů, kteří na otázku č. 10 odpověděli *Spíše ano*. Ve všech případech i celkově je překročena zvolená hodnota 5 %.

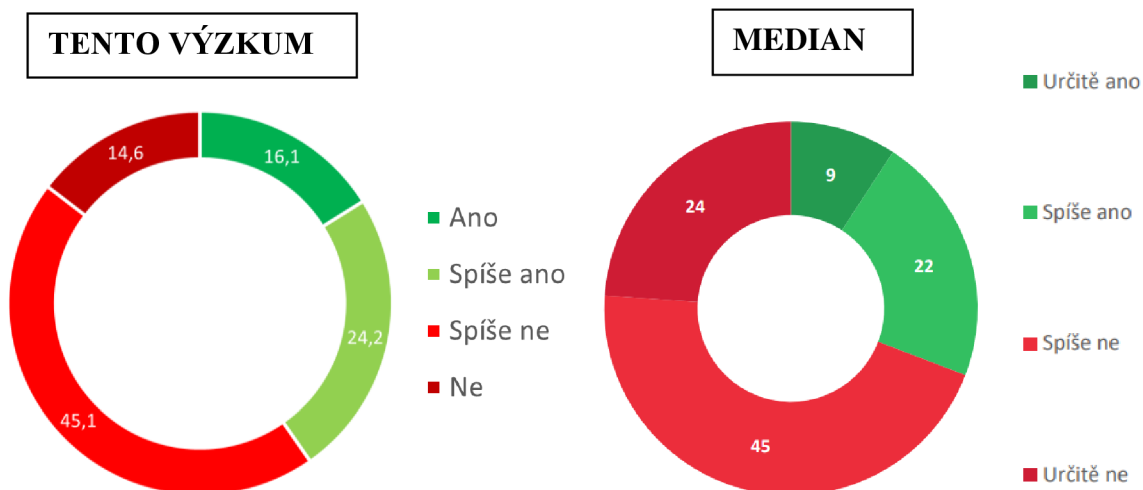
Někteří respondenti v doplňujících odpovědích vyjadřují obavy, aby se zvyšováním finanční odměny pěstouna nepřibýlo pěstounů, pro které bude ona finanční odměna hlavní motivací. Z mého pohledu dlouhodobé pěstounství nelze dělat s touto motivací. Dlouhodobá pěstounská péče je z mé zkušenosti naprostý zásah do soukromí, obrovský závazek, ovlivnění osobního života, který se může „otočit o 180 stupňů“, a je to práce ne na plný úvazek, ale na 24 hodin 7 dní v týdnu. Jsem tedy proti myšlence, že by finanční odměna mohla být hlavní motivací pro dlouhodobou pěstounskou péči. S pěstounskou péčí na přechodnou dobu nemám osobní zkušenost, jistě je to také velký zásah do života, ale je zde rozdíl, že to není trvalý závazek. Při této formě připouštím, že by finanční odměna mohla být výjimečně jednou z hlavních motivací, podobně jako u zaměstnání. Nevnímám to však negativně, pokud je pěstounská péče odváděna kvalitně.

Další graf porovnává výsledky průzkumu Medianu (2018) a výsledky tohoto výzkumu v odpovědi na otázku č. 10. Náš graf je stejný jako graf č., avšak je upraven do vizuální podoby odpovídající grafu Medianu, aby se nám lépe porovnával.

Grafy č. 21: Ochota respondentů přijmout dítě do PP II a ochota respondentů přijmout dítě do PP či adopce dle Medianu

10. Uvažovali byste o dlouhodobém pěstounství nebo pěstounské péči na přechodnou dobu po vychování vlastních dětí?

V průzkumu Medianu byla tato otázka ve znění: „Uvažoval(a) byste o tom, že byste si po vychování vlastních dětí nebo k vlastním dětem vzal(a) dítě do dlouhodobého pěstounství či adopce (nikoli dítě, které je Váš příbuzný, ale cizí dítě)?“ (Median, 2018, s. 10)

Čísla v grafech jsou četnosti v %. Velmi podobná jsou procenta respondentů, kteří odpověděli *Spíše ano* nebo *Spíše ne*. Poměrně výrazně se však liší procenta respondentů, již odpověděli *Ano/Určitě ano* nebo *Ne/Určitě ne*. V prvním případě vidíme rozdíl 7,1 %, ve druhém je to 9,4 %. V našem průzkumu celkově 40,3 % respondentů odpovědělo na podobnou otázku kladně, zatímco v průzkumu Medianu (2018) to bylo 31 % respondentů. Jedním z možných důvodů může být převaha žen v našem vzorku. První hypotézu, která tvrdí, že „Ženy jsou nakloněny pěstounské péči více než muži“, se nám totiž podařilo potvrdit. Je možné, že vyšší procento ochotných respondentů ovlivnila i novela zákona a s ní příslib vyšší finanční odměny pěstouna, toto však nemáme jak ověřit. Dále zde jistě budou hrát roli i další faktory.

Závěr k H5: Aby byla pátá hypotéza uznána platnou, bylo potřeba, aby z respondentů, kteří na otázku č. 10 odpověděli nerozhodně (tedy *spíše ano* nebo *spíše ne*), uvedlo alespoň 5 % v otázce č. 14 možnost *Vyšší finanční odměna pěstouna*. Z výzkumu vyplývá, že vyšší finanční odměna by mohla zvýšit motivaci stát se pěstounem pro 14,5 % respondentů, kteří na desátou otázku odpověděli *spíše ano* a pro 13 % respondentů, kteří odpověděli *spíše ne*. **Pátou hypotézu se tedy také podařilo potvrdit.**

První výzkumný předpoklad: Mezi důvody, které respondenty odrazují od pěstounské péče, patří zejména složitost procesu a náročnost péče.

První výzkumný předpoklad ověřuje otázka č. 12, doplňující je otázka č. 7.

Tabulka č. 10: Důvody odrazující respondenty od pěstounské péče

*Otázka č. 12: Jaké důvody Vás odrazují od pěstounství? (Lze vybrat více možností)
(605 odpovědi)*

Odpověď	Četnost	Četnost v % z celkového počtu
Nevím, jak bych měl(a) postupovat	65	10,7
Jsem už moc starý/á, abych vychovával(a) další dítě	120	19,8
Proces získání dítěte je velmi složitý	183	30,2
Nemám bytové podmínky pro přijetí dalšího člena rodiny	162	26,8
Péče o takové děti je výrazně náročnější než o vlastní děti, obávám se selhání	203	33,6
Jde o problematické děti, což je dané jejich biologickým původem	91	15
Dítě bych měl(a) problém uživit finančně	85	14
Dítě může mít skryté zdravotní problémy	43	7,1
S dítětem přijímáte i rodinu	131	21,7

Jiné	105	16,7
------	-----	------

Z tabulky vidíme, že nejvíce respondentů, tedy 203 (33,6 %) zvolilo na otázku *Jaké důvody Vás odrážejí od pěstounství?* odpověď: *Péče o takové děti je výrazně náročnější než o vlastní děti, obávám se selhání.* Na druhém místě je jako nejvíce odrážející fakt, že *Proces získání dítěte je velmi složitý.* Tuto odpověď zvolilo 183 (30,2 %) respondentů. Z doplňujících odpovědí, které jsou v souladu s mou zkušeností, se také dozvídáme, že žadatelé o pěstounskou péči jsou často vystaveni arogantnímu chování ze strany úředníků a celkově jsou v procesu zprostředkování pěstounské péče někdy staveni do pozice, že jsou těmi, kdo něco chce, něco potřebuje. Toto postavení je dle mého názoru v rozporu s altruistickým pozadím pěstounské péče a faktem, že nejčastější motivací pro pěstounskou péči je touha pomoci opuštěnému dítěti.

Zároveň se v praxi setkávám s naivními představami o tom, jaké jsou děti, které do pěstounské péče přicházejí, a o pěstounské péči jako takové. Je možné, že složitost procesu a pečlivé prověření žadatele je záměrné a namístě. Pokud někoho odradí již tato první překážka, jak by mohl čelit mnohem větším překážkám, které pěstounská péče přináší.

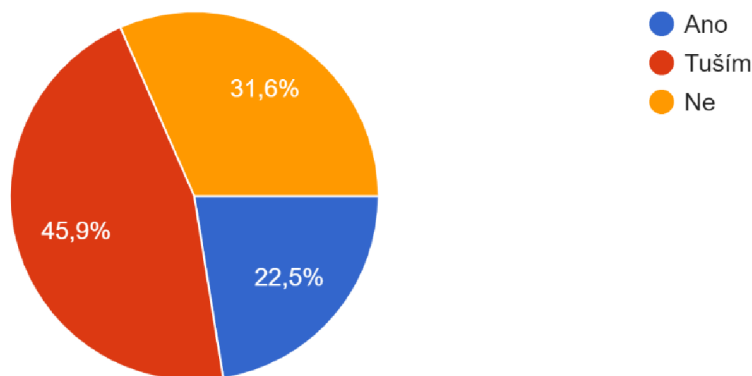
Třetí nejčastější důvod odrážející respondenty od pěstounství je *Nemám bytové podmínky pro přijetí dalšího člena rodiny.* Naopak nejméně respondentů, pouze 43 (7,1 %), uvedlo odpověď, že *Dítě může mít skryté zdravotní problémy.* Velká část respondentů, tedy 105 (16,7 %), zde zvolilo odpověď *Jiné* a doplnilo zde vlastní důvody. Tyto důvody byly nejčastěji z následujících šesti kategorií:

1. Strach z odloučení, například kdyby děti musely být vráceny biologickým rodičům.
2. Nesouhlas partnera nebo rodiny.
3. Nikdy o tom nepřemýšleli.
4. Stačí jim vlastní děti.
5. Prostě nechtějí cizí dítě doma.
6. Jiné osobní důvody, jako nedostatek energie, vlastní starosti, zdravotní problémy v rodině, jiné priority.

Doplňující otázkou pro první výzkumný předpoklad byla sedmá otázka.

Graf č. 22: Znalost postupu k pěstounství

Otázka č. 7: Víte, jak byste měl(a) postupovat, abyste se mohl(a) stát pěstounem?
(627 odpovědi)

Na tuto otázku odpovědělo 198 (31,6 %) respondentů, že nevědí, jak by měli postupovat, aby se mohli stát pěstouny. 288 (45,9 %) respondentů vybralo odpověď *Tuším* a 141 (22,5 %) respondentů tento postup zná. Dohromady tedy 68,4 % respondentů odpovědělo kladně. Z mého pohledu je však v dnešní době plné informací zvláštní, pokud někdo zvolí odpověď *Nevím, jak bych měl(a) postupovat* jako důvod odrazující od pěstounství. Myslím si, že pro nikoho, kdo má připojení na Internet, není problém si to během chvilky zjistit.

Závěr k VP1: Zjištění tohoto výzkumu jsou v souladu s prvním výzkumným předpokladem. Nejvíce respondentů od pěstounské péče odrazuje složitost procesu a náročnost péče o takové děti. **První výzkumný předpoklad byl tedy správný.** Z doplňující otázky vyplývá, že nadpoloviční většina respondentů ví nebo tuší, jak by měli postupovat, aby se mohli stát pěstouny.

Druhý výzkumný předpoklad: Dvěma nejdůležitějšími faktory při výběru dítěte jsou zdraví dítěte a to, zda byli rodiče závislí na drogách.

Druhý výzkumný předpoklad ověřovala otázka č. 13. V následující tabulce jsou zobrazeny výsledky odpovědí na tuto otázku.

Tabulka č. 11: Faktory ovlivňující výběr dítěte do PP

Otázka č. 13: Pokud byste se rozhodoval(a), jaké dítě do rodiny přijmout, které faktory by pro vás byly nejdůležitější?

Odpoověď	Četnost	Četnost v % z celkového počtu
Je zdravé / nemá handicap	321	54,1
Jeho rodič nebyl závislý na drogách	186	31,4
Pochází z Česka	135	22,8
Je mu do 3 let	204	34,4
Je většinového etnika	144	24,3
Nemá žádné další sourozence	69	11,6
Jiné	49	7,8

Získané údaje ukazují, že i v našem výzkumu je nejdůležitějším faktorem zdraví dítěte. Tuto odpověď uvedlo 321 (54,1 %) respondentů. Druhým nejdůležitějším faktorem, který zvolilo 204 (34,4 %) respondentů, je věk dítěte do 3 let. Až na třetím místě je to, zda rodič dítěte byl, nebo nebyl závislý na drogách. Tento faktor by byl ovlivňující pro 186 (31,4 %) respondentů. Další dva důležité faktory jsou etnikum dítěte a jeho původ. Stejně jako ve výzkumu Medianu (2018) je nejméně důležitým faktorem to, zda má dítě další sourozence.

Respondenti, kteří zvolili odpověď jiné, uváděli nejčastěji odpovědi ze čtyř kategorií, přičemž odpovědi z první kategorie byly nejčastější:

1. Žádný z faktorů; pokud by žádali, tak bez podmínek
2. Historie dítěte
3. Osobnost dítěte, aby si s pěstouny sedli i „pocitově“
4. Biologičtí rodiče nejeví zájem, tudíž je malé riziko, že by dítě chtěli zpět.

Závěr k VP2: Druhý výzkumný předpoklad nelze potvrdit, výsledky v našem výzkumu se mírně liší od výsledku průzkumu Medianu (2018), ze kterého druhý výzkumný předpoklad vycházel. V obou výzkumech je nejdůležitějším faktorem zdraví dítěte, ve druhém faktoru je však mezi výzkumy rozdíl. Zatímco dle průzkumu Medianu bylo druhým nejdůležitějším faktorem to, zda byli rodiče závislí na drogách, v našem výzkumu byl tento faktor až na třetím místě. Na druhém místě byla podmínka, aby dítěti bylo do 3 let věku. Z našeho výzkumu tedy vyplývá, že třemi nejdůležitějšími faktory při výběru dítěte jsou zdraví dítěte, věk do 3 let a to, zda byli rodiče závislí na drogách.

5.6 Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Ve výzkumném šetření se podařilo potvrdit čtyři z pěti hypotéz a jeden ze dvou výzkumných předpokladů. Celkově však výsledky šetření naplnily očekávání, že „Postoje české společnosti k pěstounské péči jsou spíše kladné.“ Celkem 40,3 % respondentů odpovědělo kladně na otázku, zda by byli ochotni po vychování vlastních dětí uvažovat o pěstounské péči a celkem 94,7 % respondentů se domnívá, že je dětem lépe v pěstounské péči oproti péči ústavní. Tyto výsledky pozitivně korelují s výsledky výzkumu Medianu (2018), kde uvedlo 31 % respondentů, že by byli ochotni uvažovat o dlouhodobém pěstounství nebo adopci, a dále také s výsledky výzkumu Bartyzala (s. 42, 2017), kde „nadpoloviční většina všech dotazovaných (54 %, celkem 209 osob) někdy o přijetí dítěte do vlastní péče uvažovala.“

Dohromady 95,7 % respondentů zná dobře nebo alespoň tuší rozdíl mezi pěstounskou péčí, pěstounskou péčí na přechodnou dobu a adopcí a 68,4 % vědí dobře nebo alespoň přibližně, jak by měli postupovat, pokud by se chtěli stát pěstouny.

Bylo ověřeno, že ženy jsou nakloněny pěstounské péči více než muži. Čísla ukazují, že o pěstounské péči je mezi respondenty tohoto výzkumu ochotných uvažovat 25 % mužů a 45 % žen. Výzkumné šetření také potvrdilo, že lidé žijící v menších obcích jsou pěstounské péči nakloněni více než lidé žijící ve větších městech. Z grafů jasně vyplynulo, že se vzrůstajícím počtem obyvatel v dané obci se snižuje procento ochotných respondentů uvažovat o pěstounské péči. Tato sestupná tendence není výrazná, ale rozdíl mezi obcemi do 20 tisíc a nad 20 tisíc obyvatel dosáhl zvolené hraniční hodnoty 5 %. Z výzkumného šetření je zřejmé i to, že respondenti, kteří mají osobní

či zprostředkovanou zkušenost s pěstounskou péčí, jsou pěstounské péči nakloněni více než ti, kteří žádnou zkušenost nemají. Mezi respondenty, již mají nějakou zkušenost, je 45 % ochotných uvažovat o pěstounské péči, zatímco mezi respondenty, kteří žádnou takovou zkušenost nemají, je jich o 10 % méně, tedy 35 %.

Výsledky našeho výzkumu se liší od očekávání, že vztah mezi dosaženým stupněm vzdělání respondentů a uvažováním o pěstounské péči po vychování vlastních potomků neexistuje. Vzdělanostní struktura respondentů ochotných uvažovat o pěstounské péči byla mírně odlišná od vzdělanostní struktury celého vzorku. Ukázalo se, že mezi respondenty ochotnými uvažovat o PP je menší procento (o 7 %) vysokoškolsky vzdělaných respondentů, a naopak lehce vyšší procento (o 4,9 %) respondentů se středním vzděláním bez maturity. Důvody tohoto výsledku mohou být různé a to, zda skutečně existuje nějaký vztah mezi dosaženým stupněm vzdělání a ochotou uvažovat o pěstounské péči, by musel ověřit další výzkum. Zajímavé je, že mezi respondenty preferujícími pěstounskou péči na přechodnou dobu je vyšší vzdělanostní úroveň oproti skupinám preferujícím ostatní formy. Toto zjištění je v souladu s výsledky analýzy pěstounských rodin (Asociace Dítě a Rodina, 2019).

Výsledky výzkumného šetření dále poukazují na skutečnost, že počet respondentů ochotných přijmout dítě do pěstounské péče by se mohl zvýšit spolu se zvýšením odměny pěstouna. Čísla ukázala, že pro 12,5 % respondentů je vyšší finanční odměna jednou z motivací, aby se chtěli stát pěstouny. Mnohem více než vyšší finanční odměna by však mohla pomoci úprava systému pěstounské péče u nás. Z výsledků vyplynulo, že velká část respondentů má strach z odebrání dětí ve prospěch biologických rodičů. 39,3 % respondentů by k ochotě stát se pěstouny pomohlo, aby biologičtí rodiče měli menší pravomoci vůči dětem v pěstounské péči. Pro 29 % respondentů by to byl jednodušší systém zprostředkování a pro 27,7 % respondentů by to byla možnost vybrat si konkrétní dítě, které přijmou. Obava z pravomocí biologických rodičů může korelovat s preferovanou formou péče, kterou je u 41,3 % respondentů adopce. Pro 48,4 % respondentů je to jeden z typů PP.

Zjištění výzkumu potvrzují, že nejvíce respondentů od pěstounské péče odrazuje složitost procesu a náročnost péče o děti, které do pěstounské péče přicházejí. Třetím nejčastějším důvodem jsou nedostatečné bytové podmínky pro přijetí dalšího člena rodiny. Tento

problém dle mého názoru může souviset s celkovou současnou situací na trhu s nemovitostmi. Bylo ověřeno také to, že nejdůležitějším faktorem při výběru dítěte je zdraví dítěte a to, zda nemá žádný handicap. Další důležité důvody jsou věk dítěte do 3 let a to, zda byli rodiče závislí na drogách. Zde se výsledky našeho výzkumu mírně liší od výsledků výzkumu Medianu (2018), ze kterého výzkumné předpoklady vycházely. Z doplňujících odpovědí vyplynulo, že část respondentů by chtěla přijmout dítě bez podmínek, pokud by se pro pěstounskou péči rozhodli.

Souhrnně lze říci, že důvody, proč se v České republice potýkáme s nedostatkem pěstounů, jsou rozmanité. Přes 90 % respondentů se přiklání k pěstounské péči oproti péči ústavní a přes 40 % respondentů je ochotných o pěstounské péči uvažovat i v osobní rovině. Výzkum poukazuje na praktickou implikaci, a tedy že počet pěstounů by se mohl zvýšit, jestliže se vhodně upraví systém pěstounské péče. Tyto úpravy by se měly týkat pružnosti a větší jednoduchosti systému, dle respondentů i pravomocí biologických rodičů a celkového postavení pěstounů. K tomu po větší jednoduchosti systému však vyvstává otázka, zda jeho složitost a pečlivé prověření žadatele není naopak namístě.

Ze zahraničních výzkumů se podařilo najít podobný výzkum v Americe, ze kterého vyplynulo, že „Respondenti vyjadřovali převážně pozitivní postoj k systému pěstounské péče, ale většina také věřila, že systém potřebuje změnu a reformu. Výsledky této studie navíc odrážely pozitivní názory respondentů na motivaci pěstounů a zároveň připouštěly určité obavy ohledně myšlenky finanční kompenzace pro pěstouny.“ (Leber, LeCroy, 2012) Navzdory odlišnému systému pěstounské péče v Americe výsledky tamní studie korespondují s výsledky tohoto výzkumu u nás. Respondenti v obou zemích vyjadřují převážně pozitivní postoje k pěstounské péči, avšak vnímají nedostatky systému a potřebu jeho úpravy.

Závěr

Práce se zabývala postojem české společnosti k pěstounské péči se zřetelem k osobní rovině respondentů, tedy zda by sami respondenti byli ochotní uvažovat o pěstounské péči. Cílem práce bylo s oporou o odbornou literaturu popsat a analyzovat pěstounskou péči, přiblížit stav současné české společnosti, podobu současné rodiny, objasnit pojem postoje a ve výzkumném šetření zjistit postoje respondentů k pěstounské péči.

V úvodní části práce je popsána pěstounská péče z právního i ze sociálně-psychologického hlediska. Dále je zde popsán proces zprostředkování z pohledu žadatelů, vztah sociální pedagogiky k dané problematice a aktuální problémy pěstounské péče u nás. V další části se práce věnuje české společnosti, nejprve se zde zabýváme pojmem populace a veřejnost, dále pak podobou současné české společnosti a současné české rodiny. V neposlední řadě je věnována pozornost pojmu postoje v kontextu problematiky diplomové práce. Ve výzkumném šetření jsme prostřednictvím dotazníku vlastní konstrukce zjišťovali, jaké je povědomí české veřejnosti o pěstounské péči, kolik procent respondentů je ochotných uvažovat o pěstounské péči a zda vůbec vědí, jak by měli postupovat. Dále jsme se ptali, co respondenty od pěstounské péče nejčastěji odrazuje, co by bylo určující při výběru dítěte a co by respondentům mohlo pomoci, aby se chtěli stát pěstouny. Data byla zpracována za použití deskriptivní a induktivní statistiky.

Pro výzkumné šetření byla stanovena jedna ústřední hypotéza, pět hypotéz a dva výzkumné předpoklady. Podařilo potvrdit čtyři hypotézy a jeden výzkumný předpoklad. Celkově však výsledky šetření naplnily očekávání ústřední hypotézy, tedy že „Postoje české společnosti k pěstounské péči jsou spíše kladné.“ Téměř 95 % respondentů se domnívá, že je dětem lépe v pěstounské péči oproti péči ústavní a 40,3 % respondentů by bylo ochotných uvažovat o pěstounské péči. Zjistili jsme, že i povědomí o pěstounské péči je na vysoké úrovni, celkem 95,7 % respondentů dobře zná nebo alespoň tuší rozdíl mezi pěstounskou péčí, pěstounskou péčí na přechodnou dobu a adopcí a 68,4 % ví dobře nebo alespoň přibližně, jak postupovat, pokud se někdo chce stát pěstounem.

Ve výzkumném šetření bylo ověřeno, že ženy jsou nakloněny pěstounské péči více než muži, dále se potvrdilo, že lidé žijící v menších obcích jsou pěstounské péči nakloněni

více než lidé žijící ve větších městech a stejně tak se podařilo naplnit očekávání, že respondenti, kteří mají osobní či zprostředkovanou zkušenost s pěstounskou péčí, jsou pěstounské péči nakloněni více než ti, kteří žádnou zkušenost nemají. Výsledky šetření se mírně lišily od očekávání, že vzdělanostní struktura respondentů ochotných uvažovat o pěstounské péči bude stejná jako vzdělanostní struktura celého vzorku. Bylo zde méně respondentů ochotných uvažovat o pěstounské péči mezi vysokoškolsky vzdělanými. Zda je zde opravdu nějaký vztah, by musel ověřit další výzkum.

Zjištění výzkumného šetření potvrzují, že nejvíce respondentů od pěstounské péče odrazuje složitost procesu a náročnost péče o děti, které do pěstounské péče přicházejí. Při výběru dítěte jsou nejdůležitějšími faktory zdraví dítěte a to, zda nemá žádné handicap. Výsledky výzkumného šetření dále poukazují na skutečnost, že počet respondentů ochotných přijmout dítě do pěstounské péče by se mohl zvýšit spolu s lépe nastaveným systémem pěstounské péče. Dle respondentů je současný systém zprostředkování složitý a zdlouhavý, biologičtí rodiče mají oproti pěstounům nepřiměřené pravomoci. Je ale možné, že složitost systému a s tím pečlivé prověření žadatele je záměr. K ochotě respondentů uvažovat o pěstounské péči by mohla přispět i možnost, že by si žadatelé sami vybrali dítě, které přijmou. Dále je vhodné celkové zlepšování podmínek pěstounské péče, o což se vláda již snaží.

Je potřeba zmínit také limity provedeného výzkumného šetření. Jedním z limitů je nereprezentativní poměr mužů a žen ve výzkumném vzorku, dále lehce odlišná vzdělanostní struktura vzorku na rozdíl od vzdělanostní struktury běžné populace. Během vyhodnocování výsledků jsme museli na tuto skutečnost brát ohled. Dalším limitem je vzhledem ke kvantitativní výzkumné strategii možnost opomenutí některých důležitých vlastností zkoumaného vzorku nebo opomenutí významného fenoménu, který s výsledky může souviset. Je také možné, že do interpretace dat byl částečně vložen subjektivní pohled výzkumníka, který by si měl v kvantitativním výzkumu držet odstup. Více do hloubky by tuto problematiku mohl prozkoumat kvalitativní výzkum. Vzhledem k tomu, že se jednalo o postoj české společnosti k pěstounské péči u nás, jsme byli omezeni na zdrojích. Navzdory uvedeným limitům se domníváme, že stanovený cíl práce se podařilo naplnit.

Seznam použité literatury

AJZEN, Icek. *Attitudes, Personality and Behaviour*. Open University Press, 2005. ISBN: 0335217036

BARTYZAL, Štěpán. *Postoj české společnosti k institutu pěstounské péče*. Zlín: Fakulta humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, 2017. 63 s. Bakalářská práce.

BOWLBY, John. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-670-4.

BOWLBY, John. *Ztráta: smutek a deprese*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0355-1.

BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. ISBN 978-80-87455-19-7.

CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4033-1.

ČERVENKA, Jan, KUNŠTÁT, Daniel, ed. *České veřejné mínění: výzkum a teoretické souvislosti*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2006. ISBN 80-7330-081-8.

Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2018. ISBN 978-80-907053-2-6.

FTOREK, Jozef. *Public relations jako ovlivňování mínění*. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2009. Manažer. ISBN 978-80-247-2678-6.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Velký psychologický slovník*. Ilustroval Karel Nepraš. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.

HEWSTONE, Miles a Wolfgang STROEBE, ed. *Sociální psychologie: moderní učebnice sociální psychologie*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-092-5.

HOGG, Michael A. and VAUGHAN, Graham M., *Social Psychology*. 3rd Edition, London: Prentice Hall, 2002, ISBN: 0130336327

- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.
- KALIBOVÁ, Květa, Zdeněk PAVLÍK a Alena VODÁKOVÁ, ed. *Demografie (nejen) pro demografy*. 3., přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Sociologické pojmosloví. ISBN 978-80-7419-012-4.
- KELLER, Jan. *Nedomyšlená společnost*. Brno: Doplněk, 1992. ISBN 80-901102-0-7.
- KLIMEŠ, Jeroným. *Budování identity dítěte*. Praha: Občanské sdružení Rozum a cit, 2008.
- KOLUCHOVÁ, Jarmila, MATĚJČEK, Zdeněk, ed. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
- KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-411-3.
- KRAUS, Blahoslav. *Životní styl současné české rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-544-8.
- MACELA, Miloslav. *Krátkodobá pěstounská péče: historie, praxe, perspektivy*. Brno: Sdružení pěstounských rodin, 2019. ISBN 978-80-270-5529-6.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.
- MCCOMBS, Maxwell E. *Agenda setting: nastolování agendy: masová média a veřejné mínění*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-591-2.
- MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál, 2002. ISBN 8071786241.
- MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2., upr. vyd. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-87-8.

- NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1680-5.
- NECKAŘ, Petr. *Adopce a pěstounská péče, aneb, Jak na to*. Hradec Králové: Statutární město Hradec Králové, 2009. Radnice. ISBN 978-80-904264-4-3.
- PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.
- PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.
- POSTRACHOVÁ, Alžběta. *Využití metod attachmentu v pěstounských rodinách*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019. 91 s. Bakalářská práce.
- POTŮČEK, Martin a Miroslava MAŠKOVÁ. *Česká republika - trendy, ohrožení, příležitosti*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1655-1.
- PRŮCHA, Jan. *Česká vzdělanost: multidisciplinární pohled na fenomén národní kultury*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-675-4.
- PUNCH, Keith. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-381-9.
- SCHOOLER, Jayne E. a Jiří KOVAŘÍK. *Adopce: vztah založený na slibu : užitečné rady a postřehy pro adoptivní rodiče a pěstouny*. Praha: Návrat domů, 2002. ISBN 80-7255-066-7.
- Socialia 2004: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Hradci Králové 14.-15.10.2004*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. ISBN 80-7041-247-x.
- Socialia 2010: mezinárodní konference: sociální deviace v kontextu společenských věd: Hradec Králové 14. a 15. října 2010: sborník příspěvků*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. ISBN 978-80-7435-091-7.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2.
- VÁVROVÁ, Alena. *Přípravy pro budoucí náhradní rodiče: metodika*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-16-6.

VRTBOVSKÁ, Petra. *O ztraceném dítěti & cestě do bezpečí: attachment, poruchy attachmentu a léčení*. Tišnov: Scan, 2010. ISBN 978-80-86620-20-6.

VÝROST, Jozef, Ivan SLAMĚNÍK a Eva SOLLÁROVÁ, ed. *Sociální psychologie: teorie, metody, aplikace*. Praha:Grada, 2019. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5775-9.

WINNETTE, Petra. *Užitečný rádce pro (náhradní) rodiče: adoptivní rodiče, partnery rodičů, příbuzné, pěstouny a pečovatele*. Natama, 2016

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

ZVÁROVÁ, Jana. *Základy statistiky pro biomedicínské obory*. Praha: Karolinum, 1998. Biomedicínská statistika. ISBN 80-7184-786-0.

Seznam dalších zdrojů

AJZEN, Icek a Martin FISHBEIN. *The Influence of Attitudes on Behavior*. The handbook of attitudes [online]. 2005, 173-221 [cit. 2022-02-13]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/264000974_The_Influence_of_Attitudes_on_Behavior

Asociace Dítě a Rodina. *Pěstounské rodiny v České republice*. [online]. 2019 [cit. 2021-11-15]. Dostupné z: https://www.ditearodina.cz/images/Analyza_-_pestounske_rodiny_v_Ceske_republice.pdf

Český rozhlas. *V kraji se nedaří sehnat náhradní rodiny pro téměř tři sta dětí. Naděje na zlepšení je v nedohlednu*. [online]. 1997-2021 [cit. 2021-10-20]. Dostupné z: <https://hradec.rozhlas.cz/v-kraji-se-nedari-sehnat-nahradni-rodiny-pro-temer-tri-sta-deti-nadeje-na-8245266>

Český statistický úřad. *Obyvatelstvo*. [online]. 2021 [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_lide

Český statistický úřad. *Rozmístění a koncentrace obyvatelstva ČR*. [online]. 2014 [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/4120-03-casova_rada_1961_2001-3__velikostni_struktura_obci_

Český statistický úřad. *Vývoj sňatečnosti v ČR*. [online]. 2020 [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vyvoj-snatecnosti-v-ceske-republice-2019>

- Český statistický úřad. *Vzdělání*. [online]. 2021 [cit. 2022-01-12]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/scitani2021/vzdelani>
- Databáze knih. *Zdeněk Matějček*. [online]. 2021 [cit. 2021-09-20]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/zdenek-matejcek-5268>
- DAVI, Nicole, Jennifer JONES a Martie GILLEN, *An exploration of the motivations and barriers to being a foster parent in Florida*. Children and Youth Services Review. 2021, 131, ISSN: 0190-7409
- Dobry start. *Argumentář 3. čtení*. [online]. 2021 [cit. 2021-10-20]. Dostupné z: <https://dobrystart.cz/materials/argumentar-2021-05-07.pdf>
- European Commission. *Česká republika*. [online]. 2021 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/population-demographic-situation-languages-and-religions-21_cs
- LEBER, Christina, Craig W. LECROY, *Public perception of the foster care system: A national study*. Children and Youth Services Review, 2012, 34 (9), 1633-1638, ISSN: 0190-7409
- MAEYER, Skrallan, Johan VANDERFAEILLIE, Femke VANSCHOONLANDT, Marijke ROBBERECHTSOVE A Frank Van HOLEN, *Motivation for foster care*. Children and Youth Services Review. 2014, 36, 143-149, ISSN: 0190-7409
- MEDIAN. *Postoje k pěstounské péči*. [online]. Nadace Sirius, 2018 [cit. 2021-11-16]. Dostupné z: https://www.nadacesirius.cz/soubory/prezentace/NRP/6518003_Prezentace_II_Pestounska_pece_v09.pdf
- MENDELOVÁ, Eleonora. *Súčasná postmoderná rodina a vnútorodinná deľba práce*. Sociální pedagogika [online]. 2014, 2(1), 11-21 [cit. 202-12-12]. ISSN 1805-8825.
- MŠMT. *Vzdělávací soustava*. [online]. 2013-2021 [cit. 2021-10-08]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/vzdelavaci-soustava>
- MPSV. *Metodické doporučení MPSV č. 7/2009 k odbornému posuzování žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče*. [online]. 2009 [cit. 2021-08-20]. Dostupné z:

https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-7.pdf/e86827bf-df9a-8bd2-692a-ce1a13e7f691

MPSV. *Proces zprostředkování*. [online]. 2021 [cit. 2021-11-08]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/proces-zprostredkovani>

MPSV. *Statistiky - Roční výkazy o sociálně právní ochraně dětí*. [online]. 2005 - 2022 [cit. 2021-10-08]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/statistiky-1>

MPSV. *Tisková zpráva: Senát podpořil posílení pěstounské péče*. [online]. Praha 2, 2021 [cit. 2021-11-08]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/2061970/09_09_2021_OSPOD+v+Sen%C3%A1tu.pdf/50b8f05c-6e04-09c5-6c81-75cfea0a6b6e

O'CONNOR, Brian et al., *Monitoring global changes in biodiversity and climate essential as ecological crisis intensifies*. Ecological Informatics. 2020, 55, ISSN: 1574-9541

RODGER, Susan, Anne CUMMINGS A Alan W. LESCHIELD, *Who is caring for our most vulnerable children?: The motivation to foster in child welfare*. Child Abuse & Neglect. 2006, 30 (10), 1129-1142, ISSN: 0145-2134

SHPIEGEL, Svetlana et al., *Experiences of young parents with foster care backgrounds during the COVID-19 pandemic*. Child Abuse & Neglect. 2022, v tisku, ISSN: 0145-2134

Sociologická encyklopedie. *Populace*. [online]. 2018 [cit. 2021-11-08]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Populace>

Sociologická encyklopedie. *Pozitivismus*. [online]. 2018 [cit. 2021-11-16]. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Pozitivismus_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Pozitivismus_(MSgS))

Statistika a my. *Rostoucí sňatečnost zastavil koronavirus*. [online]. 2021 [cit. 2022-01-08]. Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2021/05/26/rostouci-snatecnost-zastavil-koronavirus>

Středisko náhradní rodinné péče. *Pěstounská péče*. [online]. 2021 [cit. 2021-11-08]. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/pestounska-pece>

Středisko náhradní rodinné péče. *Svěření dítěte do péče jiné osoby*. [online]. 2021 [cit. 2021-11-08]. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz/svereni-ditete-do-pece-jine-osoby>

VÁCLAVÍK, D., HAMPLOVÁ, D., NEŠPOR, Z. R. *Současná náboženská situace v České republice* [online]. 2016 [cit. 2019-10-02]. Dostupné z: http://www.budoucnostnabozenstvi.cz/wp-content/uploads/2016/10/WhitePaper_SoucasnaNabozenskaSituaceCR.pdf

Zákon č. 89/2012 sb., občanský zákoník, v platném znění

Zákon č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění

Seznam použitých zkratk

ČR – Česká republika

ČSÚ – Český statistický úřad

CVVM – Centrum pro výzkum veřejného mínění

FF UK – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

H1 – Hypotéza č. 1

H2 – Hypotéza č. 2

H3 – Hypotéza č. 3

H4 – Hypotéza č. 4

H5 – Hypotéza č. 5

HÚ – Ústřední hypotéza

IPBES – The Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (Mezivládní panel OSN pro biodiverzitu a ekosystémové služby)

IPCC – Intergovernmental Panel on Climate Change (Mezivládní panel pro změnu klimatu)

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

NRP – Náhradní rodinná péče

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

PP – Pěstounská péče

PPPD – Pěstounská péče na přechodnou dobu

VP1 – Výzkumný předpoklad 1

VP2 – Výzkumný předpoklad 2

ZDVOP – Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Seznam grafů a tabulek

Grafy

Graf č. 1: Žádosti o pěstounskou péči

Graf č. 2: Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího dosaženého vzdělání

Graf č. 3: Rozložení obyvatelstva dle velikosti obcí

Graf č. 4: Pohlaví respondentů

Graf č. 5: Věk respondentů

Graf č. 6: Nejvyšší dosažené vzdělání

Graf č. 7: Oblast vzdělání

Graf č. 8: Velikost místa bydliště

Graf č. 9: Znalost pojmů pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu a adopce

Graf č. 10: Ochota přijmout dítě do pěstounské péče

Grafy č. 11: Ochota přijmout dítě do pěstounské péče ve vztahu k pohlaví respondentů

Graf č. 12: Postoj k pěstounské péči ve srovnání s ústavní péčí

Grafy č. 13: Vzdělanostní struktura celého vzorku a respondentů ochotných uvažovat o PP

Graf č. 14: Upřednostňovaná forma péče

Graf č. 15: Upřednostňovaná forma péče ve výzkumu Bartyzala

Grafy č. 16: Vzdělanostní struktura respondentů ochotných uvažovat o PP ve vztahu k preferované formě péče

Grafy č. 17: Ochota přijmout dítě do pěstounské péče dle místa bydliště

Grafy č. 18: Ochota přijmout dítě do pěstounské péče respondentů žijících v obci do 20 000 obyvatel a nad 20 000 obyvatel

Graf č. 19: Zkušenost s pěstounskou péčí

Grafy č. 20: Ochota přijmout dítě do pěstounské péče ve vztahu ke zkušenosti s PP

Grafy č. 21: Ochota respondentů přijmout dítě do PP II a ochota respondentů přijmout dítě do PP či adopce dle Medianu

Graf č. 22: Znalost postupu k pěstounství

Tabulky

Tabulka č. 1: Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte za kalendářní měsíc v roce 2021:

Tabulka č. 2: Výše odměny pěstouna v roce 2021

Tabulka č. 3: Přehled odměn pěstouna dle novely 2021

Tabulka č. 4: Respondenti příklánějící se k pěstounské péči oproti ústavní péči z pohledu pohlaví

Tabulka č. 5: Respondenti ochotní uvažovat o PP dle oboru vzdělání.

Tabulka č. 6: Respondenti příklánějící se k pěstounské péči oproti ústavní péči z pohledu místa bydliště

Tabulka č. 7: Respondenti příklánějící se k pěstounské péči oproti ústavní péči z pohledu zkušenosti s pěstounskou péčí

Tabulka č. 8: Možnosti zvyšující ochotu respondentů uvažovat o PP.

Tabulka č. 9: Četnost odpovědí *Vyšší finanční odměna* ve vztahu k ochotě přijmout dítě do PP

Tabulka č. 10: Důvody odrazující respondenty od pěstounské péče

Tabulka č. 11: Faktory ovlivňující výběr dítěte do PP

Přílohy

Příloha A: Dotazník

Postoj české společnosti k pěstounské péči

Vážený respondente,

pokud patříte do věkové skupiny 25 - 55 let a jste občanem České republiky, prosím o vyplnění tohoto dotazníku. Dotazník sestává ze 14 otázek, jejichž vyplnění zabere jen pár minut.

Cílem výzkumného šetření je zjistit postoje české veřejnosti k pěstounské péči se zřetelem k osobní rovině a zvažování pěstounské péče respondentem. Výsledky výzkumu jsou určeny pro mou diplomovou práci a odborníkům zabývajícím se touto problematikou.

Pěstounská péče je jednou ze základních forem náhradní rodinné péče. Pěstoun o dítě osobně pečuje a je zodpovědný za jeho výchovu. Je to forma náhradní rodinné výchovy, kterou řídí a kontroluje stát, zajišťuje hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu pěstouna.

Pěstounská péče se dělí na dvě základní formy:

- a) Pěstounská péče - tzv. dlouhodobá pěstounská péče. Do této formy jsou svěřovány děti, které v pěstounské péči s největší pravděpodobností zůstanou až do zletilosti.
- b) Pěstounská péče na přechodnou dobu - krizový a přechodný institut, dočasná péči, děti zde setrvávají max. jeden rok, výjimečně déle.

Osvojení (adopce): Další základní formou náhradní rodinné péče je adopce, neboli osvojení. Mezi osvojitelem a osvojencem vzniká takový vztah, jaký je mezi rodičem a dítětem. Osvojitel tedy nabývá krom rodičovské odpovědnosti i vyživovací povinnost.

1. Jste *

- muž
- žena

2. Kolik Vám je let? *

- 25 – 34
- 35 – 44

- 45 - 55
3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? *
- Bez vzdělání
 - Základní
 - Střední vč. vyučení (bez maturity)
 - Úplné střední (s maturitou)
 - Vyšší odborné, konzervatoř
 - Vysokoškolské
4. Je některé Vaše dosažené vzdělání v oblasti humanitních či společenských věd?
- Ano
 - Ne
 - Nevím
5. Kolik obyvatel má obec, ve které trvale bydlíte? *
- 1 - 5 000
 - 5 001 - 20 000
 - 20 001 - 70 000
 - nad 70 000
6. Věděl(a) jste, jaký je rozdíl mezi pěstounskou péčí, pěstounskou péčí na přechodnou dobu a adoptíí?
- Ano, dobře
 - Přibližně ano
 - Ne
7. Víte, jak byste měl(a) postupovat, abyste se mohl(a) stát pěstounem?
- Ano
 - Tuším
 - Ne
8. Kde si myslíte, že je lépe dětem, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině? *
- Škála 1 – 5
- 1: Rozhodně pěstounská péče
- 5: Rozhodně ústavní péče (např. dětský domov, dětské centrum)

9. Máte již nějakou zkušenost s pěstounskou péčí? *
- Ano, osobní
 - Ano, zprostředkovanou (od přátel, známých)
 - Nemám
10. Uvažovali byste o dlouhodobém pěstounství nebo pěstounské péči na přechodnou dobu po vychování vlastních dětí? *
- Ano
 - Spíše ano
 - Spíše ne
 - Ne
11. Který typ péče je vám nejbližší?
- Pěstounská péče (dlouhodobá)
 - Pěstounská péče na přechodnou dobu
 - Adopce
 - Žádný
 - Jiná...
12. Jaké důvody Vás odrazují od pěstounství? (Lze vybrat více možností)
- Nevím, jak bych měl(a) postupovat
 - Jsem už moc starý/á, abych vychovával(a) další dítě
 - Proces získání dítěte je velmi složitý
 - Nemám bytové podmínky pro přijetí dalšího člena rodiny
 - Péče o takové děti je výrazně náročnější než o vlastní děti, obávám se selhání
 - Jde o problematické děti, což je dané jejich biologickým původem
 - Dítě bych měl(a) problém uživit finančně
 - Dítě může mít skryté zdravotní problémy
 - S dítětem přijímáte i rodinu
 - Jiná...
13. Pokud byste se rozhodoval(a), jaké dítě do rodiny přijmout, které faktory by pro vás byly nejdůležitější? (Lze vybrat více možností)
- Je zdravé / nemá handicap

- Jeho rodič nebyl závislý na drogách
- Pochází z Česka
- Je mu do 3 let
- Je většinového etnika
- Nemá žádné další sourozence
- Jiná...

14. Je něco, co by Vám pomohlo, abyste se chtěli stát pěstouny? (Lze vybrat více možností)

- Není
- Jednodušší systém zprostředkování
- Možnost vybrat si konkrétní dítě, které přijmu
- Vyšší finanční odměna pěstouna
- Obecně dostupnější bydlení pro rodiny s dětmi
- Menší pravomoce biologických rodičů vůči dětem v pěstounské péči
- Vzor úspěšných či dobře fungujících pěstounských rodin
- Jiná...

Prostor pro zanechání zprávy

.....

Děkuji za Váš čas! Už stačí jen kliknout na odeslat níže.

Pokud Vás téma zaujalo a rádi byste se o pěstounské péči dozvěděli více, podívejte se např. na stránky www.stansenahradnimrodicem.cz nebo www.nahradnirodina.cz/pestounska-pece

Pokud Vás zajímají výsledky výzkumu, napište mi na betyejem@seznam.cz, do předmětu uveďte VÝZKUM.

autor: Bc. Alžběta Postrachová

studentka Univerzity Hradec Králové oboru Sociální pedagogika